

Universitetet
i Stavanger

HANDELSHØGSKOLEN VED UIS

MASTEROPPGAVE

STUDIEPROGRAM:

Master i regnskap og revisjon

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL? Nei

(NB! Bruk rødt skjema ved konfidensiell oppgave)

TITTEL:

Finansiell rapportering i oppdrettsbransjen

ENGELSK TITTEL:

Financial reporting in the aquaculture industry

FORFATTER(E)

Kandidatnummer:

242258

.....

243352

.....

Navn:

Torbjørn Drottning

.....

Even Herlofsen

.....

VEILEDER:

Terje Heskestad

Forord

Denne oppgaven inngår som siste steg av masterstudiet i regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen ved Universitetet i Stavanger.

For oss var det naturlig skrive en oppgave om finansiell rapportering, ettersom dette er et grunnleggende tema i en rekke fag innenfor regnskap og revisjon. Temaet fanget vår interesse når vi først lærte om dette gjennom et seminar med Finanstilsynet, høsten 2017. Vi mener begge at en bedre forståelse av finansiell rapportering vil komme godt med når vi skal ut i arbeidslivet.

Vi vil gjerne takke vår veileder Terje Heskestad for gode diskusjoner og tilbakemeldinger underveis. Dine innspill har hatt stor betydning for kvaliteten i vår oppgave samt vært motiverende for oss gjennom hele prosessen. Vi kunne ikke hatt en bedre veileder.

Vi ønsker også å rette en stor takk til alle intervjuobjektene som sa seg villig til å stille til intervju i deres mest hektiske periode i året. I tillegg har støtte fra familie, venner og samboer vært enormt viktig i løpet av vår toårige master. Vi ønsker å takke dere alle sammen. Til sist vil vi gjerne takke hverandre for et godt samarbeid.

Innholdet i denne oppgaven står for forfatterens regning.

Stavanger 13. juni 2019

Torbjørn Drottning

Even Herlofsen

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven baserer seg på om den finansielle rapporteringen og sammenlignbarheten har endret seg i etterkant av Finanstilsynet sin rapport av oppdrettsbransjen fra 2015. Målet med oppgaven er å kartlegge eventuelle endringer og hvordan dette har påvirket sammenlignbarhet av regnskapene på tvers av foretakene.

Fokuset i oppgaven er norske oppdrettsforetak som er notert på Oslo Børs. Børsnoterte foretak må følge internasjonale regnskapsstandarder, IFRS. Mer spesifikt fokuseres det på utfordringer relatert til verdsettelse av oppdrettslaks som er under biologisk omdanning. Regnskapsstandard som regulerer denne type eiendel er IAS 41(Landbruk) og eiendelen skal verdsettes til virkelig verdi. Dette innebærer at IAS 41 videre referer til IFRS 13 (Måling av virkelig verdi) for selve verdsettelsesmetoden. En av utfordringene relatert til verdsettelse av oppdrettslaks er at en rekke inputdata i verdsettelsen vil bestå av skjønnsmessige vurderinger og estimater. Dette innebærer at verdsettelsen havner på nivå 3 i IFRS 13 hierarkiet. Verdsettelsesmodell som ble benyttet på tidspunktet for tematilsynet var ansett som mangelfull og en for grov tilnærming av IAS 41. I tillegg ble det rapportert svakheter i noteopplysninger og sammenlignbarhet på tvers av foretakene. Som svar på kritikken har oppdrettsforetakene i etterkant av tematilsynet dannet en bransjegruppe med et overordnet mål om å forbedre elementene nevnt ovenfor.

For å undersøke og besvare temaet for vår oppgave har vi gjennomført en todelt undersøkelse. Del én består av intervjuer med et utvalg oppdrettsforetak, finansanalytikere, revisor og kontaktperson fra Finanstilsynet. Del to består av et dokumentstudie av årsrapportene fra 2013, som Finanstilsynet baserte tematilsynet på, sett opp mot årsrapportene fra 2018. Funn i undersøkelsen viser at det har skjedd endringer i finansiell rapportering. Det er innført en felles praksis for verdsettelse av biologiske eiendeler, som legger til grunn bedre forutsetning for sammenlignbarhet på tvers av foretakene. Det er innført en ny verdsettelsesmodell som baserer seg på å diskontere fremtidige kontantstrømmer. Ny modell er mer kompleks og avansert, men fremstår som en bedre tilnærming av IAS 41 enn tidligere modell. Notene er mer omfattende i 2018 enn i 2013, der det er betraktelig mer informasjon i prinsippnote og i note for biologiske eiendeler. Kritikken til Finanstilsynet har blitt tatt på alvor og endringene har vært betydelige. Til tross for dette er det klare indikasjoner på at bransjen og brukerne av regnskapet ønsker en annen verdsettelsesmodell enn det som er mulig iht. IAS 41.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for oppgaven	2
1.2 Problemstilling.....	2
1.3 Disposisjon	3
1.4 Avgrensning.....	4
2 Teoretisk rammeverk: Finansregnskapet	6
2.1 Finansregnskapets formål og brukergrupper	6
2.1.1 Det konseptuelle rammeverket til IASB	8
2.1.2 Prognoseformål og kontrollformål.....	9
2.1.3 Virkelig verdi i finansregnskapet	9
2.2 Kvalitetskrav	11
2.2.1 Relevans	11
2.2.2 Troverdige representasjon.....	12
2.2.3 Regnskapskvalitet, støy og krav til noteopplysninger	13
3 Måling og praksis	15
3.1 Rammeverk og innregning	15
3.2 Historisk kost.....	16
3.3 IAS 41 Landbruk (biologiske eiendeler)	17
3.4 IFRS 13 Måling av virkelig verdi	21
3.5 Modeller for innregning og måling	28
4 Valg av metode og undersøkelsesdesign	41
4.1 Teoretiske tilnærminger til datainnsamling	41
4.2 Undersøkelsesmetode og strategi	43
4.3 Gjennomføring av intervjuer	46
4.4 Reliabilitet og validitet	51
4.5 Problematikk med valgt metode	53
5 Presentasjon og drøfting av intervju	55
5.1 Informanter og intervju.....	55
5.1.1 Mowi ASA	55
5.1.2 Norway Royal Salmon ASA	58
5.1.3 Analytikere.....	60
5.1.4 Revisor	61
5.1.5 Finanstilsynet	68
5.2 Drøfting	69

6 Presentasjon og drøfting av funn og analyser i dokumentstudiet.	72
6.1 Informasjon om foretak anvendt i dokumentstudiet	73
6.2 Funn fra årsrapport for 2013 vs. årsrapport for 2018	75
6.3 Drøfting	80
7 Konklusjon	84
7.1 Begrensninger ved studien	90
7.2 Forslag til videre forskning	91
Litteraturliste	92
Vedlegg	97

Figuroversikt

Figur 1 Andel biologiske eiendeler fra Tematilsynsrapporten fra 2015	4
Figur 2 Regnskapets formål	6
Figur 3 Konseptuelle rammeverket	8
Figur 4 Kvalitetskravene i rammeverket	11
Figur 5 Rammeverk for måling og virkelig verdi	24
Figur 6 Tilvekstmodellen	32
Figur 7 Diskontert nåverdimodell	37
Figur 8 Metodisk tankegang	41
Figur 9 Forskningsdesign	42
Figur 10 Kvalitativ prosess	44
Figur 11 Omsetning oppdrettsbransjen	73

Tabelloversikt

Tabell 1 IAS 41 eksempler	18
Tabell 2 Verdsettelseshierarkiet	22
Tabell 3 Fish Pool Index	29
Tabell 4 Dokumentstudie: Verdsettelsesmodell	75
Tabell 5 Dokumentstudie: Diskonteringsrate	76
Tabell 6 Dokumentstudie: Markedspriser	76
Tabell 7 Dokumentstudie: Sensitivitetsanalyse 1	77
Tabell 8 Dokumentstudie: Sensitivitetsanalyse 2	78
Tabell 9 Dokumentstudie: Biologiske eiendeler	78
Tabell 10 Dokumentstudie: Unormale hendelser	79

1 Innledning

Oslo Børs er verdens største børs for sjømatforetak.¹ Virksomheten til sjømatforetakene er primært oppdrett. Markedsverdien av alle foretakene på Oslo Børs Seafood Index pr 22.mars 2019 var omtrent 265 milliarder norske kroner. På samme tidspunkt hadde Oslo Børs totalt en estimert markedsverdi på ca. 2 742 milliarder norske kroner. Det vil si at oppdrettsforetakene sto for omtrent 9,6% av hele markedsverdien av alle foretak som er registrert på Oslo Børs.

Finanstilsynet gjennomførte i 2015 et tematilsyn som tok for seg praksis for verdsettelse og rapportering av biologiske eiendeler i oppdrettsbransjen. Denne temarapporten har fanget vår interesse og er bakgrunnen for vårt valg av oppgave. I 2015 rapporterte Finanstilsynet at total markedsverdi for oppdrettsforetakene var ca. 85 milliarder norske kroner, som da tilsvarte rundt 4% av markedsverdien totalt på Oslo Børs. Når man ser denne solide utviklingen for oppdrettsforetakene de seneste årene, ser man hvor viktig oppdrettsnæringen er for Norge.

Oppdrett av laks er en omfattende prosess som strekker seg over en periode på 2-3 år, og som er delt opp i tre faser. Syklusen går fra rogn/smolt til slaktet laks som er klar for salg. Ved oppdrett av laks er det mange løpende utgifter fra starten av fase en, helt til slutten av fase tre, men inntektene kommer først ved slutten av syklusen. For at laksen skal være av god kvalitet kreves det at en rekke miljøfaktorer er tilstede. Alt fra oksygenrikt vann, saltholdighet, lys og vanntemperatur er med å påvirke resultatet. Alle disse faktorene legger til grunn at Norge har et godt utgangspunkt for oppdrett av laks (Havforskningsinstituttet, 2009).

Den finansielle rapporteringen til oppdrettsforetakene er komplisert og har opplevd store endringer på 2000-tallet, fra innførelse av virkelig verdi på biologiske eiendeler i 2005 til tematilsynet fra Finanstilsynet i 2015 som krevde endring i rapportering. Dette er bakgrunnen for vårt valgte tema, oppdrettsnæringen, i vår masteroppgave. Vår problemstilling er knyttet opp mot endringene av den finansielle rapporteringen.

¹ <https://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Notering/Aksjer-egenkapitalbevis-og-retter-til-aksjer/Energi-shipping-og-sjoemat>

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Høsten 2014 initierte Finanstilsynet et arbeid for å kartlegge enkelte sider ved den finansielle rapporteringen til de børsnoterte oppdrettsforetakene. Denne rapporten baserer seg på en gjennomgang av den finansielle rapporteringen til et utvalg av oppdrettsforetakene. Rapporten ble fullført høsten 2015 og baserer seg på informasjon fra årsregnskapene for 2013. Videre i oppgaven kalles dette arbeidet for “tematilsynet”.

Tematilsynet fokuserte primært på verdsettelse og rapportering av noteopplysninger for biologiske eiendeler samt kravene i relevant regnskapsstandard, IAS 41 Landbruk. Tematilsynet identifiserte en rekke forskjeller i praksis og at dette medførte problematikk for blant annet sammenlignbarheten på tvers av oppdrettsforetakene. Tematilsynet konkluderte med at som følger av relativt store frihetsgrader for oppstillingsplan og presentasjon av resultatlinjer ved bruk av IFRS er det lite sammenlignbare tall fra utsteder til utsteder. Det ble også avdekket betydelige forskjeller i anvendelse av virkelig verdi som følge av enkelte ulikheter i modeller og anvendte prisforutsetninger.

Oppdrettsbransjen har uttrykt seg positiv til tematilsynet som ble gjennomført og har sett seg enig i potensielle områder for forbedring. I etterkant av rapporten har flere av oppdrettsforetakene gått sammen om å danne en bransjegruppe, med målsetting om å forbedre sammenlignbarhet gjennom å bli enig om en felles bransjepraksis i beregning, presentasjon og rapportering av biologiske eiendeler.

I vår oppgave tar vi for oss det offisielle årsregnskapet til oppdrettsforetakene for 2013, regnskapsåret tematilsynet bygger på. Vi knytter dette regnskapet opp mot regnskapsåret 2018, som er sist avlagte årsregnskap. I tillegg kontaktes Finanstilsynet, oppdrettsforetakene, finansanalytikere og revisor for å få innspill fra alle de forskjellige profesjonelle vinklene.

1.2 Problemstilling

Vår oppgave tar for seg den finansielle rapporteringen for norske børsnoterte oppdrettsforetak. Oppgaven skal gå i dybden på etablert praksis knyttet til regnskapsføring av biologiske eiendeler. Mer spesifikt gjelder dette verdsettelsesmetoder, inndata og noteopplysninger ved måling av virkelig verdi og endringene som har tatt sted her de seneste år. Fokus vil være på

hvorvidt ny verdsettelsesmodell er teoretisk korrekt og bidrar til å gi mer relevant og sammenlignbar informasjon til regnskapsbrukerne. Det avdekkes også om endringer i noteopplysninger løfter bruksnyttens av regnskapet som helhet.

Hovedproblemstillingen er som følger: Har den finansielle rapporteringen og sammenlignbarheten endret seg i etterkant av Finanstilsynet sin rapport fra 2015 av oppdrettsbransjen. Problemstillingen kan deles opp i fire forskningsspørsmål. Første spørsmål tar for seg om endring i verdsettelsesmodell for biologiske eiendeler har økt bruksnyttens av regnskapet for primærbrukerne. Andre spørsmål er om det har skjedd endringer i noteopplysningene og om dette har økt brukernytten. Tredje spørsmål er om det har oppstått en ensartet praksis på tvers av oppdrettsforetakene. Det fjerde og siste spørsmålet er om sammenlignbarheten av oppdrettsforetakenes regnskap har forbedret seg sett i lys av endringene.

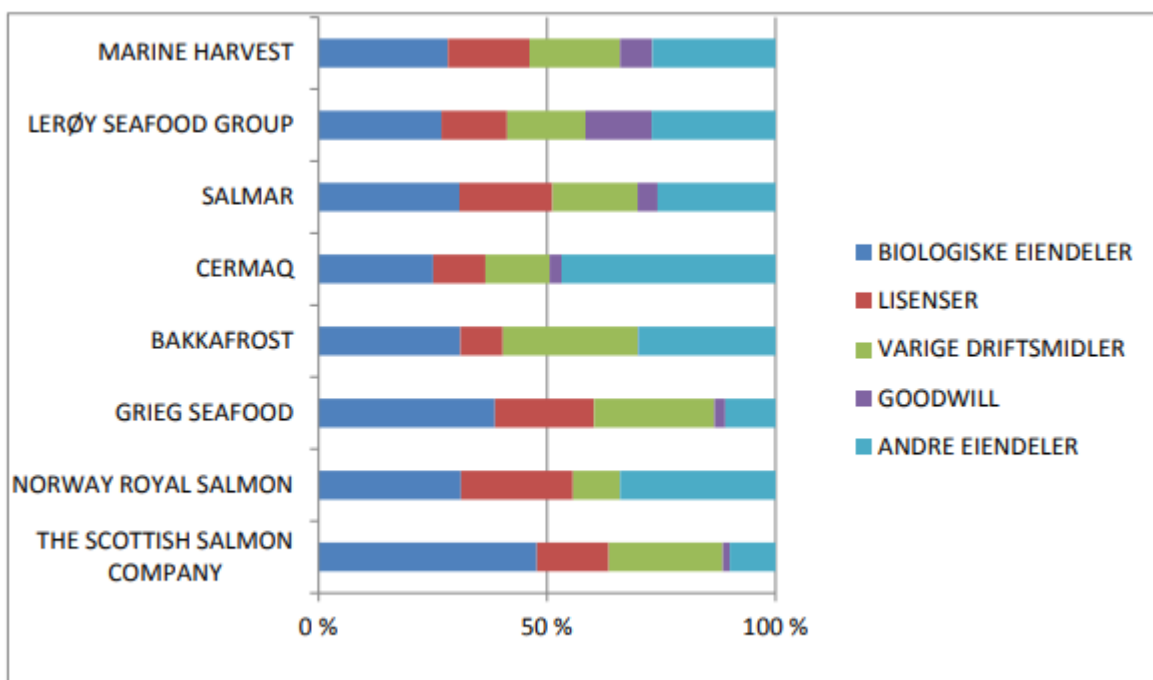
1.3 Disposisjon

Oppgaven består av syv kapitler, der innledningskapitlet beskriver valgt problemstilling og bakgrunn for oppgaven. I kapittel 2 vil det teoretiske rammeverket, brukergruppene og kravene som følger presenteres. Deretter vil vi i kapittel 3 presentere og gjennomgå det internasjonale rammeverket, regnskapsstandardene, praksis for måling og innregning og de forskjellige type verdsettelsesmodellene som regulerer relevante områder av finansregnskapet. Det vil bli presentert illustrasjoner av hvordan verdi beregnes i praksis.

Kapittel 4 omhandler alle våre metodiske valg. Vi presenterer alle begrensninger, svakheter og bakgrunn for spesifikk metodikk samt at det argumenteres for hvorfor undersøkelsene produserer pålitelig informasjon. I kapittel 5 vil presentasjon og drøfting av intervjuer bli gjennomgått, intervjuene deles opp i egne avsnitt for hvert av brukerperspektivene. I kapittel 6 blir dokumentstudiet presentert og drøftet. Funn vil bli illustrert i form av tabeller som skal hjelpe leseren å forstå endringene som har skjedd. Til slutt vil alle våre funn bli analysert opp mot problemstilling og vårt teoretiske rammeverk i kapittel 7, der konklusjon vil bli presentert. I tillegg vil studiens begrensninger bli gjennomgått her, og det vil også bli lagt frem forslag for videre forskning.

1.4 Avgrensning

Oppdrettsbransjen er en omfattende bransje, og det er mange regnskapsmessige utfordringer som kan være av interesse. I vår oppgave fokuserer vi kun på utfordringene rundt praksis relatert til biologiske eiendeler, da dette er et omfattende område i seg selv. Finanstilsynet presenterte en fordeling av eiendelene til oppdrettsforetakene basert på tall fra 31.12.2013, se Figur 1. Figuren er en god illustrasjon på hvor stor andel av eiendelene som faktisk er biologiske eiendeler. Ettersom biologiske eiendeler utgjør en vesentlig del av balansen, forstår man hvor utslagsgivende forskjellig praksis faktisk kan være.

Illustrasjon 1: Forholdsmessig fordeling av bokførte totale eiendeler pr. 31.12.2013

Figur 1 Andel biologiske eiendeler fra Tematilsynsrapporten fra 2015

I oppgaven er det gjort en avgrensning der det kun er de norske oppdrettsforetakene på Oslo Børs Seafood index som vil bli studert. Det er totalt ni oppdrettsforetak på Oslo Børs Seafood Index², derav seks norske. Total markedsverdi av oppdrettsforetakene inkludert i Oslo Børs Seafood Index pr 22. mars 2019 var, som nevnt innledningsvis, 265 milliarder NOK. De norske foretakene utgjorde ca. 88% av total markedsverdi på indeksen, dermed vil dette kunne anses som et representativt utvalg. Foretakene er norske, men opererer på en internasjonal skala og

² <https://www.oslobors.no/markedsaktivitet/#/details/OBSFX.OSE/overview>

har oppdrettsanlegg over hele verden. Børsnoterte foretak er pliktig til å utarbeide årsrapporter i henhold til IFRS (International Financial Reporting Standards).

Denne oppgaven vil ha en regnskapsteoretisk tilnærming basert på regnskapets formål, brukergrupper, kvalitetskrav, prinsipper og metoder knyttet til etterfølgende måling av biologiske eiendeler til virkelig verdi. Oppgaven tar kun for seg biologiske eiendeler, som i all hovedsak vil bestå av oppdrettslaks. Videre vil fokus være på perspektivet til både regnskapsprodusenter som skal sikre god regnskapskvalitet i rapporteringen, samt regnskapsbrukere som ønsker beslutningsnyttig regnskapsinformasjon.

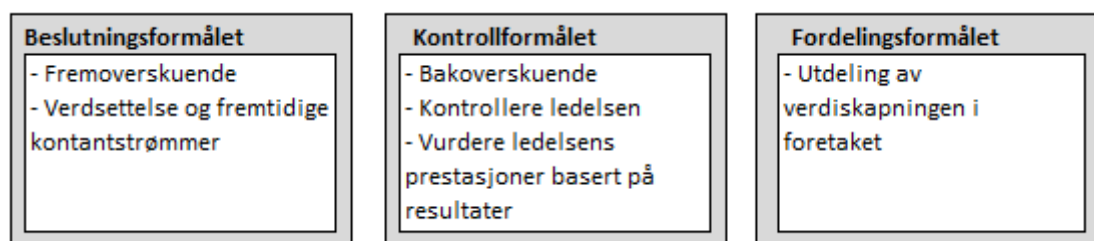
2 Teoretisk rammeverk: Finansregnskapet

Dette kapittelet vil presentere relevant teori og forskning for vår oppgave. Først vil vi gå igjennom finansregnskapets formål og brukergrupper. Deretter vil kvalitetskravene som tilhører bli presentert. Formålet med dette kapittelet er å sette seg inn i de grunnleggende kravene til finansregnskapet.

2.1 Finansregnskapets formål og brukergrupper

Formålet med finansregnskapet er å gi brukeren all nødvendig informasjon om et foretaks finansielle posisjon gjennom å presentere foretakets total kapital i balansen og hvordan den er bygget opp. Foretakets økonomiske prestasjoner vises gjennom resultatet. I tillegg skal ytterligere relevant informasjon for den økonomiske situasjonen vises i noter o.l. Informasjonen skal med dette være anvendbar for en rekke ulike brukere i økonomiske beslutninger (IASB Framework, 2010).

Regnskapsrapportering er av den grunn viktig for å sikre at alle interessenter har tilgang til beslutningsnyttig informasjon om et foretaks interne økonomiske forhold. En viktig rolle for regnskapet er dermed å redusere informasjonsasymmetri mellom et foretak og brukerne. I et scenario der asymmetrien i regnskapsinformasjonen hadde vært eliminert ville all offentlig tilgjengelig informasjon blitt reflektert i aksjeprisen, dette er ikke realiteten. Ved drøfting av intensjonen med finansregnskapet gjøres det ofte et skille mellom formålet med kontroll og formålet for beslutninger. Kontrollformålet har til hensikt å følge opp ledelsens prestasjoner, mens beslutningsformålet er evaluering av ulike investeringsalternativer (Gjesdal et al., 2006). Figur 2 er laget basert på informasjon hentet fra Baksaas & Stenheim (2015b) og Kvifte & Johnsen (2008).

Figur 2 Regnskapets formål

IASB (International Accounting Standard Board) vektlegger tilsynelatende begge formålene uten å foreta en prioritering mellom dem. Det er imidlertid uenighet om samme regnskapsinformasjon kan tilfredsstille begge formålene. Kontrollformålet krever i større grad enn verdsettelsesformålet historisk informasjon, mens sistnevnte formål kan tilfredsstilles av både tilbakeskuende og fremtidsrettet informasjon (Stenheim, 2010).

IFRS gir i større grad enn for eksempel norsk regnskapsstandard (NRS) mulighet til bruk av ledelsens skjønn i utarbeidelsen av regnskapet. Dette er blant annet fordi økt fokus på regnskapets verdsettelsesformål har ført til mer måling til virkelig verdi i finansregnskapet. Ledelsen kan forbedre eller forringe kvaliteten til finansregnskapet gjennom utøvelsen av skjønn når regnskapet utarbeides (Beaver, 2002).

Utøvelse av subjektive vurderinger kan innbefatte resultat- og kontantstrømsestimater og opplysninger utover det som er påkrevd, valg av regnskapsmetoder samt estimering av periodiseringsstørrelser (Beaver, 2002). Større muligheter for slike vurderinger kan, dersom misbrukt, føre til økt omfang av regnskapsmanipulasjon, noe som vil redusere beslutningsnytt til informasjonen.

Ettersom IASB i sitt rammeverk definerer egenkapitalinvestorer som primærbrukerne av regnskapsinformasjon³, kan det virke som at kontrollformålet og verdsettelsesformålet ikke er likestilt, men at verdsettelsesformålet er prioritert fremfor kontrollformålet.

Finansregnskapets brukergrupper

Eksterne brukere av finansregnskapet innbefatter nåværende og potensielle eiere, ansatte, långivere og andre kreditorer, leverandører, myndigheter og publikum ellers. Samtlige parter benytter informasjonen som offentliggjøres fra finansregnskapet til å dekke sine informasjonsbehov (IASB/IASB Framework pkt: 9, 1989). Brukerne av finansregnskapet er avhengige av et foretaks evne til å vise dets faktiske økonomiske prestasjon og finansielle posisjon.

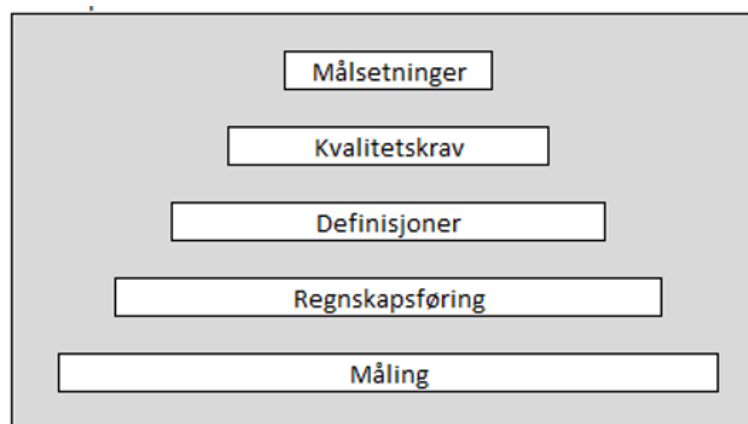
Ansatte er for eksempel avhengige av dette for å sikre sine egne arbeidsplasser, kunder kan ha et avhengighetsforhold til foretakets produkter og etterkjøpstjenester, leverandører er

³ IASB (2010, OB5)

avhengige av å motta betaling for sine produkter og ønsker for eksempel å sikre felles investeringer, myndighetene er interessert i bidrag til fellesskapet gjennom beskatning og eksempelvis opprettholdelse av konkurranse i en gitt bransje, investorer og kreditorer er i hovedsak interessert i kjøps- eller salgssignaler og avkastning på allerede innskutt kapital (IASB Framework, 1989).

2.1.1 Det konseptuelle rammeverket til IASB

Det konseptuelle rammeverket til IASB utleder regnskapsmessige løsninger ut fra regnskapets formål, regnskapsbrukernes informasjonsbehov og regnskapets kvalitetskrav (IASB, 2010: s. 6-7). Rammeverket er hierarkisk strukturert fordelt på fem plan, der “målsetningene med regnskapet” er det øverste plan. Når man har tatt stilling til målsetningene med regnskapet, utledes kvalitetskravene som må oppfylles for å oppnå målsetningene. Videre defineres de ulike regnskapspostene, krav til regnskapsføring og måling (Gjesdal et al., 2006). Hierarkiet er illustrert i figur 3:

Kilde: Kvifte & Johansen, 2008.

Figur 3 Konseptuelle rammeverket

For å være beslutningsnyttig må regnskapsinformasjonen ha definerte kvalitative egenskaper. Informasjonen må være relevant og pålitelig, og gi grunnlag for sammenlignbarhet mellom perioder og ulike foretak (IASB 2010, kapittel 3). Periodens resultat er forskjellen mellom verdiendringene på eiendeler og gjeld. Kriteriene for regnskapsføring bygger på at transaksjonen tilfredsstillende definerer eiendeler og gjeld, inntekter og kostnader, at det er sannsynlig at en økonomisk fordel vil tilflytte foretaket, og at posten kan måles pålitelig til kostpris eller annen verdi. Rammeverket skal først og fremst være en rettesnor for standardsetterne ved utvikling av regnskapsmessige løsninger, samt fungere som veiledning for

regnskapsprodusentene i tråd med veiledningshierarkiet i regnskapsstandard IAS 8 (Baksaas & Stenheim, 2015b).

2.1.2 Prognoseformål og kontrollformål

Regnskapsbrukerene er foretakets interessenter, og kjennetegnes av at de sitter med ressurser som foretaket behøver, herunder eiere, ansatte, myndigheter, investorer, kreditorer, kunder og leverandører, utdannings- og forskningsinstitusjoner, fagforeninger, etc. Som motytelse får interessentene en andel av verdiskapningen i bedriften. Ettersom det er umulig å tilfredsstille alle gruppes informasjonsbehov, må det prioriteres (Baksaas & Stenheim, 2015b).

IASB (2010, OB5) har derfor valgt å vektlegge nåværende og potensielle eiere, långivere og kreditorer som primærbrukerne. Dette skyldes at investorer og kreditorer har begrenset tilgang til regnskapsinformasjon, samtidig som de har et særlig behov for beslutningsnyttig og relevant informasjon som vil påvirke verdsettelsen.

Nåværende eiere er, i likhet med potensielle investorer, interessert i foretakets fremtidige verdiskapende evne, dvs. prognoseformål som utgangspunkt for beslutninger. De ønsker imidlertid også å måle ledelsens resultater. Kontrollformålet er knyttet mot eierstyring og selskapsledelse der regnskapet er eiernes muligheter til å kontrollere ledelsens prestasjoner. Kontrollformålet har også relevans for långiverne som ønsker å følge opp foretakets likviditet og evne til å betale renter og avdrag så vel som at analyser av soliditet gir en oversikt over eiendeler som gir dekningsmuligheter i tilfelle mislighold (Baksaas & Stenheim, 2015b).

2.1.3 Virkelig verdi i finansregnskapet

Bakgrunnen for bruk av virkelig verdi i regnskapet er at informasjon om dagens verdi er mer beslutningsrelevant enn historisk kost. Det er dog delte meninger blant forskerne om hvorvidt virkelig verdi faktisk løfter kvaliteten av regnskapet.

I en uttalelse fra Norske Finansanalytikerens Forening i 2012 kom det frem at analytikerne hadde tillit til virkelige verdier for eiendeler som er regnskapsført til markedsverdi der det foreligger gode estimater for salgsverdi. De var imidlertid skeptisk til virkelig verdi basert på nåverdiberegninger, ettersom dette er et estimat og estimater preges av for store variasjoner i valg av forutsetninger. Det er også en antagelse om at foretakene velger konklusjoner som er

hensiktsmessig for selskapet foran korrekte objektive vurderinger. Det finnes flere studier knyttet til verdirelevans som analyserer den statistiske sammenhengen mellom regnskapsdata og markedspriser på aksjer.

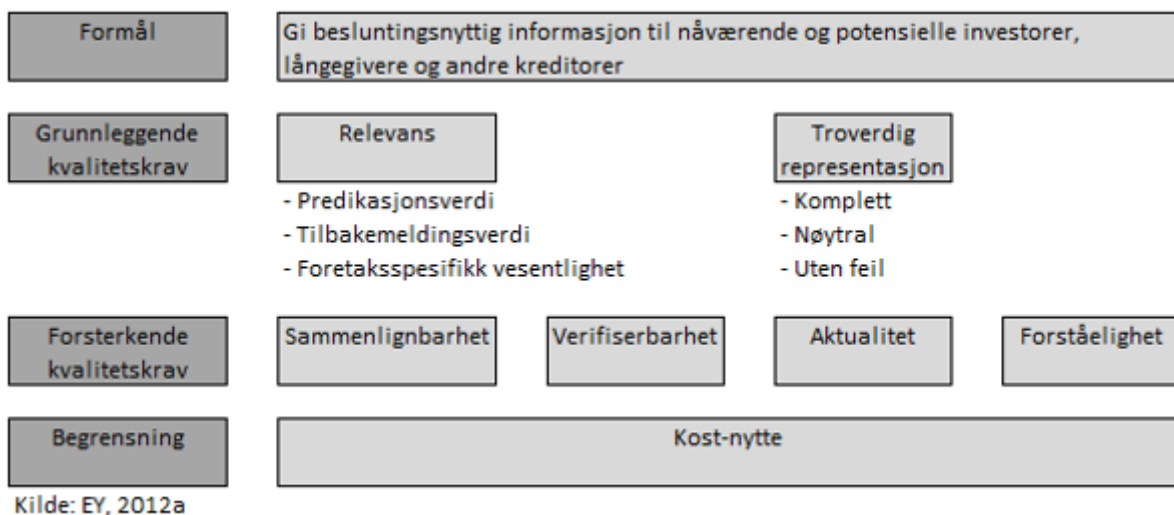
I to studier av Beisland og Knivsflå (2008, 2015) sammenlignet de regnskapsdata fra selskaper på Oslo børs i perioden 2001 til 2008. Sammenligningen ble gjort for å kunne fange opp hvordan innføringen av pliktig regnskapsrapportering etter IFRS fra og med 2005 påvirket verdirelevans. Fokuset i studien var primært på hovedforskjellen mellom GRS og IFRS knyttet til bruk av virkelig verdi, samt at det ved IFRS er en økt andel av balanseføring av immaterielle eiendeler.

Studien konkluderte med at mer bruk av virkelig verdi for balansepostene vil bidra til å løfte kvaliteten av regnskapet. Dette påvirker også pris/bok-multippel ettersom bokførte verdier da bringes nærmere markedsverdier. Bokføring til markedsverdi i balansen innebærer at verdiendringer bokføres over resultat. Dette er verdiendringer som har liten verdirelevans ettersom de gir få signaler om bedriftenes fremtidige inntjening. Ettersom de er midlertidige er de også vanskelig å prognostisere. Dette gir over tid et resultat preget av forbigående effekter, noe som også er i tråd med funnene i Penman (2011) som tar for seg økte svingninger i resultatet i sammenheng med økt bruk av virkelig verdi i regnskapet. Som konsekvens av disse resultatjusteringene er det observert at økt bruk av virkelig verdi i regnskapet ikke øker kvaliteten av resultatregnskapet.

Cooper (2015) hevder at man ikke kan utelukke estimering av virkelig verdi fordi det verken baseres på usikre estimater eller gir volatile resultater. Såfremt regnskapet skal gjenspeile realitetene vil det ikke tjene verken investorer eller andre brukere å skjule at en eiendel eller forpliktelse er volatil. I så fall oppfylles ikke kravet til relevans. Det som imidlertid er viktig er at slike verdiendringer presenteres separat i regnskapet samt at det gis grundige opplysninger som gir beslutningsnyttig informasjon. Kvitte hevder også at regnskapsvolatilitet i seg selv ikke er problemet. Den reflekterer den økonomiske usikkerheten som er reell (Kvitte, 2014b: s. 48). Kvitte mener med dette at bruk av virkelig verdi er uproblematisk når det eksisterer likvide markeder. Ved mindre likvide marked, øker usikkerheten i målingene.

2.2 Kvalitetskrav

For å anse regnskapsinformasjon som nyttig for brukerne, må innholdet oppfylle rammeverkets definerte kvalitetskrav. Kvalitetskravene er til hjelp for å vurdere hvilken informasjon som er beslutningsrelevant for brukerne (Kvifte, 2003). Det skilles mellom grunnleggende og forsterkende kvalitetskrav. Regnskapsinformasjon må være både relevant og troverdig for at de underliggende økonomiske forholdene for å være beslutningsnyttig for brukerne (IASB, 2010: QC4). En naturlig fremgangsmåte vil derfor først og fremst vurdere om informasjonen er relevant for beslutningsformål, og deretter om informasjonen kan gi en pålitelig og troverdig representasjon av de underliggende forholdene (Baksaas & Stenheim, 2015b). Figur 4 illustrerer kvalitetskravene i rammeverket.

Figur 4 Kvalitetskravene i rammeverket

2.2.1 Relevans

Relevant informasjon vil påvirke beslutninger, og har både predikasjonsverdi (beslutningsformål knyttet mot prognoser og verdsettelse) og tilbakemeldingsverdi (kontrollformål) (IASB, 2010: QC6). Dersom informasjon ikke påvirker beslutningstagers vurdering, er den irrelevant (Kvifte & Johnsen, 2008). Finansiell informasjon har predikasjonsverdi dersom informasjon gir brukeren bedre grunnlag til å utarbeide en prognose om en fremtidig hendelse (IASB, 2010: QC8). Det er ikke snakk om ferdige estimater, men at informasjonen også gir relevante inndata når estimater skal beregnes.

Tilbakemeldingsverdien av den finansielle informasjon er høy når den bekrefter eller korrigerer tidligere evalueringer, eksempelvis ledelsens prestasjoner knyttet til kontrollformål. Tilbakemeldingsverdi kan også være relevant for prognoseformålet ettersom bruk av historisk regnskapsinformasjon bidrar til å justere og forbedre forventningen om fremtidig utvikling (IASB, 2010: QC10). Relevans er også knyttet til vesentlighet. Vesentlighet vurderes ut fra foretaksspesifikke aspekter, og vil derfor variere mellom ulike foretak og regnskapsstørrelser i det enkelte foretak. Et minimumskrav i en regnskapsstandard trenger således ikke oppfylles dersom kravet gjelder en post eller transaksjon som ikke er vesentlig for selskapet. Ulike regnskapsbrukere har ulik vesentlighetsgrense basert på beløpet størrelse og i hvilken kontekst informasjonen inngår i (IASB, 2010: QC11).

2.2.2 Troverdige representasjon

“Pålitelighet” var tidligere et kvalitetskrav i rammeverket, men fra 2010 ble pålitelighet erstattet med “troverdige representasjon” (Baksaas & Stenheim, 2015b; Schwencke et al., 2017). IASB begrunnet endringen med at begrepet pålitelighet ikke hadde entydig innhold, og at det derfor var egnet til å skape forvirring (IASB 2010: BC3.24-25). Pålitelighet inngår imidlertid fortsatt som kriterium ved innregning ved at gjenstanden har en kostpris eller verdi som kan måles med pålitelighet (IASB 2010: 4.38b).

Pålitelig informasjon er av IASB definert som komplett, nøytral og feilfri, dette er de samme forutsetningene som ligger til grunn for troverdige representasjon. Eksempel på komplett informasjon av et foretaks eiendeler vil eksempelvis omfatte beskrivelse av eiendelen, verdsettelsesmetode anvendt (eks. historisk kost, markedsverdi, nåverdi) samt hvilke forutsetninger som ligger til grunn for beregningen. For at informasjonen skal anses som nøytral må den ikke presenteres på en forutinntatt måte med den hensikt om å oppnå urettmessige fordeler, informasjonen kan heller ikke bli selektert (Baksaas & Stenheim, 2015b; IASB, 2010: QC12-15).

Sammenhengen mellom relevans og troverdighet er spesielt aktuell i forbindelse med bruk av virkelig verdi. Som tidligere forskning nevnt i kapittel 2.1.3 viser er bruk av virkelig verdi ansett å gi verdirelevant informasjon. For at informasjonen skal anses som relevant må foretakene informere regnskapsbrukerne om hvordan virkelig verdi er estimert, og hvilken usikkerhet som er knyttet til beregningene. Dette må legges til grunn for at regnskapsbruker skal kunne

verifisere estimatene benyttet av foretakene. Slik reduseres risiko for at ledelsen rapporterer villedende informasjon. Det er først når regnskapsbruker kan verifisere verdiestimatene ved bruk av annen kontrollinformasjon at informasjonen er troverdig gjengitt (Baksaas & Stenheim, 2015b).

Kravet om feilfri regnskapsinformasjon innebærer ikke at det er et krav om absolutt presisjon eller at det har entydig nøyaktighet i alle hendelser. Det baserer seg heller i større grad på at eventuelle bruk av estimater vil være i tråd med relevante standarder, slik at verdiestimatet er i tråd med korrekt praksis (IASB, 2010: QC12-15).

2.2.3 Regnskapskvalitet, støy og krav til noteopplysninger

Regnskapskvalitet er relatert til regnskapets formål, og er ofte forstått på tre ulike måter. Regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne, det skal redusere asymmetrisk informasjon og det skal avbilde foretakets økonomiske realiteter (Stenheim et al., 2017).

For at regnskapet skal være av høy kvalitet må regnskapsmessig støy være luket ut. Dersom det er avvik mellom hva som rapporteres og faktiske realiteter i foretaket er, tolkes det som regnskapsmessig støy. Gjennom å forstå hvordan støy kan oppstå, kan man også få kunnskap om hva man kan identifisere og håndtere støyen. Virkelig verdi gir gjerne bedre beslutningsnytte enn historisk kost. Dersom det ikke foreligger et velfungerende marked for en eiendel, vil det skape stor usikkerhet rundt verdsettelse til virkelig verdi, man må da i større grad benytte seg av estimater (Stenheim et al., 2017).

Regnskapsmessig støy vil da være knyttet opp mot denne usikkerheten. Støyen kan være resultat av lav kompetanse, feil bruk av skjønsmessige vurderinger, eller dårlige rutiner. Støyen kan også være bevisst for å feilinformere regnskapsbruker (Stenheim et al., 2017). Det kan derfor oppstå problemer rundt vektlegging av kvalitetskravene relevans og pålitelighet, da de vil være med å påvirke hvor mye støy som oppstår i regnskapet. Reglene her må være fleksible men samtidig ufravikelig på en gang. Fokus på relevans og fleksible tilpasninger vil derfor bidra til å øke et beslutningsnyttigheten til regnskapet (Langli, 2005).

For at regnskapet skal kunne ha en perfekt avbildning av økonomiske realiteter, fri for manipulering, kreves det ufravikelige regler. Dette vil riktignok gå ut over relevansen til regnskapet (Langli, 2005). IASB har i det konseptuelle rammeverket fokusert på at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til regnskapsbrukerne. Som nevnt ovenfor skal regnskapet blant annet bidra til å redusere asymmetrisk informasjon mellom foretaket og regnskapsbruker for å unngå regnskapsmanipulering og bevisst feilrapportering.

Skepsisen mot bruk av virkelig verdi knytter seg i stor grad opp mot bruk av usikre estimater. Jo mer bruk av usikre estimater, jo høyere skepsis og risiko for manipulasjon (Sættem, 2014). Ifølge Penman (2011: s. 188) har bruk av virkelig verdi mer enn doblet resultatvolatilitet i regnskapene, noe som gjør det vanskeligere å predikere fremtidig inntjening.

Regnskapsmessig støy er som nevnt tidligere et aspekt ved regnskapskvalitet, og kan tolkes som en asymmetri mellom verdsetting i virkelig verdi og det som rapporteres i regnskapet. Bruk av skjønn gir mindre mulighet for regnskapsbruker å verifisere estimatene, og reduserer derfor pålitelighet av det som blir presentert (Stenheim, 2008).

Krav til noteopplysninger

Det har vært økt interesse for finansiell rapportering de siste 10-årene. Dette kombinert med økt praksis av å benytte virkelig verdi i regnskapet, samt en økning i bruk av estimater har gjort at presentasjon av regnskap og noter har blitt sentrale temaer. IASB har sett i lys av disse trendene økt fokuset på transparens og tydeliggjøring av sentral regnskapsinformasjon. Blant annet har de iverksatt "Disclosure Initiative", et prosjekt som har som formål å sikre mer tilgjengelig og målrettet noteinformasjon. Gjennom forskning utført av norske finansanalytikerforening i 2013 ble det avdekket at brukerne av regnskapet anser notene som den isolert sett mest nyttige delen av årsrapporten (Kvifte & Hansen, 2014; Kvifte et al., 2014).

2.3 Avslutning

Vi har i dette kapitlet drøftet og presentert det generelle rammeverket rundt finansiell rapportering, spesifikt knyttet opp mot IFRS. Vi har drøftet formål, brukergrupper og kvalitetskrav. Dette kapitlet skal hjelpe oss å belyse problemstillingen vår i analysedelen i oppgaven. Videre vil det i neste kapittel bli drøftet mer spesifikke rammer og krav sett i lys av gjeldende regnskapsstandarder.

3 Måling og praksis

Dette kapitlet vil presentere relevante regnskapsstandarder og praksis relatert til vår oppgave. Først vil vi helt kort gå gjennom måling og praksis generelt, deretter vil vi presentere måleattributt: historisk kost, regnskapsstandarder IAS 41 (Landbruk) og IFRS 13 (Måling av virkelig verdi) i tre separate delkapitler, deretter vil vi til slutt gå igjennom modeller for måling av virkelig verdi som er i tråd med nevnte standarder. Formålet med dette kapitlet er å forstå hva det gjeldende teoretiske rammeverket man må hensynta ved måling og innregning av biologiske eiendeler.

3.1 Rammeverk og innregning

Det konseptuelle rammeverket til IASB har en balanseorientert tilnærming. Dette innebærer at innregning i resultatet stammer fra periodens endringer i balansen. For at noe skal kunne innregnes i resultat og balanse må det oppfylle rammeverkets definerende krav for hva som regnes som eiendeler, gjeld, egenkapital, inntekter og kostnader. Et av hovedelementene for innregning er høy sannsynlighet for at en økonomisk fordel vil tilflyte foretaket, og at posten kan måles pålitelig til kostpris eller annen verdi.

Når en eiendel tilfredsstillter kravet til innregning må det deretter fastsettes hvilken verdi eiendelen skal innregnes til i regnskapet. IASB definerer måling som prosessen med å fastsette pengebeløp til postene i regnskapet som inngår i balanse- og resultatregnskapet, herunder også valg av måleattributt. Eksempler på måleattributter er blant annet historisk kost, gjenanskaffelseskost, realisasjonsverdi eller nåverdi (IASB, 2010: 4.54, 4.55). Valg av måleattributt må ta høyde for egenskap ved eiendelen så vel som foretaksspesifikke og markedsspesifikke hensyn. Imidlertid fremhever IASB at ettersom virkelig verdi er sett fra markedets perspektiv, og ikke foretakets, og er uavhengig av når eiendelen ble kjøpt eller pådratt, vil identiske eiendeler måles likt, noe som fremmer sammenlignbarhet både mellom foretak og internt i det enkelte foretak (IASB, 2015a: 6.30, 6.31).

3.2 Historisk kost

Historisk-kostmodell står fortsatt sterkt i praksis. Grunnen til det er fordi modellen baserer seg på konkrete transaksjoner. Transaksjonsbaserte målinger oppfattes som mer pålitelige enn estimerte usikre verdier da de historisk kost innebærer bevis på at det har hendt en økonomisk hendelse (NOU 1995: 30 s.27). I historisk-kostmodellen er målingen basert på gjennomførte transaksjoner med markedspriser på transaksjonstidspunktet. Den største usikkerheten knytter seg til sammenstillingen av inntekter og kostnader for måling av periodens resultat.

I Norge har historisk-kostmodell vært den mest brukte modellen for verdsettelse. Det er klare svakheter med denne modellen, blant annet når det gjelder verdsettelse av eiendeler med lang levetid i markeder med høy prisstigning. I et slikt marked ville historisk-kostmodell gitt for lav avskrivning, og mulighet for å avsette til gjenanskaffelse av anleggsmidler ville vært liten (NOU 1995: 30). I scenario nevnt vil avvik mellom virkelig verdi og regnskapsført verdi øke gradvis og vil innebære at regnskapsinformasjons relevans svekkes. Derimot ivaretas påliteligheten gjennom objektiv og verifiserbar måling.

Biologiske eiendeler klassifiseres etter norsk god regnskapsskikk (GRS) som omløpsmidler, og skal dermed iht. regnskapsloven § 5-2 verdsettes til den laveste verdien av anskaffelseskost og virkelig verdi. En tilsvarende tilnærming iht. IFRS ville gjort at beholdningen av levende fisk hadde blitt vurdert som ordinært varelager og regulert av IAS 2 (varelager). En slik løsning ville vært mindre komplisert og enklere å forstå dersom dette var tillatt. IAS 41 er opprinnelig laget basert på AASB standard 141 fra Australia som hadde fokus på verdsettelse av skog⁴. Problemet med standarden knyttet opp mot oppdrettsbransjen er at laksen har et tidsperspektiv på omlag tre år fra smolt til slakt. Trær har betydelig lengre levetid og det kan dermed være problematisk å følge samme verdsettelsesrammeverk.

IAS 41 og IAS 2 henger delvis sammen fra før. IAS 2 punkt 2c forklarer at biologiske eiendeler på høstningstidspunktet reguleres av IAS 2. Spørsmålet er om IASB burde innføre et unntak i IAS 41, der biologiske eiendeler med levetid på under 3-4 år heller reguleres av IAS 2. En slik ordning ville medført at beholdninger måles til laveste verdi av anskaffelseskost og netto realisasjonsverdi iht. IAS 2 punkt 9. Punkt 10 forklarer hva som inngår i anskaffelseskost.

⁴https://www.researchgate.net/publication/43522124_International_Accounting_Standard_IAS_41_What_are_the_implications_for_reporting_forest_assets?fbclid=IwAR04E5qKbrdn-XAZNHTqLSTT8-DDI8mAJ2y0L_yH4MwNxid3qil-b1_zWAK

Denne type ordning ville medført en rekke opplysningskrav i noter iht. IAS 2 punkt 36. Prinsipper for måling, detaljer om beholdningsmasse, periodens kostnader er eksempler på opplysninger som måtte blitt presentert.

Årsaken til at det finnes pådrivere for historisk kost som verdsettelsesmodell er fordi virkelig verdi av biomasse i oppdrettsbransjen ikke kan måles pålitelig, noe som gjør at regnskapsbrukerne kan bli villedet av regnskapstall som framstilles som virkelig verdi, men som egentlig er basert på en rekke subjektive forutsetninger. Det er ofte relativt lite informasjon om disse forutsetningene. I tillegg er det slik at markedspriser ofte er volatile og sykliske og ikke passer som målegrunnlag. Det er byrdefullt å kreve måling av virkelig verdi på hver balansedag. Historisk kost er veletablert og utbredt i bruk. Kost gir en mer objektiv og konsistent måling. Det eksisterer ikke nødvendigvis aktive markeder for enkelte biologiske eiendeler i enkelte land (Bernhoft & Fardal, 2007).

3.3 IAS 41 Landbruk (biologiske eiendeler)

Arbeidet med IAS 41 startet i 1994, høringsutkast ble fremlagt i 1999, og IAS 41 ble godkjent sent i 2000, med implementering fra og med 2003 og pålagt brukt i 2005 av foretak listet på Oslo Børs. Formålet med IAS 41 var å etablere en standard for regnskapsføring av agrikulturell aktivitet – regnskapsmessig behandling av omdannelsen til biologiske eiendeler (levende dyr og planter) og agrikulturelle produkter på innhøstingstidspunktet (høstede varer fra biologiske eiendeler). Hovedprinsippet for verdsettelse og regnskapsføring etter IAS 41 er virkelig verdi i et relevant og aktivt marked.⁵

IAS 41.3 definerer hva denne standard skal anvendes på. IAS 41 gjelder kun på landbruksprodukter, som er innhøstede produkter fra foretakets biologiske eiendeler, på innhøstningstidspunktet. Standarden gjelder ikke for bearbeiding av landbruksprodukter etter innhøstning, da gjelder IAS 2. Se tabell 1 på neste side for diverse eksempler som illustrerer når i prosessen anvendelse av IAS 41 faller vekk. Tabell er hentet direkte fra regnskapsstandard IAS 41.

⁵ <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias41>

Tabell 1 IAS 41 eksempler

Biologiske eiendeler (levende dyr og planter)	Agrikulturelle produkter	Produkter som følge av jordbruksprosessering
Melkekyr	Melk	Ost
Trær på en plantasje	Felte trær	Tømmer/trelast
Planter	Bomull	Klær
Busker	Blader	Te
Vinranker	Druer	Vin
Frukttrær	Plukket frukt	Prosessert frukt
IAS 41	IAS 41	IAS 2

Biologiske eiendeler og agrikulturelle produkter skal løpende måles til virkelig verdi med tilhørende resultatføring av løpende verdiendring fra periode til periode (IAS 41.26). Denne verdijusteringen treffer resultatregnskapet, og blir typisk presentert på egen regnskapslinje etter operasjonelt driftsresultat. IFRS sin intensjon er å øke beslutningsnyttig informasjon, som er i tråd med rammeverket, ved å synliggjøre verdiendringen som forekommer gjennom hele vekstfasen til de biologiske eiendelene. Endring i verdi består av tilvekst og prisendring. Virkelig verdi måles netto etter fratrukk for blant annet salgs- og transportkostnader (IAS 41.12).

Landbruks- og havbruksprodukter er som oftest standardiserte varer med observerbare markedspriser. Markedsprisene som kan observeres baserer seg i hovedsak på verdi av slakteklar fisk. Derimot oppleves det typisk mangel på aktive markeder for "levende" fisk som er i selve tilvirkningsfasen, og vurderinger av virkelig verdi for dette stadiet vil da basere seg på estimer. Produksjonskostnader, som kan være et alternativ til virkelig verdi, kan være vanskelig å måle. Spesielt kan det ofte oppstå problemer knyttet til fordeling av faste og felles kostnader. Denne kostnadsfordelingen vil gjøre det vanskeligere å sammenligne regnskapene mellom ulike bedrifter som velger ulike kalkylemetoder.

For visse produkter vil historisk kostmåling gi veldig sen inntektsmåling; det kan ta tre år for et laks blir slaktet og solgt, de fleste vil si at det har foregått en kontinuerlig verdivekst. Stadige svingninger i markedspriser med tilhørende resultatssvingninger gjør det vanskelig for brukeren

å måle underliggende lønnsomhet og kostnadseffektivitet. I tillegg vil mange ende opp med å bruke nåverdi beregningsmetoder som substitutt til markedsverdi (Gjesdal et al. 2006. Side 351-352).

Til tross for kvalitetskrav om relevant informasjon iht. IASB sitt rammeverk er likevel hovedprinsipp for verdimåling etter IAS 41 at det skal måles til virkelig verdi med justering i hver periode. I situasjoner hvor det ikke finnes pålitelige markedspriser eller aktive markeder for spesifikke eiendeler som anvender IAS 41, finnes det ulike retningslinjer for måling av virkelig verdi: “Anskaffelseskost kan noen ganger være tilnærmet lik virkelig verdi, særlig når det har skjedd liten biologisk omdanning siden den opprinnelige utgifter, eller den biologiske omdanningens virkning på prisen ikke forventes å være vesentlig” (IAS 41.24).

Det vil også være tilfeller der virkelig verdi ikke kan måles på en pålitelig måte. I tilfeller der førstegangsinnregning av en biologisk eiendel der det ikke finnes noterte markedspriser, og der alternative målinger av virkelig verdi vurderes å være klart upålitelige skal den biologiske eiendelen måles til anskaffelseskost fratrukket eventuell akkumulert avskrivning og eventuelle akkumulerte tap ved verdifall. Når det er mulig å foreta en pålitelig måling av en slik biologisk eiendels virkelige verdi, skal foretaket måle den til dens virkelig verdi fratrukket salgsutgifter (IAS 41.30).

De forskjellige retningslinjene i IAS 41 skal anvendes i situasjoner som avviker fra hovedregelen iht. IAS 41 punkt 12. Det vil i slike situasjoner innebære bruk av skjønnsmessige vurderinger fra foretakene sin side, noe som kan svekke påliteligheten til regnskapsinformasjonen. De skjønnsmessige vurderingene kan omhandle spørsmål som hvilke eiendeler som det kan sammenlignes med, om siste observerte markedspris vil være relevant til anvendelse på gjeldende tidspunkt og om hva som er relevant markedsbestemt diskonteringsrente. Man kan i slike situasjoner sette spørsmålstegn ved nytten av måling til virkelig verdi, da måling basert på upålitelige estimer ofte skaper støy i regnskapet.

Bernhoft og Fardal (2007) belyste i sin artikkel “IFRS og fiskeoppdrett” problemer relatert til tolkning og anvendelse av IAS 41. Artikkelen drøfter blant annet i hvilken grad bruk av virkelig verdi ved måling av levende fisk gir brukerne av regnskapene bedre og mer beslutningsnyttig økonomisk informasjon enn ved bruk av anskaffelseskost. Motstandere av å regnskapsføre biologiske eiendeler til virkelig verdi tok utgangspunkt i at bruken av historisk kost økte

påliteligheten til regnskapene. Dette begrunnes med at historisk kost er et resultat av faktisk gjennomførte transaksjoner og er en størrelse som er verifiserbar og nøytral, og som derfor anses som mer troverdig.

Videre i artikkelen vektlegges det at regnskapsbrukerne ønsker å se på de underliggende faktorene, m.a.o. "bak tallene", slik at man forstår hva som er de faktiske realitetene i selskapet. Dette fører til at man typisk ekskluderer verdijusteringer. Ettersom IAS 41 krever justering for virkelig verdi fra periode til periode vil verdijusteringene treffe resultatet fortløpende. Oppdrettsforetakene presenterer resultatlinjen separat på en linje typisk kalt "verdijustering biomasse", slik holdes det atskilt fra resten av driftsregnskapet.

Høy volatilitet i laksepriser medfører store periodevise verdijusteringer og dermed svært varierende resultater fra periode til periode. Det er ved Handelshøgskolen i Bodø blitt gjennomført en forskning som viser til at nært alle brukerne av regnskapet ser bort fra denne verdijusteringsposten. Dette gjelder både for eksterne brukere (investorer og långivere) og interne brukere (selskapenes ledelse). Ledelsen ekskluderer denne posten i forbindelse med interne beslutningsprosesser. Årsaken til at brukerne utelater denne posten er nettopp som nevnt, at justeringene baserer seg på estimer, og at det er generelt sett på som mindre troverdig enn verifiserbare priser (Bernhoft og Fardal, 2007).

Hyppigere innslag av subjektivitet fører til redusert objektivitet i regnskapsstørrelser. Dette trekker i retning av at brukerne opplever en reduksjon i påliteligheten til regnskapsinformasjonen. Isolert sett betyr det redusert brukernytte. Informasjonen blir mindre nyttig for investorer, långivere og andre brukere av regnskaper. Virkelig verdi anses imidlertid som mer relevant informasjon enn historisk kost, og man kan argumentere for at dette veier opp for redusert pålitelighet. (Bernhoft & Fardal, 2007). Den finansielle rapporteringen omhandler ikke bare hva som skal inkluderes i resultatregnskapet og balanseregnskapet, men også hva som skal presenteres i notene. Informasjon som ikke kommer frem i regnskapsoppstillingen, men som kan ha påvirkning på en brukers oppfatning, skal informeres om gjennom noter.

Krav til noteopplysninger

I henhold til IAS 41 er det en rekke punkter som skal inkluderes i notene. Blant annet skal det i henhold til IAS 41.40 opplyses om de samlede gevinster eller tap som oppstår i inneværende periode ved førstegangsinnregning av biologiske eiendeler og landbruksprodukter, og som oppstår som følge av endring i eiendelenes virkelige verdi med fradrag for salgsutgifter. I nyere tid er det innført en egen standard for regulering av virkelig verdi, IFRS 13. Denne standard drøftes separat i neste kapittel, men må nevnes her også da noteopplysninger og verdijustering iht. IAS 41 også avhenger av IFRS 13. I henhold til IFRS 13 er det tre nivå for virkelig verdi vurdering. Måling av virkelig verdi relatert til IAS 41 faller inn under nivå 3, da det baserer seg på estimer iht. IFRS 13.93 d. og g. Nivå 3 innebærer økte krav til noteopplysninger. Ved bruk av virkelig verdi vurdering innenfor nivå 3 må det opplyses om inndata og metode for verdsettelse.

Som nevnt tidligere i dette delkapittel, blir periodevise verdijusteringer av biologiske eiendeler iht. IAS 41 innregnet i resultatet. IFRS, mer spesifikt IAS 41, gir lite veiledning i akkurat hvordan verdijusteringer skal presenteres i resultatregnskapet, og det har i oppdrettsbransjen utviklet seg en praksis der verdijustering av biologiske eiendeler vises på egne linjer i driftsresultatet, typisk presenteres det etter operasjonelt driftsresultat. Årsaken til dette er for å kunne skille ut effekten av måling til virkelig verdi som representerer en urealisert inntekt. Dette fordrer informasjon om avstemming av inngående og utgående balanse, og notekravene til dette fremkommer både i IAS 41.50 og IFRS 13.93 e (Schmid & Helseth, 2014). I løpet av 2011 ble det innført en ny regnskapsstandard for måling av virkelig verdi, IFRS 13. Denne standarden fungerer utelukkende som standard for måling. Det er fortsatt IAS 41 som regulerer biologiske eiendeler men når det kommer til verdijusteringer refereres det videre til IFRS 13.

3.4 IFRS 13 Måling av virkelig verdi

IASB publiserte IFRS 13 Måling av virkelig verdi i mai 2011. En viktig årsak til utgivelsen var å imøtegå regnskapsbrukernes kritikk av måling til virkelig verdi. Før IFRS 13 fantes det ulike kilder for hvordan virkelig verdi skulle måles, og i noen tilfeller var disse inkonsistente. En viktig målsetning for utarbeidelsen av IFRS 13 var å konsolidere og klargjøre kravene til hvordan virkelig verdi skal måles når en annen standard enn IFRS 13 krever eller tillater slik måling. Videre ønsket man å forbedre opplysningene om virkelig verdi. Opplysningskravene

skulle hjelpe regnskapsbrukerne til bedre å kunne vurdere verdsettingsmetode og inndata. IFRS 13 innførte et utvidet notekrav for estimering av virkelig verdi for eiendeler uten observerbare inndata. Etter IFRS 13 defineres virkelig verdi som: «den pris som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel eller betalt for å overføre en forpliktelse i en velordnet transaksjon mellom markedsdeltakere på måletidspunktet» (IFRS 13.9).

IFRS 13 opererer med et verdsettelseshierarki. IFRS 13 har et hierarki for virkelig verdi som fordeler inndata for verdsettingsmetoder som benyttes til måling av virkelig verdi i tre nivåer. Hierarkiet for virkelig verdi gir høyest prioritet til noterte priser (ikke justerte) i aktive markeder for identiske i eiendeler eller forpliktelser (inndata på nivå 1) og lavest prioritet til ikke-observerbare inndata (inndata på nivå 3). Verdsettelsesmetoder som benyttes til å måle virkelig verdi, skal benytte mest mulig observerbare inndata (IFRS 13.67).

Tabell 2 Verdsettelseshierarkiet

Nivå 1	Observerbare priser i aktive markeder for identiske eiendeler eller forpliktelser.
Nivå 2	Observerbare priser for lignende eiendeler eller forpliktelser, eller observerbare priser i markeder som ikke er aktive.
Nivå 3	Ikke-observerbare inndata som kan baseres på foretakets egne forutsetninger om markedsdeltakere.

Tabell 2 er hentet fra Madsen (2014) inkludert i EY sin 7 utgave av IFRS i Norge: bransje- og temaartikler. IFRS 13 sitt verdsettelseshierarki er som nevnt, delt inn i 3 nivåer. I dette delkapittelet vil alle tre nivåene presenteres i detalj hver for seg.

Nivå 1: Er observerbare priser i aktive markeder for identiske eiendeler eller forsikringer. Nivå 1 er nivået med minst subjektive vurderinger involvert, og dermed også lavest iboende risiko. IFRS 13.77 forklarer påliteligheten for nivå 1 på følgende vis «En notert pris i et aktivt marked gir den mest pålitelige dokumentasjonen av virkelig verdi og skal benyttes uten justering for måling av virkelig verdi når denne er tilgjengelig [...]»

Nivå 2: Er observerbare priser for lignende eiendeler eller forpliktelser, eller observerbare priser i markeder som ikke er aktiv. Det er med andre ord observerbare priser som foreligger, men i motsetning til nivå 1 er disse indirekte. IFRS 13.81 presenterer punktvis de forskjellige typene priser som er i tråd med nivå 2:

- Noterte priser for lignende eiendeler eller forpliktelser i aktive markeder,
- Noterte priser for identiske eller lignende eiendeler eller forpliktelser i markeder som ikke er aktive,
- Andre inndata enn noterte priser som er observerbare for eiendelen eller forpliktelsen, for eksempel
 - a) Renter og avkastningskurver som er observerbare i alminnelig noterte intervaller
 - b) Implisitte volatiliteter, og
 - c) Kredittrisikotillegg,
- Markedsbekreftede inndata» (IFRS 13.82)

Nivå 3: ikke-observerbare inndata som kan baseres på foretakets egne forutsetninger som markedsdeltakere. Dette er nivået som involverer størst bruk av subjektive vurderinger. IFRS 13.87 «Ikke-observerbare inndata skal benyttes til måling av virkelig verdi i den utstrekning relevante observerbare inndata ikke er tilgjengelige, og dermed tillates situasjoner der det er liten, om noen, markedsaktivitet for eiendelen eller forpliktelsen på måletidspunktet. Formålet med målingen av virkelig verdi blir imidlertid det samme, det vil si en utgangspris på måletidspunktet fra perspektivet til en markedsdeltaker som innehar eiendelen eller skylder forpliktelsen. Derfor skal ikke-observerbare inndata gjenspeile forutsetningene om at markedsdeltakere vil benytte disse ved prising av eiendelen eller forpliktelsen, herunder forutsetninger som gjelder risiko».

Et foretak må iht. IFRS 13.91 gi opplysninger som hjelper brukere av foretakets finansregnskap til å vurdere at eiendeler og forpliktelser som måles til virkelig verdi på gjentatt eller ikke-gjentatt grunnlag i balanseoppstillingen etter førstegangsinnregning er målt korrekt. Det skal også kunne vurderes de verdsettelsesmetodene og inndata som ble benyttet til å utarbeide disse målingene, og for gjentatte målinger av virkelig verdi ved hjelp av betydelige ikke-observerbare inndata (nivå 3), virkningen av målingene på resultatet eller andre inntekter og kostnader for perioden».

En måling av virkelig verdi vedrører en bestemt eiendel eller forpliktelse. Derfor skal et foretak, når det måler virkelig verdi, ta hensyn til egenskapene til vedkommende eiendel eller forpliktelse dersom markedsdeltakere ville tatt hensyn til disse egenskapene når de prissetter eiendelen eller forpliktelsen på måletidspunktet. Slike egenskaper omfatter for eksempel tilstand, plassering og restriksjoner (IFRS 13.11). Med andre ord skal ikke foretaksspesifikke verdier ved eiendeler ha påvirkning for selve verdsettelsen. Det skal utelukkende legges til grunn aktuell pris for en markedsdeltaker. Foretaksspesifikke verdier kan defineres som nåverdien av fremtidige kontantstrømmer som oppstår i forbindelse med fortsatt bruk og/eller salg.

I henhold til IFRS 13.16 skal en måling av virkelig verdi forutsette at transaksjonen ved salg av eiendelen eller overføring av forpliktelsen finner sted enten hovedmarkedet for eiendelen eller forpliktelsen, eller i mangel av hovedmarked, i det mest fordelaktige markedet for eiendelen eller forpliktelsen. Hovedmarkedet til eiendelen kan avvike fra foretakets generelle hovedmarked. Se figur 5 for illustrasjon av måling og virkelig verdi nedenfor, hentet fra Kvitte (2014a).

Figur 5 Rammeverk for måling og virkelig verdi

I følge IFRS 13 Vedlegg B “veiledning i anvendelse” B2 krever en måling av virkelig verdi at foretak fastsetter flere forhold. Første forhold er definisjon av den bestemte eiendelen eller forpliktelsen som er gjenstand for målingen (i samsvar med dens måleenhet). For en ikke-finansiell eiendel, skal det avdekkes informasjon om den grunnleggende forutsetningen for verdsetting som er hensiktsmessig for målingen (i samsvar med dens best mulige bruk). Det skal i tillegg opplyses om hovedmarkedet (eller det mest fordelaktige markedet) for eiendelen eller forpliktelsen.

Den eller de verdsettelsesmetodene som er egnet for målingen, under hensyn til tilgjengeligheten av data som det kan utvikles inndata for, og som representerer de forutsetningene som markedsdeltakere ville benyttet når de prissetter eiendelen eller forpliktelsen, samt nivået i hierarkiet for virkelig verdi der inndataene er kategorisert (IFRS 13 Vedlegg B, punkt B2).

Måling av virkelig verdi av ikke-finansielle eiendeler er i henhold til IFRS 13.27 basert på en markedsdeltakers evne til å generere økonomiske fordeler ved å bruke eiendelen på best mulig måte, eller ved å selge den til en annen markedsdeltaker som vil bruke eiendelen på best mulig måte. Best mulig bruk avgjøres fra perspektivet til markedsdeltakere, selv om foretaket har til hensikt å benytte eiendelen på en annen måte (IFRS 13.29) Det er dette elementet som skal sørge for at man unngår subjektive vurderinger i målingen av virkelig verdi.

Målemetoder

Verdsettelsesmetoder benyttet i regnskapet som gjelder måling til virkelig verdi avhenger av hvilken type informasjon foretaket har tilgjengelig. Dersom man ikke har data som er nødvendig for å benytte en spesifikk verdsettelsesmetode, kan man dermed heller ikke benytte denne metoden. Etter IFRS 13.61 skal “et foretak benytte verdsettelsesmetoder som er egnede under omstendighetene og der det er tilstrekkelig med data tilgjengelig til å måle virkelig verdi, som maksimerer bruken av relevante observerbare inndata og minimerer bruken av ikke-observerbare inndata”. Iht. IFRS 13 Vedlegg B verdsettelsesmetoder, er følgende verdsettelsesmetoder tillatt etter IFRS 13.61: Markedsmetoden, kostprismetoden og resultatmetoden

Markedsmetoden baserer seg på priser og informasjon som blir genereres av markedstransaksjoner som omfatter identiske eller sammenlignbare eiendeler. Verdsettelsesmetoder relatert til denne metoden, bruker ofte markedsmultipler utledet fra et sett av sammenlignbare markedssatser (IFRS 13.B5 - B6). En markedsmultipl er et forholdstall mellom en absolutt markedsverdi og en annen faktor som man forutsetter at relaterer seg til markedsverdien. Når man benytter informasjon om andre eiendeler, er det avgjørende for verdsettelsen at disse er sammenlignbare. For å ha kontroll på dette må man ha innsikt i egenskapene til eiendelene som brukes til verdsettelsen.

Kostprismetoden gjenspeiler det beløpet på verdsettelsestidspunktet ville vært nødvendig for å erstatte en eiendels funksjon, typisk kalt gjeldende gjenanskaffelseskost (IFRS 13.B8). Prisen justeres for ukurante egenskaper ved eiendelene. Denne metoden kan være nyttig dersom det ikke foreligger sammenlignbare transaksjoner for verdsettelsesobjektet. Ulempen er at metoden ikke tar høyde for tilbud og etterspørsel.

Resultatmetoden konverterer fremtidige beløp til et enkelt nåbeløp Dette er f.eks. en kontantstrøm som er neddiskontert for å vise nåverdi. Dersom resultatmetoden benyttes, vil målingene av verdi gjenspeile gjeldende markedsforventninger om disse framtidige beløpene (IFRS 13.B10). Denne metoden baserer seg i stor grad på skjønnsmessige vurderinger, som bestemmer variablene modellene bygger på. Små endringer i variablene betydelige utslag på resultatet.

Det skal gis opplysninger om hvilke verdsettelsesmetoder som er benyttet til å utarbeide virkelig verdiestimer (IFRS 13.91). I tillegg skal verdsettelsesmetodene som hovedregel benyttes konsekvent (IFRS 13.65). Årsaken til konsekvent bruk er grunnet i at det vil redusere mulighet for opportunistisk rapportering ettersom det forhindrer foretak i å systematisk velge den mest gunstige modellen som gir mest fordelaktig verdi. "Fordelaktig verdi" er iht. IFRS 13 definert som den høyeste verdsettelsen av en eiendel, men det er også tilfeller der regnskapsprodusent kan ha insentiv til å rapportere lavere verdi. Dersom lavere verdi rapporteres i gode perioder oppstår noe man kaller for "skjult reserve". Denne skjulte reserven kan da anvendes i dårlige perioder. Slike reserver kan oppstå ved å manipulere parametere som f.eks. diskonteringsrente eller forventet fremtidig resultat.

Krav til noteopplysninger

IFRS 13 har en rekke krav til noteopplysninger. Formålet med opplysningskravene er at det skal gis opplysninger som hjelper brukere av foretakets finansregnskap til å vurdere verdsettelsesmetoder og inndata som er benyttet i målingen av virkelig verdi samt for gjentatte målinger av virkelig verdi ved hjelp av betydelige ikke observerbare inndata (nivå 3).

Det skal også informeres om virkning av målingene på resultatet eller andre inntekter og kostnader for perioden. I tråd med IFRS 13.94 skal det gis opplysninger for hver klasse av eiendeler. Det må vurderes hvilken klasse eiendelen tilhører basert på egenskaper ved eiendel eller nivå i virkelig-verdi hierarkiet. Et foretak skal presentere de kvantitative opplysningene i tabellform med mindre annet format er hensiktsmessig (IFRS 13.99).

I tråd med IFRS 13.92 skal man gjøre en rekke vurderinger knyttet opp mot formålet av virkelig verdi rapportering. Dette innebærer blant annet vurdering av hvilke detaljnivå informasjonen skal ligge på, hva som kan trekkes ut eller kombineres (f. eks. gruppering av like eiendeler istedenfor å presentere alt separat) og i hvilken grad de forskjellige kravene skal vektlegges.

I tillegg må det gjøres rede for om de antatte brukerne av regnskapet har behov for ytterligere informasjon som ikke kommer klart frem av de finansielle tallene. Vurderingene nevnt her er det man kaller for “bruk av skjønn” og det er da vurderinger regnskapsprodusenten selv må foreta. Dersom presentert informasjon ikke oppfyller opplysningskravene i standarden, skal foretaket gi nødvendige tilleggsopplysninger i den grad det er nødvendig for å tilfredsstille opplysningskravet (Madsen, 2014).

3.5 Modeller for innregning og måling

Etter IFRS finnes det en rekke forskjellige målemodeller for ikke-finansielle eiendeler. Spekteret går fra modeller nevnt tidligere i oppgaven som ulike varianter av virkelig verdi til historisk kost modell. Fra og med 2013 ble verdsetting av virkelig gjort i tråd med prinsippene i IFRS 13, før dette var selve målingen regulert av den enkelte standard som regulerer eiendelen, f.eks. IAS 41 for oppdrettslaks. IAS 41 forklarer hvilke prinsipper og modeller foretakene må forholde seg til ved første gangs innregning og etterfølgende målinger og hva som skal måles til virkelig verdi.

Biologiske eiendeler skal innregnes og måles til virkelig verdi med fradrag for salgsutgifter for førstegangsinnregning og ved slutten av hver rapporteringsperiode iht. IAS 41.12, unntatt tilfeller som nevnes i IAS 41.30 der virkelig verdi ikke kan måles på en pålitelig måte. Resultatposter som skal presenteres periodevis er gevinst og tap ved førstegangsinnregning av en biologisk eiendel til virkelig verdi med fradrag for salgsutgifter, og ved endring i den virkelige verdien av en biologisk eiendel med fradrag for salgsutgifter (IAS 41.26).

Inndata og verdsettingsmetode

Måling av virkelig verdi av biologiske eiendeler eller landbruksprodukter kan lettes ved at de biologiske eiendelene eller landbruksproduktene grupperes etter viktige egenskaper, for eksempel alder eller kvalitet. Et foretak velger egenskapene i samsvar med de egenskaper som brukes i markedet som grunnlag for prissetting (IAS 41.15).

En grunnleggende problemstilling ved måling av fisk til virkelig verdi er å vite tilstrekkelig presist hvor mange fisk som er på hvert anlegg, hvilken størrelse fisken har og hvilken kvalitet den har eller kommer til å få (superior-andel). Disse forutsetningene må selskapene lage rutiner for å fremskaffe på en tilstrekkelig pålitelig måte, og siden fisken i praksis ikke kan fysisk telles, veies og kontrolleres på balansedagen, vil dette være estimerer som inngår i verdimålingen (Schmid & Helseth, 2014).

Markedspris

Europa er hovedmarkedet for norske oppdrettsforetak, hvor moden slaktet fisk bli omsatt. Fisk fra oppdrettsforetakene omsettes gjennom kontrakter. Markedspriser hentes fra Fish Pool Index i samarbeid med Nasdaq OMX Oslo ASA. Fish Pool ASA er lisensiert av det norske finansdepartementet og skal fungere som en regulert markeds plass som skal tilby objektivitet og nøytralitet. Fish Pool ASA er under tilsyn av Finanstilsynet.

I praksis blir priser rapportert til Nasdaq Commodities (råvarebørs) ukentlig. Ettersom merdene består av laks av forskjellig størrelse, er det flere forskjellige priser for fisken, prisen avhenger av vekten. Nasdaq Salmon index benytter deretter prisene som rapporteres inn for å ukentlig lage et vektet prisgjennomsnitt av 3-6 kilos atlantehavslaks av superior kvalitet. Videre inkluderes dette gjennomsnittet i Fish Pool Index TM sammen med statistikk fra SSB. Tabell 3 viser markedsprisene for laks uke 52 i 2018.⁶

Tabell 3 Fish Pool Index

Fish Pool Index TM											
Year	Week	Farmers Index	Nasdaq 3-6	SSB Oslo	FPEBI 3-6	FPI EUR	FPI NOK	Weight Farmers	Weight Nasdaq 3-6	Weight SSB	Weight FPEBI 3-6
2018	52	-	66,12	65,15	64,00	6,60	65,92	-	0,85	0,10	0,05

Nasdaq Salmon Index 3-6 kg											
Year	Week	3-4 kg	4-5 kg	5-6 kg	Weight 3-4 kg	Weight 4-5 kg	Weight 5-6 kg	Correction to Oslo	Nasdaq 3-6 Oslo	EUR/NOK	Nasdaq 3-6 Oslo EUR
2018	52	63,38	65,64	69,49	0,30	0,40	0,30	-	66,12	9,98	6,62

Statistics Norway Fresh Salmon						
Year	Week	SSB Fresh Salmon	Correction to Oslo	SSB Index Oslo	EUR/NOK	SSB Index Oslo EUR
2018	52	65,15	0,00	65,15	9,98	6,53

I Finanstilsynet sitt tematilsyn fra 2015 ble det observert ulik praksis i bruk av priser, spesielt for umoden laks. Foretakene benyttet blant annet en vektet pris som var basert på spotpris kombinert med egne kontraktspriser heller enn å benytte seg av markedets forwardpriser. Grunnen til dette var mistro blant foretakene om at forwardprisene faktisk gjenspeilet det en markedsaktør ville lagt til grunn. For at Fish Pool skal kunne danne et godt utgangspunkt for markedspris må foretakene aktivt fortsette å benytte Fish Pool. Dette har bransjen gått sammen om å gjøre i etterkant av tematilsynet, for å få innført en ensartet praksis.

⁶ <http://fishpool.eu/price-information/spot-prices/weekly-details/>

Hvilke prisings og verdsettelsesteknikk som teoretisk sett vil anses som riktig sett opp mot IAS 41 er en pågående diskusjon, og vil inkluderes i denne oppgavens undersøkelsesdel. Det har i etterkant av tematilsynet blitt introdusert en ny verdsettelsesmodell for oppdrettslaks. Oppdrettsforetakene har gått vekk i fra tilvekstmodellen og har blitt enig om å bruk en kontantstrømbasert nåverdimodell.

Verdsettingsmetoder

I kapittel 3.4 skrev vi om IFRS 13 og fastsettelse av virkelig verdi. Det er ulike metoder for verdsettelse av laks. Det er vekt på laksen som er variabelen som definerer hvilken fase laksen er i og hvilken verdsettelsesmetode som skal benyttes. De forskjellige metodene benyttet skal være i samsvar med IAS 41 jf. IFRS 13. Levende laks blir verdsatt basert på hva foretaket estimerer å kunne omsette laksen for når den er i optimal slaktestørrelse. Optimal slaktestørrelse for oppdrettslaks er ansett som 4kg. Slakteklar vekt legges til grunn for verdsettelsen der det benyttes observerte priser for slaktet moden laks ettersom det foreligger et marked for laks i denne fasen.

Verdsettelsesmetoden avhenger av hvor i vekstperioden laksen befinner seg. Fisken kan deles inn i følgende faser (Schmid & Helseth, 2014).

- Oppdrettslaks i tidlig vekstfase uten betydelig biologisk omdanning
- Ikke-slakteklar oppdrettslaks hvor det er forekommet biologisk omdanning
- Slakteklar oppdrettslaks.

For å identifisere hvilke stadie i vekstperioden og dermed hvilken fase laksen er i vurderes det etter vekt på følgende måte (Schmid & Helseth, 2014).

- Tidlig fase uten biologisk omdanning: under 1 kg: verdsettes til anskaffelseskost
- Ikke-slakteklar men biologisk omdannet laks: 1 - 4 kg: Verdsettes til virkelig verdi
- Slakteklar laks: over 4 kg: Verdsettes til netto salgsverdi

Oppdrettslaks i tidlig vekstfase uten betydelig biologisk omdanning (under 1 kg)

Smolt er typisk i underkant av 100 gram når den settes i sjøen, og den vil normalt vokse i sjøen et års tid frem til den er ca. 4 til 5,5 kg. Kostpris inkluderer alle direkte kostnader slik som kjøp av smolt, vaksinerings og utsett, samt fôring. For fisk opp til 1 kg er det antatt at akkumulert kostpris er en tilstrekkelig tilnærming til virkelig verdi. Fram til fisken er 1 kg er usikkerheten knyttet til framtidig laksepris, sykdom og dødelighet, vekstforhold etc. såpass stor at en oppdretter normalt ikke vil betale vesentlig mer for fisken enn det det vil koste å kjøpe smolten og fôre den opp selv (Schmid & Helseth, 2014).

Ikke slakteklar oppdrettslaks hvor det er forekommet biologisk omdanning (1-4 kg)

Det er verdsettelse knyttet til denne fasen som har gjennomgått endring i verdsettelsesteknikk de seneste år. Som dokumentstudiet vårt i kapittel 6 viser, har alle foretakene pr 2018 implementert kontantstrømbasert nåverdi som verdsettelsesmodell. For å forstå forskjellen mellom tilvekstmodellen og ny modell, og hvorfor endring var nødvendig, er begge modeller forklart og illustrert i dette delkapittel.

Versettelsesmetode for oppdrettslaks i denne fasen har tidligere forutsatt at virkelig verdi er en funksjon av biomassens forventede netto salgsinntekter ved optimal utnyttelse, justert for gjenstående utgifter, vekst og markedsaktørens krav til fortjeneste for å komme til denne tilstanden. Denne verdsettelsesmodellen kalles for tilvekstmodellen. For at verdsettelsen skal gi et fornuftig estimat på virkelig verdi av biomassen, må diverse forutsetninger være på plass. Opplysninger om vekst, dødelighet, salgspris, gjenstående kostnader og salgspris for fisk som er slaktemoden er alle faktorer som skal innregnes i tilvekstmodellen (Schmid & Helseth, 2014).

Tilvekstmodellen:

Formelen for tilvekstmodellen er som følger:

Verdi av fisken = (normaliserte påløpte kostnader pr kg + estimert margin pr kg) x vekt i kg.

Der "vekt i kg" viser til fiskens vekt på det aktuelle tidspunktet. Margin pr. kg beregnes på følgende måte:

$$[E(\text{inntekt}) - E(\text{kostnad})] \cdot \frac{\text{faktisk vekt} - (1 \text{ kg}) \text{ min. vekt for fisk verdsatt i modellen}}{(4 \text{ kg}) \text{ min. vekt slakteklar fisk} - (1 \text{ kg}) \text{ min. vekt for fisk verdsatt i modellen}}$$

Forventet inntekt tilsvarer forventet salgspris for slaktemoden fisk over 4 kg, og forventet kostnad tilsvarer normaliserte kostnader for å drette opp fisken til slaktemoden vekt. I praksis benyttes faktiske påløpte kostnader og forventede gjenværende kostnader pr. lokasjon i anvendelsen av modellen. Imidlertid gjøres det løpende en vurdering/overvåkning av hvorvidt en lokasjon har et kostnadsnivå som avviker vesentlig fra de normaliserte kostnadene på denne lokasjonen. Dette innebærer at eksempelvis kostnader for unormal ekstraordinær dødelighet behandles separat fra verdsettelsen. Det samme gjelder omstendigheter med særlig høye lusekostnader, uvanlig dårlig fôrfaktor eller lignende (Strandberg & Sellæg, 2014).

Eksempel på utregning ved bruk av tilvekstmodell:			
(Alle tall er fiksjonell og er forenklet for å illustrere tilvekstmodellen på oversiktlig vis)			
Opplysninger fra foretaket:		Tilvekstmodellen:	
Biomasse fisk 1 - 4 kg	31 000 tonn	$E(\text{Inntekt}) - E(\text{Kostnad}) * \frac{\text{Faktisk vekst} - 1 \text{ kg}}{(4 \text{ kg} - 1 \text{ kg})}$	
Unormal dødelighet	- 1 000 tonn		
Justert biomasse 1-4kg	30 000 tonn		
Totalt antall laks	10 500	Utregning:	Margin
Unormal dødelighet	-500	$60 - 40 * \frac{(3 \text{ kg} - 1 \text{ kg})}{4 \text{ kg} - 1 \text{ kg}} =$	13,33
Justert antall laks	10 000		
Snittvekt pr laks	3	Total verdi iht. tilvekstmodellen:	
Forventning om inntekt pr laks	60	Antall tonn laks * (1 - svinn) * Margin	
Forventning om kost pr laks	40	30 000 * (1 - 10%) * 13,33	359 910
Justering for sløyvesvinn	10 %		

Figur 6 Tilvekstmodellen

Figur 6 viser et talleksempel vi har laget selv, som skal illustrere hvordan tilvekstmodellen er benyttet i praksis. Som nevnt tidligere er det en del forutsetninger til grunn for å kunne benytte modellen, man må ha oversikt over estimert salgspris, kostnad, dødelighet/sløyvesvinn. I dette eksempelet er det benyttet runde tall for enkelhets skyld. Man ser at det opplyses om en biomasse på 31 000 tonn for fisk innenfor fase 2. Det er en estimert unormal dødelighet på 1 000 tonn, dette må fjernes fra ligningen, slik at netto tonn presenteres, altså 30 000 tonn. Deretter gjøres det samme for antall laks. Deretter blir netto tonn delt på netto antall laks, som gir faktisk snittvekt på 3 kg pr laks i “porteføljen”.

Videre kommer det frem at forventet inntekt pr laks er 60 kr og forventet kost pr laks er 40kr, altså forventet margin på 20 kr på pr fisk. Neste steg er å beregne margin pr kg, som i vårt eksempel blir 13,33 kr. Deretter skal margin multipliseres med netto biomasse og deretter

justeres for svinnfaktor. Som illustrert i dette eksemplet blir beregnet verdi iht tilvekstmodellen, kr 359 910, som da skal justeres mot allerede balanseført beløp. Dersom man f.eks. ligger til grunn at allerede bokført beløp er kr 300 000 skal årets verdijustering være 59 910 i økning av biologiske eiendeler, som vil gi en positiv resultateffekt på tilsvarende beløp.

I Finanstilsynet sitt rundskriv fra 2011 s.58 under kapittel “kontroll med finansiell rapportering” under avsnitt for verdsettelse av biologiske eiendeler, ble dette rettet kritikk mot tilvekstmodellen. Her forklares følgende; “Et fellestrekk ved disse tilvekstmodellene er at kostnadene som har påløpt for å bringe den biologiske eiendelen fram til tilstanden på balansedagen, inngår i beregningene. Anvendelse av tilvekstmodeller hvor historiske kostnader ligger i bunnen, vil kunne gi skjevheter ved at beregnet verdi per kilo umoden fisk vil bli høyere i anlegg med relativt høye kostnader. I en bransjesammenligning vil de mest kostnadseffektive foretakene dermed framstå som de med lavest virkelig verdi per kilo, til tross for at de forventes å være de mest lønnsomme. I perioder med høye priser, vil måling av virkelig verdi ved anvendelse av tilvekstmodeller kunne gi en for lav verdsettelse av de biologiske eiendelene til en kostnadseffektiv oppdretter og for høye verdier for en ineffektiv produsent”.

Finanstilsynet ga uttrykk for at historisk kost ikke er relevant inputdata i en virkelig verdi-modell. Anvendelse av tilvekstmodell vil kunne gi en verdimåling som avviker vesentlig fra virkelig verdi etter IAS 41. Finanstilsynet var under den oppfatning at foretakene burde utvikle og anvende nåverdimodeller av fremtidige kontantstrømmer for å fastsette den virkelige verdien av biologiske eiendeler.

Kontantstrømbasert nåverdimodell

Som nevnt i delkapittel ovenfor ble det rettet kritikk mot tilvekstmodellen allerede så tidlig som i 2011. Det ble ytterligere påpekt i tematisynet gjennomført i 2015, og som konsekvens av tematisynet ble det opprettet en bransjegruppe i oppdrettsbransjen med mål om å innføre en ny verdsettelsesmodell for biologiske eiendeler. I dokumentstudiet som presenteres i kapittel 6 bekreftes det via gjennomgang av årsregnskapene at pr. 2018 har alle seks foretakene inkludert i vår studie har gått over til denne modellen. Hvordan modellen er bygget opp forklares på en detaljert måte i prinsippnoten til foretakene. For å forklare hvordan modellen er bygget opp har vi inkludert Austevoll Seafood sin prinsippnote fra årsregnskapet 2018 s. 22. Denne noten gir en grundig forklaring av hvordan diskontert nåverdimodell skal benyttes i praksis.

Note 2 fra Austevoll Seafood ASA årsregnskap 2018, avsnitt om biologiske eiendeler:

“Biologiske eiendeler omfatter beholdning av rogn, yngel, settefisk, rensfisk og matfisk. Biologiske eiendeler måles til virkelig verdi med fradrag for salgsutgifter. For nærmere beskrivelse av benyttede prinsipper vises det til egen beskrivelse under regnskapsprinsipper samt i note om biologiske eiendeler. Verdsettelsen bygger på en rekke ulike forutsetninger, hvorav mange av disse er ikke-observerbare. Forutsetningene kan grupperes i fire ulike grupper: (1) Pris, (2) Kostnad, (3) Volum og (4) Diskonteringssats. For fisken som er slakteklar på balansedagen er usikkerheten i hovedsak knyttet til prisoppnåelse og volum. For fisk som ikke er slakteklar er usikkerheten høyere. I tillegg til usikkerhet knyttet til pris og volum vil det for denne fisken også være usikkerhet knyttet til gjenværende produksjonskostnader, gjenværende biologisk omdanning og gjenværende dødelighet frem mot slaktetidspunktet.

(1) Pris En viktig forutsetning i verdsettelsesmodellen, både for den slakteklare og den ikke-slakteklare fisken, er den forventede markedsprisen. Dette er også den forutsetningen som historisk sett har hatt størst svingninger. For å estimere den forventede prisen tas det utgangspunkt i fremtidspriser for superior norsk laks fra 3-6 kg sløyd vekt fra Fish Pool. Bruk av observerbare priser øker etter konsernets oppfatning påliteligheten og sammenlignbarheten i prisforutsetningene. For slakteklar fisk benyttes fremtidsprisen for påfølgende måned. For ikke-slakteklar fisk tas det utgangspunkt i fremtidspris for den måneden fisken antas å nå slakteklar vekt. Dersom det er sannsynlig på balansedagen at fisken kommer til å bli slaktet før den oppnår slakteklar vekt, for eksempel på grunn av biologiske utfordringer (som har oppstått før balansedagen), gjøres det en ekstra prisjustering for dette. En slik prisjustering tar hensyn til at markedsprisen per kilo for liten fisk er mindre enn for fisk med normal størrelse. Deretter justeres prisen for eksportør-margin og clearing kostnad. Dette gjelder både slakteklar og ikke-slakteklar fisk. Videre justeres det for slaktekostnader (brønnbåt, slakting og pakking i kasse), transportkostnader og for kvalitetsforskjeller.

(2) Kostnad For ikke-slakteklar fisk må det i tillegg justeres for kostnadene forbundet med å oppdrette fisken videre til slakteklar vekt. Estimerer knyttet til fremtidige kostnader er basert på konsernets prognoser per lokalitet. Det er usikkerhet knyttet til både fremtidige fôrpriser, øvrige kostnader og den biologiske utviklingen (tilvekst, fôrfaktor og dødelighet). Dersom de estimerte kostnadene er høyere enn det en normal markedsaktør ville regne med, skal kostnadsanslaget justeres for å reflektere de kostnadene som en rasjonell markedsaktør ville lagt til grunn.

(3) Volum Forventet slaktevolum beregnes med utgangspunkt i estimert antall fisk (individer) på balansedagen minus forventet fremtidig dødelighet, multiplisert med forventet slaktevekt. Det er usikkerhet knyttet til både antall fisk i sjø på balansedagen, gjenværende dødelighet og forventet slaktevekt. Faktisk slaktevolum kan derfor avvike fra forventet slaktevolum enten som følge av endring i den biologiske utviklingen eller dersom spesielle hendelser, som eksempelvis massedødelighet, inntreffer. Estimert på antall fisk på balansedagen er basert på antall smolt satt ut i sjøen. Smolt-antallet justeres for telleusikkerhet og faktisk registrert dødelighet i forbindelse med utsett. Normal forventet slaktevekt er vurdert å være den levende vekten som gir 4 kg sløyd vekt, med mindre det er spesifikke forhold til stede på balansedagen som tilsier at fisken må slaktes før den når denne vekten. I så fall justeres den forventede slaktevekten.

(4) Diskontering: Hver gang det slaktes og selges fisk oppstår det en positiv kontantstrøm. Av forenklingshensyn tillegges alle de gjenværende utgiftene samme periode som inntekten, slik at man kun får én kontantstrøm per lokalitet. Kontantstrømmen henføres til forventet slaktemåned. Summen av kontantstrømmer fra alle lokalitetene, hvor konsernet har fisk i sjø, vil da fordeles over hele den perioden det tar å få oppdrettet den fisken som befinner seg i sjøen på balansedagen. Den forventede fremtidige kontantstrømmen diskonteres månedlig. Nivået på benyttet diskonteringssats har stor innvirkning på estimatet på virkelig verdi. Den månedlige diskonteringssatsen er per 31.12. estimert til 6 % per måned. Diskonteringssatsen skal ta hensyn til flere forhold. Diskonteringsfaktoren består av tre hovedelementer: (1) Risikojustering, (2) Konesjonsleie og (3) Tidsverdi.

Risikojusteringen skal reflektere det prisavslaget som en hypotetisk kjøper ville krevd for å bli kompensert for den risikoen han tar ved å investere i levende fisk fremfor en alternativ plassering. Jo lengre frem i tid slaktetidspunktet er, jo større er sjansen for at noe kan skje som påvirker kontantstrømmen. Det er tre vesentlige faktorer som kan påvirke kontantstrømmen. Volumet kan endre seg, kostnaden kan endre seg, og prisene kan endre seg. Felles for alle faktorene er at utfallsrommet ikke er symmetrisk.

Hypotetisk konsesjonsleie: Oppdrett av laks og ørret skjer ikke i et marked med fri konkurranse uten inngangsbarrierer. Grunnet begrenset tilgang på konsesjoner for oppdrett av matfisk, har disse i dag en svært høy verdi. For at en hypotetisk kjøper av levende fisk skulle kunne overta og oppdrette fisken videre, må man legge til grunn at kjøperen må inneha konsesjon, lokalitet og øvrige tillatelser som kreves for slik produksjon. I dag er det ikke tillatt å leie ut konsesjoner, men i et hypotetisk marked for kjøp og salg av levende fisk må en anta at dette vil være mulig. I et slikt scenario ville en hypotetisk kjøper krevd en betydelig rabatt for å kunne allokere en tilstrekkelig andel av avkastning til egne konsesjoner, eller alternativt dekke leiekostnadene på innleide konsesjoner. Hvordan en hypotetisk årlig leiekostnad skal utledes av priser på omsatte konsesjoner er vanskelig å modellere, da en slik kurve vil basere seg på forventninger om fremtidig fortjenesteutvikling i bransjen. Videre er det komplekst å utlede en leiepris per kortere tidsenhet og i siste instans per volum gitt at konsesjonsbegrensningene måles på ulike nivåer (lokasjon, region og selskap).

Tidsverdi: Til slutt må det diskonteres for tidsverdien på kapitalbindingen knyttet til den delen av nåverdien av kontantstrømmen som allokeres til biomassen. En må legge til grunn at en hypotetisk kjøper vil kreve å bli kompensert for alternativkostnaden ved å plassere pengene i levende fisk, fremfor å investere kapitalen i noe annet. Produksjonssyklusen for laks i sjø er i dag opp mot 18 måneder. Kontantstrømmen vil derfor strekke seg over en tilsvarende periode. Gitt konstant salgspris i hele perioden vil kontantstrømmen avta for hver måned frem i tid, ettersom det påløper kostnader ved å oppdrette fisken til slakteklar vekt. Disse øker for hver måned fisken må stå i sjøen. Dette gjør effekten av utsatt kontantstrøm lavere enn det som hadde vært tilfellet dersom kontantstrømmen hadde vært konstant. Komponenten ansees likevel som viktig på grunn av de store verdiene som ligger i beholdningen.

Ettersom verdsettelsen tilhører nivå 3 i IFRS 13, skal det i tråd med IFRS 13.93 opplyses om sensitivitet i den beregnede virkelige verdien. Sensitivitetsanalyse for virkelig verdi av fisk i sjø. Etter konsernets oppfatning er følgende fire komponenter mest sentral for verdsettelsen. Disse er: (1) vektet snittpris, (2) forventet optimal slaktevekt, (3) månedlig diskonteringsrente og (4) estimert antall fisk."

Som forklaringen fra Austevoll Seafood sitt regnskap viser, er dette en kompleks modell med mange inputfaktorer og forutsetninger. Som avdekket i intervju med Lars Tore fra Mowi er det pr 2018 to tilnærmet like nåverdimodeller som benyttes av foretakene, den ene blir kalt for Lerøy modellen fordi det var Lerøy som tok initiativet til modellen. Mowi bruker en litt annen nåverdimodell som er mer kompleks og vanskeligere å forstå. Mowi sin modell er basert på avansert finansmatematikk, f.eks. brukes logaritmer for å finne riktig diskonteringsrate. For å forstå hvordan modellen fungerer i praksis viser vi i figur 7 en illustrasjon av hvordan verdi beregnes i praksis, basert på informasjon mottatt av Mowi vedrørende verdsettelsesmodellen.

Eksempel på utregning ved bruk av diskontert nåverdimodell:						
<i>(Alle tall er fiksjonell og er forenklet for å illustrere nåverdimodellen på oversiktig vis)</i>						
Pr. 31.12.XX	Antall fisk	Biomasse Kg	Akkumulert kost	Snittvekt kg	Kost pr kg	
Lokasjon A	1 500 000	3 300 000	80 000 000	2,20	24,24	
Lokasjon B	1 000 000	4 700 000	120 000 000	4,70	25,53	
Pr. 31.12.XX	LW/Yield	Biomasse Kg HOG	Kost pr kg HOG	Slaktevekt kg	Estimert LW vekt	
Lokasjon A	16 %	2 772 000	28,86	4,00	4,76	
Lokasjon B	16 %	3 948 000	30,40	4,00	4,76	
Pr. 31.12.XX	Utviklingstid	Resttid	Dødlighet pr mnd	Estimert dødelighet	Estimert slakteklar fisk	
Lokasjon A	15,00	7,70	1 %	7,45 %	1 388 297	
Lokasjon B	15,00	0,20	1 %	0,2 %	997 992	
Pr. 31.12.XX	Estimert slaktevolum KG	Smoltkost	Smoltkost kg/lw	Estimert kost totalt	Forwardpris	
Lokasjon A	5 553 186	20 000 000,00	3,03	160 201 013	64,57	
Lokasjon B	3 991 968	15 000 000,00	3,16	121 287 873	57,57	
Pr. 31.12.XX	Kostnad for pakking	Kvalitetsavvik	Kvalitetsavvik produkt	Fraktkost	Netto pris justert	
Lokasjon A	- 3 -	0,08 -	0,24 -	1,0	60,25	
Lokasjon B	- 3 -	0,08 -	0,24 -	1,0	53,25	
Pr. 31.12.XX	Estimert inntekt	Gjennv. Kost	Estimert kost pr kg HOG	EBIT pr kg	Estimert EBIT totalt	
Lokasjon A	334 579 479	80 201 013	28,85	31,40	174 378 466	
Lokasjon B	212 572 286	1 287 873	30,38	22,87	91 284 413	
Pr. 31.12.XX	Virkelig verdi før risiko	Risiko just. Pr mnd	Diskontering	Diskontert nåverdi	Verdijustering	
Lokasjon A	254 378 466	16,5 %	3,56	71 401 807 -	8 598 193	
Lokasjon B	211 284 413	14,5 %	1,03	205 245 157	85 245 157	

Figur 7 Diskontert nåverdimodell

Som vi ser i figur 7, og som er forklart i noten til Austevoll Seafood, er verdsettelsen fordelt per lokasjon i diskontert nåverdimodell. Det er en rekke elementer som beregnes for hver lokasjon og man regner seg frem til en neddiskontert virkelig verdi som skal settes opp mot akkumulert kost, slik finner man hvilke verdijustering som skal føres for perioden. Steg en er at man mottar opplysninger om antall fisk i en merd (se lokasjon A: 1 500 000 fisk), biomasse i kg på måletidspunkt og akkumulert kost. Deretter beregnes snittvekt og snitt kost pr kg, slik som rekke 1 i figur 7 viser. Deretter justeres biomassen for en LW/Yield som er forhåndsdefinert. Man finner da justert biomasse "HOG", og det beregnes videre kost pr kg Hog.

Det er også opplyst om slaktevekt og estimert LW vekt. Deretter vil antall fisk justeres for estimert dødelighet. Man har opplyst at dødelighet estimert er 1% pr mnd. Formel for total gjenværende dødelighet er som følger " $1 - (1-1\%) ^ (\text{Gjenstående tid})$ ". I vår illustrasjon er det beregnet 7,45% dødelighet estimert på lokasjon A, antall fisk justeres for dette "svinnet", slik at nytt justert antall beregnes til ca. 1,388 MNOK. Dette beløpet multiplisert med slakteklar vekt (4 kg) gir estimert slaktevolum. Videre får man opplyst om smoltkost totalt, deretter beregnes smoltkost delt på antall fisk delt på LW. Siste steg for å beregne estimert kostnad er å multiplisere estimert antall slakteklar fisk med kost pr kg (24,24 for lokasjon A) og med estimert LW vekt (4,76).

Etter at estimert kostnad er beregnet, beregnes estimert inntekt. Det er benyttet forwardpriser fra Fish Pool Index. For lokasjon A er forwardpris på tidspunktet 64,57. Salgspris må justeres for salgsbehandling, dette innebærer pakking, kvalitetskontroller og frakt. Lokasjon A står igjen med netto salgspris på 60,25. Dette multipliseres med estimert slaktevolum i kg (5 553 186 for lokasjon A).

Etter at totalt estimert inntekt og kostnad er beregnet, kan man beregne gjenværende kostnad (estimert totalkostnad minus akkumulert kostnad), estimert EBIT (Earnings Before Interest and Taxes) pr kg og estimert EBIT totalt for lokasjonen. For å beregne virkelig verdi før risiko og diskontering trekkes gjenværende kostnad fra estimert inntekt. For lokasjon A er virkelig verdi før diskontering på ca. 254 MNOK.

Neste steg er å beregne diskonteringsrate. Dette gjøres basert på en fastsatt månedlig risikojustering sett opp mot antall måneder som gjenstår for lokasjonen. Dette beregnes via eksponentformel. I Excel vil formelen se slik ut for lokasjon A: " $\text{EXP}(1) ^ (16,5\%*7,70)$ ". Dette vil medføre en beregnet diskonteringsrate på 3,56. Diskontert nåverdi blir virkelig verdi delt på diskontering, som gir en nåverdi på ca. 71,5 MNOK. For å beregne verdijustering trekker man akkumulert kostnad fra diskontert nåverdi. I dette eksempelet blir regnestykket nåverdi 71,5 MNOK minus akkumulert kost 80 MNOK, som innebærer en negativ verdijustering på ca. 8,5 MNOK som vil påvirke resultatregnskapet negativt.

Slakteklar oppdrettslaks (over 4 kg)

For slakteklar oppdrettslaks er en betydelig andel av usikkerhetselementene ved verdsettelsen redusert. Ettersom fisken er slakteklar er risiko for vekst og dødelighet redusert, det samme er estimatet for gjenstående kostnader frem til verdimaksimerende bruk. Biomassen på dette stadiet kjennetegnes ved at det finnes markeder for slaktet laks og hvor verdien før justering for salgsgifter således minst må tilsvare salgsprisen for slaktet laks (Strandberg & Sellæg, 2014). På dette stadiet vil slaktet salgsklar fisk defineres som varelager og vil reguleres av IAS 2.

Tapskontrakter

En konsekvens av måling til virkelig verdi er at individuelle forhold ikke vektlegges, og at det er fokus på markedspriser. Det betyr at selv om virksomheten har avtalt salg av fisken til en bestemt pris, skal ikke dette tas hensyn til ved verdimålingen av den levende fisken. Fisken skal verdsettes basert på det den vil kunne selges for i markedet. Dette innebærer at man i perioder kan sitte med avtaler om å selge fisken for en pris som er lavere enn den som er lagt til grunn for verdimålingen i balansen (Strandberg & Sellæg, 2014).

IAS 37 angir at tapskontrakter skal avsettes for i balansen. Tapskontrakter er definert som kontrakter hvor de uunngåelige kostnadene ved oppfyllelsen av en kontrakt overstiger inntektene. Kostnaden ved å oppfylle en slik salgskontrakt må anses å være den balanseførte verdien av fisken, dvs. virkelig verdi i tillegg til resterende utgifter for å ferdigstille fisken. Det vil si at en oppregulering av fisken til virkelig verdi øker kostnadssiden i vurderingen av om en salgskontrakt er en tapskontrakt. Dette innebærer at man kan få avsetning for tapskontrakter for salg av fisk, selv om inntektene dekker alle de faktiske tilvirkningskostnadene (Strandberg & Sellæg, 2014).

3.6 Avslutning

I kapittel 3 har vi gjennomgått hvordan biologiske eiendeler måles i praksis og relevante regnskapsstandarder som regulerer dette. Vi har diskutert måling til historisk kost og virkelig verdi. Vi har presentert relevante regnskapsstandarder for oppgaven: IAS 2, IAS 41 og IFRS 13 og kravene som hjemles her. Det er også i kapittel 3.5 presentert de forskjellige modellene for innregning og måling av virkelig verdi, der det er vist illustrasjoner i tall for både gammel modell (figur 6) og ny modell (figur 7).

I kapittel 2 og 3 har vi da presentert både det generelle rammeverket til finansregnskapet, hensikten og kravene som ligger til grunn og da spesifikke standarder og praksis for måling av biologiske eiendeler. Disse to teoretiske kapitlene skal hjelpe oss å løfte kvaliteten av undersøkelsene våre i både kapittel 5 (intervju) og i kapittel 6 (dokumentstudie). Videre vil relevant metodikk benyttet i oppgaven bli gjennomgått i neste kapittel, der vi forklarer alle valg og avgrensninger som er tatt, hvilke type metode vi har brukt i vår forskning, og årsaken til disse valgene.

4 Valg av metode og undersøkelsesdesign

I dette kapittelet presenteres det metodiske grunnlaget og hvordan vi skal gjennomføre forskningen. Metodekapitlet vårt beskriver vårt analyseformål, vårt forskningsdesign, valg av metode, datainnsamling, analyse og kvalitet i studien. Vår oppgave er en deduktiv studie med et deskriptivt forskningsdesign. Vi vil bruke kvalitativ data i vår analyse, som samles inn gjennom intervjuer og dokumentstudier. I vår forskning benyttes både primærdata og sekundærdata. Dette kapittelet vil presentere våre metodiske valg og hvorfor de er tatt.

4.1 Teoretiske tilnærminger til datainnsamling

Det er to forskjellige måter å tenke logisk på, induktivt og deduktivt. Begge tankegangene brukes av oss alle, både bevisst eller ubevisst. Fremgangsmåten i tankegangen kan forklares i figur 8.

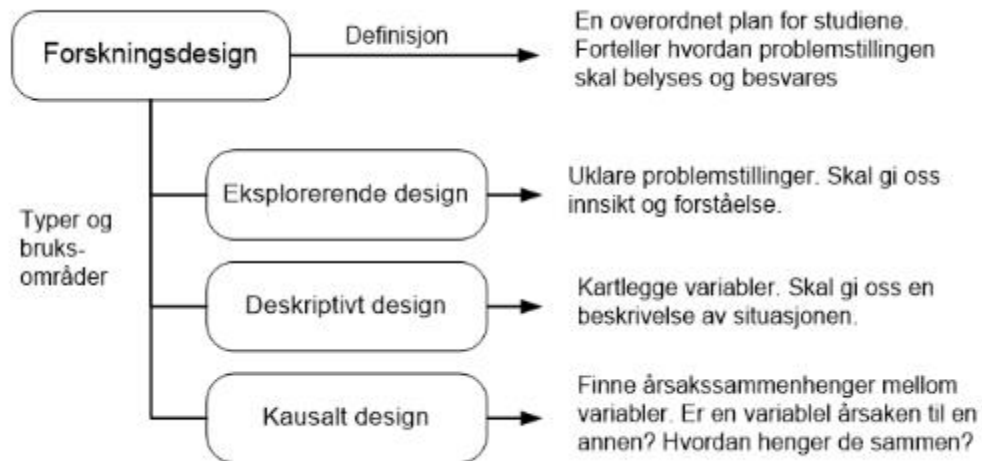
Figur 8 Metodisk tankegang⁷

Oppgaven har en deduktiv tilnærming basert på at teorien danner utgangspunkt for den empiriske undersøkelsen. Vår studie bygger på allerede eksisterende teori og forskning (presentert i kapittel 1 – 3) og vil dermed ha en mer deduktiv tilnærming. Teorien er basert på det normative rammeverk fra IASB og regnskapsstanderne IAS 41 og IFRS 13. Sammen utgjør dette undersøkelsens kontekstuelle rammer. Oppgaven understøttes i tillegg av fagartikler og andre publiserte artikler som viser tolkninger og vurderinger av det teoretiske rammeverket foretatt av andre.

⁷ <https://estudie.no/induktiv-deduktiv/>

Forskningsdesign

Valg av forskningsdesign baseres på problemstillingen, og hvilken fremgangsmåte som er hensiktsmessig for å studere denne. Det er vanlig å skille mellom tre ulike forskningsdesign. Det vanligste er å ha et eksplorerende, kausalt eller deskriptivt formål (Bryman & Bell, 2015; Saunders et al., 2012). Forskjellene er illustrert i figur 9.

Figur 9 Forskningsdesign⁸

Eksplorerende design går ut på å finne forståelse av og innsikt i en uklar problemstilling (Bryman & Bell, 2015) og brukes vanligvis når det foreligger lite forskning innenfor feltet. Eksplorerende design vil da ikke være egnet for vår oppgave da det foreligger en del tidligere relevant forskning innenfor temaet. Kausalt design brukes for å se på årsaks-virkningssammenhenger, i form av et eksperiment (Gripsrud et al. 2015, s. 45). Kausalt design er ikke egnet for denne oppgaven da undersøkelsen ikke gjennomføres i form av et eksperiment.

Deskriptivt design søker å få dybde innenfor hvem, hva, hvilke, hvordan og hvorfor på en beskrivende måte (Bryman & Bell, 2015). Vår studie har et beskrivende formål og dermed vil deskriptivt design være best egnet i vår oppgave. Etter å ha fastslått oppgavens tilnærming og forskningsdesign må man videre se på valg av datainnsamlingsmetode. Dette drøftes videre i neste delkapittel.

⁸ <https://estudie.no/hva-er-forskningsdesign/>

4.2 Undersøkellesmetode og strategi

Et fundamentalt valg som må tas når man skal samle inn egne data, er hvilken undersøkelsesmetode man ønsker å benytte. Før metoden velges, må man være klar på hvilken type data man faktisk ønsker å samle inn. For å kunne velge må en kjenne til de forskjellige alternativene. En metode fører til én type data, en annen metode vil gi andre type data (Halvorsen, 2008). Et hovedskille går her mellom kvantitative og kvalitative data. Fokuset i den kvalitative metoden er ord og tekst. Spørsmål som blir brukt i kvalitativ metode vil typisk begynne med hva, hvordan og hvorfor (Hasse-Biber & Leavy, 2011, s. 3).

For å besvare problemstilling skal vi gjennomføre en forklarende undersøkelse, som har en kvalitativ tilnærming. Den kvalitative tilnærmingen egner seg best, fordi målet med oppgaven er å opparbeide seg kunnskap om hvordan den finansielle rapporteringen og sammenlignbarheten har endret seg over tid. Metoden bygger på en helhetlig tilnærming hvor hele prosessen er i fokus og ikke bare en hendelse. Dette betyr at individuelle funn fra oppdrettsbransjen, analytikere, revisor og finanstilsynet skal ses samlet opp mot problemstillingen. Etersom kvalitativ metode benyttes, og det er få intervjuobjekter, vil ikke funnene kunne kvantifiseres og generaliseres på samme måte som ved bruk av kvantitativ metode.

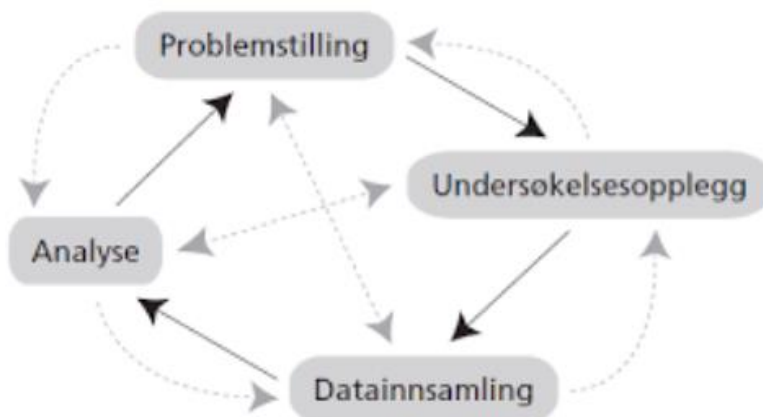
Vi ønsker å gjennomføre undersøkelsen todelt. I følge Jacobsen (2015) er en kvalitativ studie som regel intensiv (få enheter) der data samles inn som ord. Vår oppgave vil ta for seg to metoder for innsamling av kvalitative åpne data;

- Det individuelle, åpne intervjuet; dette er den vanligste datainnsamlingsmetoden innenfor det vi kaller kvalitativ metode.
- Dokumentundersøkelse; denne datainnsamlingsmetoden er knyttet til benyttelse av sekundærdata, kilder for data som andre samlet inn.

Del en av undersøkelsen er samtale og intervju med forskjellige relevante parter (Oppdrettsforetakene, finansanalytikerne, Finanstilsynet og revisor). For dokumentstudiet vårt har vi plukket ut de seks norske oppdrettsforetakene på Oslo børs, der vi har innhentet årsregnskapet for 2013 og 2018 direkte fra foretakenes egne nettsider. De valgte foretakene er Austevoll Seafood ASA, Grieg Seafood ASA, Lerøy Seafood Group ASA, Mowi ASA (tidligere Marine Harvest), Norway Royal Salmon ASA og SalMar ASA.

Foretakene er kun valgt fra Oslo Børs da dette er verdens største børs for sjømatforetak. Årsaken til at det kun fokuseres på de norske oppdrettsforetakene på Oslo Børs Seafood index er av praktiske årsaker. De norske oppdrettsforetakene utgjør seks av ni foretak på indeksen og om lag 88% av markedsverdien. Populasjon i avgrensningen anses dermed fortsatt som representativ, og faktum at de norske oppdrettsforetakene presenterer årsregnskapene på norsk forenkler gjennomføringen av dokumentstudiet.

Ved valg av metode må man også se på fordeler og ulemper ved valgt metode. De viktigste fordelene knyttet til kvalitative data som kan trekkes frem er åpenhet, nærhet, relevans, nyanserikdom og fleksibilitet. Å samle inn data i form av ord betyr at forskeren går inn i en relativt naturlig relasjon med den eller de som undersøkes. Kvalitativ tilnærming gjør at oppgaven kan være fleksibel, ved at problemstillingen og datainnsamlingsmetoden kan endres etter hvert som man tilnærmer seg mer informasjon. I figur 10 kan prosessen i et kvalitativt opplegg beskrives som følger (Jacobsen, 2015, s. 129-132):

Figur 10 Kvalitativ prosess

Som figur 10 illustrerer vil det være muligheter for løpende endringer i problemstilling og undersøkelsesopplegg etterhvert som undersøkelsen skrider frem. Skillet mellom fasene blir mer flytende og det vil være en grunnleggende åpen tilnærming. Datainnsamlingsmetoden har vært uendret gjennom undersøkelsen, men problemstillingen ble endelig fastsatt etter at intervjuene var gjennomført (Jacobsen, 2015, s. 129-132). Det å velge kvalitative data har også ulemper knyttet til seg, de sentrale ulempene er som at det er ressurskrevende, det skaper generaliseringsproblemer, kompleksitet, nærhet, undersøkelseeffekt og fleksibilitet. Det å samle inn kvalitative data krever mye ressurser. Det tar tid både å rekruttere intervjuobjekter,

gjennomføre intervjuene, og dataene fra intervjuene blir komplekse å tolke (Jacobsen, 2015, s. 129-132).

Dersom ressursene er knappe vil man også måtte nøye seg med færre intervjuobjekter, dette vil innebære problemer med å generalisere funnene da en ikke kan vite om de er representative for resten av populasjonen. Flexibiliteten representerer både en fordel og ulempe, mange vil føle at de aldri blir ferdige og at det stadig dukker opp ny informasjon som kan indikere at det trengs endringer i problemstilling. En fallgrube er at man kan havne inn i en ond sirkel der man ikke klarer å avslutte undersøkelsen (Jacobsen, 2015, s. 129-132).

Undersøkelseeffekt gjør at intervjuobjektene kan bli påvirket av settingen eller av oss under intervjuet, slik at de svarer unaturlig eller annerledes enn de ville gjort hvis det ikke var en intervjusituasjon. I enkelte tilfeller kan nærheten bli for tett, og undersøkelsen blir fanget av det man studerer. Når noen observerer en gruppe over lang tid, kan de risikere å bli mindre objektiv. Dette kan skape problemer med kritisk refleksjon (Jacobsen, 2015, s. 129-132). Etter å ha avklart at kvalitativ metode passer best for å svare på vår problemstilling, vil neste steg være å kartlegge hvilken strategi som er best egnet for å kunne undersøke dette temaet nærmere.

Metoder for datainnsamling

Datainnsamling deles inn i primær- og sekundærdata. Primærdata er data som en selv innhenter, og sekundærdata kommer fra andre kilder. Jacobsen (2015) forklarer primærdata som data vi samler inn direkte fra mennesker eller grupper av mennesker. Han eller hun går direkte til den primære kilden for informasjon. Datainnsamlingen er skreddersydd for en spesiell problemstilling. Primærdata får vi tak i ved å benytte metoder som intervju, observasjon eller spørreskjema.

Problemstillingen i vår oppgave har gjort at vi vil benytte både sekundærdata og primærdata. Den åpner for en deduktiv tilnærming da det foreligger en del tidligere forskning og teori innenfor oppdrettsbransjen og finansiell rapportering. Det er også videre åpnet for et deskriptivt design og en kvalitativ metode for datainnsamling. For å få mer informasjon knyttet opp mot deler av vår problemstilling vil det også bli gjort en studie av sekundærdata.

For vår masteroppgave innebærer dette å intervju informanter gjennom telefonsamtaler eller at vi sender en mail med spørsmål som vi ber informantene svare på. I tillegg vil vi innhente

tilgjengelige sekundærdata som offentlige dokumenter, artikler, studentoppgaver, årsrapporter og brev (Jacobsen, 2015). Sekundærdata til oppgaven vil være årsregnskaper for 2013 og 2018. Ved å innhente informasjonen selv passer man på at den blir rettet mot denne utredningens problemstilling og dermed danner et bedre grunnlag for analysen.

4.3 Gjennomføring av intervjuer

I dette delkapittelet vil strategi for gjennomføring av intervjuer presenteres. Alle valg som er tatt i denne sammenheng blir også presentert.

Utvelgelse av intervjuobjekter

Utvelgelse av intervjuobjekter starter med å definere populasjonen. Populasjonen er summen av alle som er relevante for undersøkelsen ut fra vår problemstilling (Gripsrud et al., 2015, s. 129). Kriteriene for populasjonen er at de skal ha en særegen kunnskap om den finansielle siden av oppdrettsbransjen. Dette kan være tilegnet gjennom å ha jobbet i bransjen eller jobbet mot bransjen. Det er ikke tatt noen geografisk begrensning ettersom intervjuene ikke skal være personlige og vil bli gjennomført via mail eller telefon.

Utvalgsrammen er oversikten over dem som er en del av populasjonen (Gripsrud et al., 2015, s. 131). Det er fra utvalgsrammen vi skal velge hvilke oppdrettsforetak, analytikere, revisorer som skal bli intervjuet. I tillegg vil vi kontakte finanstillsynet for å høre om de har innspill til oppgaven. De seks oppdrettsforetakene som er valgt står for 88% av markedsverdien på Oslo Børs Seafood index. Analytikerne er de som er oppgitt på nettsidene til oppdrettsforetakene, og som har dekning av aksjene. Revisorene er de som reviderer oppdrettsbransjen. Av de seks oppdrettsforetakene som er inkludert i vår studie er det kartlagt at PwC er ekstern revisor for fire, mens EY er revisor for de to resterende.

Utvalgsmetoden som brukes er ikke-sannsynlighetsutvelgelse og det er ikke en kjent sannsynlighet for at alle enheter kan bli valgt. Intervjuene vil bestå av få oppdrettsforetak, analytikere, revisorer og Finanstillsynet. Det er derfor viktig at intervjuobjektene har de riktige egenskapene for å styrke oppgaven. Ikke-sannsynlighetsutvalg kan deles inn i bekvemmelighetsutvalg, kvoteutvalg og vurderingsutvalg, hvor sistnevnte metode er mest

hensiktsmessig (Gripsrud et al., 2015, s. 136-139). Dette er en metode hvor intervjuobjekter fra populasjonen blir valgt ut fra egenskapene som er nødvendige for å besvare problemstillingen.

I kvalitative undersøkelser er det vanlig med få intervjuobjekter. Årsaken til dette er at intervjuene ofte er tids- og ressurskrevende, både under intervjuet, og når dataene fra undersøkelsen skal bearbeides (Jacobsen, 2015, s. 178). Det kan være vanskelig å få mange oppdrettsforetak og revisorer til å stille til intervju ettersom masteroppgaven gjennomføres på vårhalvåret.

Årsregnskap og revisjon skal gjennomføres og publiseres i samme periode og dermed har både revisor og oppdrettsforetak en travel hverdag i utgangspunktet. I tillegg er det usikkert hvor mange analytikere som har tid til å svare på spørsmålene vi sender ut, da dette er et yrke preget av travel hverdag. Det er usannsynlig at hele populasjon innenfor de forskjellige kategoriene har mulighet og villighet til å delta i forskningen, og vi har dermed planlagt et utvalg som vil bestå av følgende: tre av seks oppdrettsforetak. Fem av ti analytikere, en revisor fra EY og en revisor fra PwC. I tillegg til dette vil vi prøve å få intervjuet en person fra Finanstilsynet.

Innhenting av intervjuobjekter og gjennomføring av intervju

Utvalgsrammen for intervjuobjektene er seks oppdrettsforetak, ti analytikere, to revisorer og en person fra finanstilsynet. Etter å ha satt utvalgsrammen har vi kartlagt hvem å kontakte, dette har vi gjort gjennom oppdrettsforetakene sine nettsider (egen kontaktinformasjon og kontaktinformasjon om analytikere som følger foretaket). Revisjonsberetningene som er gitt til foretakene er benyttet for å identifisere oppdragsansvarligpartner og revisjonsselskap. Etter dette har vi fått etablert en god oversikt over alle de ulike intervjuobjektene, og hvordan vi skulle kontakte dem. Den viktigste egenskapen for intervjuobjektene var at de måtte ha en særegen kunnskap om den finansielle siden av oppdrettsbransjen. Det var viktig for oppgaven at vi fikk variasjon i utvalget, og at alle perspektivene var representert. Slik vil vi få dekket problemstillingen fra alle de ulike brukerperspektivene.

Innhenting av intervjuobjekter startet i slutten av januar, for å være tidlig ute og dermed øke sannsynligheten for å få nok intervjuer. Sluttresultatet ble intervjuer med to oppdrettsforetak, to analytikere og en revisor. I tillegg fikk en uttalelse fra Finanstilsynet.

I forkant av intervjuene ble intervjuobjektene informert om at intervjuet skulle handle om endringer i finansiell rapportering av biologiske eiendeler i oppdrettsbransjen. Undersøkelsene er sett i lys av Finanstilsynet sitt tematilsyn av oppdrettsbransjen i 2015, der vi ser på endringene i presentasjon i resultat, balanse og i note. Det vil være flere spørsmål knyttet til dette som vi ville ha svar på. Det var derfor åpent om hvilket tema som skulle diskuteres, og hvilken problemstilling vi ville ha svar på. Det var ingenting som ble holdt skjult, slik at intervjuobjektene skulle kunne gi oss mest mulig utfyllende og naturlige svar.

Selve intervjuene foregikk over mail og telefon, hvor vi først sendte en mail for å høre om de var villig til å bli intervjuet. Dette var både av hensyn til dem, og oss fordi at det er ingen av de som blir intervjuet som er lokalisert i Stavanger. Intervjuene var strukturerte ved at det på forhånd var laget konkrete spørsmål.

Bakgrunnsinformasjon om intervjuobjektene

Ettersom vi skulle innhente informasjon fra flere perspektiver er denne delen delt opp i fire deler: oppdrettsforetak, analytiker, revisor og Finanstilsynet. Dette dekker hovedperspektivene, regnskapsprodusent og bruker.

Oppdrettsforetak

Vi ønsket innspill fra oppdrettsforetakene for å dekke perspektivet til regnskapsprodusent. Det er ni oppdrettsforetak på Oslo Børs Seafood index, disse er av ulik markedsverdi. Foretakene vi har valgt å inkludere er: SalMar, Lerøy Seafood Group, Austevoll Seafood, Norway Royal Salmon, Mowi og Grieg Seafood. Markedsverdien til disse seks foretakene står for ca. 88% av verdien til Oslo Børs Seafood index. Vi har kontaktet alle seks foretakene, men har kun fått tilbakemelding fra Norway Royal Salmon og Mowi.

I etterkant av tematilsynet har en rekke oppdrettsforetak gått sammen om å danne en bransjegruppe. Foretak som inngikk i bransjegruppen pr 2017 er Lerøy Seafood Group ASA, Grieg Seafood ASA, SalMar ASA, Cermaq Group AS, P/F Bakkafrost, NTS ASA, Norway Royal Salmon ASA og Marine Harvest ASA (Mowi ASA) (Årsrapport SalMar, 2017). Av de 8 foretakene i bransjegruppen er 5 av de norske foretak som er inkludert i vårt studie. Bransjegruppen har et felles mål slik at intervju av et av foretakene i gruppen skal i teorien være likt som et innspill fra alle de andre foretakene også. Dermed vil troverdigheten til svarene vi får i intervjuene være ytterligere forsterket og det vil være høy sannsynlighet for at svarene er

representative for hele bransjegruppen. Ved gjennomgang av årsrapportene for 2018, kommer det frem at Mowi er det klart største oppdrettsforetaket i verden⁹, og vil være den mest relevante part å intervju om man skal identifisere en markedsdeltaker av høyere interesse enn de øvrige.

Analytiker

Analytikerne vil anses å være primærbrukerne av regnskapet, da det i hovedsak er analytikerne som utformer analyser og verdsettelse av selskapene basert på publiserte tall. For å finne relevante analytikere for vår studie benyttet vi oss av hjemmesidene til oppdrettsforetakene, under område “investor”. Under dette området opplyses det om hvilke meglerhus som har dekning, her står også kontaktinformasjon til de ansvarlige analytikerne. Totalt sendte vi en mail til ti forskjellige analytikere hvor vi spurte om tilbakemelding på nøye utvalgte spørsmål. Vi fikk svar fra to analytikere, begge jobber innenfor store meglerhus.

Revisor

Revisor er ekstern kontrollør av regnskapet, og tar på seg et stort ansvar ved å bekrefte at regnskapene er uten vesentlige feil. Det viktig at ansvarlig revisor har stor kunnskap om bransjen og er klar over alle markedsspesifikke og selskapsspesifikke endringer. Vi har sett på revisjonsberetningene som er avgitt for 2018 årsregnskapet for de seks utvalgte foretakene. Gjennom å kontrollere revisjonsberetningene får vi pekt ut hvilke revisjonselskap og mer spesifikt hvilke revisorer som er oppdragsansvarlig. Det er primært to selskap som reviderer oppdrettsforetakene, PwC og EY. Oppdragsansvarlige partnere som har signert revisjonsberetningene anses å ha egenskapene som kreves for å være et relevant intervjuobjekt. Vi har sendt ut mail til to oppdragsansvarlige partnere, og har fått tilbakemelding fra en av dem.

Finanstilsynet

Finanstilsynet er den norske statlige etaten som fører tilsyn med foretak og markeder for å bidra til finansiell stabilitet og fungerende markeder. Finanstilsynet har gjennomført tematisynet som er grunnlaget for denne oppgaven, selve rapporten kan leses på Finanstilsynet sine egne nettsider. Det står også kontaktinformasjon for tilsynsrådgivere som kan kontaktes for spørsmål relatert til f.eks. tilsyn. Vi har sendt ut mail til en person, her har vi fått tilbakemelding.

⁹ Mowi ASA årsrapport 2018: <http://hugin.info/209/R/2239765/882920.pdf>

Intervjuguide

Intervjuets utforming og spørsmål er laget for å besvare problemstillingen i oppgaven. Intervjuspørsmålene er formet på forhånd av intervjuet. Intervjuobjektene ble presentert for noen korte men konkrete spørsmål, antall spørsmål varierer fra hvilket perspektiv som intervjues. For eksempel så har vi kun to helt korte og konkrete spørsmål til analytikerne. Spørsmålene var laget med utgangspunkt i funn fra tematilsynet, slik at vi kan sammenligne endringene fra årsregnskapet 2013 til 2018. For å isolere bort effekten av ulike svar, er spørsmålene per perspektiv tilnærmet like, m.a.o. har Norway Royal Salmon mottatt omtrent samme spørsmål som Mowi. Grunnen til at spørsmålene er like og ikke alt for kompliserte, er for å passe på at vi ikke fanger opp faktorer som ikke skal studeres. Dette er med hensyn til å ikke overkomplisere oppgaven.

Analyse av data

Intervjuene og tilbakemeldingene har vært i form av svar på epost og telefonintervju. Det er gjort lydopptak av telefonintervjuene, det ble også notert fortløpende. Etter intervjuene ble notatene som var skrevet under intervjuene gjennomgått. Lydopptakene er transkribert og integrert i notatene. Det ble forsøkt å transkribere lydopptaket mest mulig ordrett, men det som ble ansett som utenfor vår oppgave ble ikke tatt med. Her kan relevant informasjon ha falt bort.

I kapittel 5 blir funnene presentert. Her er det gjengitt hva de forskjellige partene har sagt. Dette er noe forkortet for å trekke ut viktig informasjon. I tillegg hviler det på vår fortolkning av hva intervjuobjektene ville frem til, det vil si en meningsfortolkning. Dette kan, som ved transkriberingen, gjøre at det er en risiko for at relevante data faller bort eller blir feiltolket. Metoden er til tross for sine svakheter den som er best egnet for å samle, strukturere og analysere data i undersøkelsen på en mest hensiktsmessig måte, og for å konkretisere funnene best mulig. For å kunne vurdere om undersøkelsene som er gjennomført er av kvalitet må ses opp mot kvalitetskravene; reliabilitet og validitet.

4.4 Reliabilitet og validitet

I enhver oppgave som er forskningsrelatert må det sikres høy reliabilitet (pålitelighet) og høy validitet (gyldighet) i det som forskes på. Dette kreves for å sikre at konklusjonene er troverdige, samt at data som samles inn er av høy kvalitet. Validitet og reliabilitet er begreper som brukes for å vurdere hvor god en undersøkelse er (Gripsrud et al., 2015, s. 51). Det er forskerens etiske ansvar å rapportere kunnskap som er sikker og verifisert (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97). Det er viktig å ha en kritisk holdning når undersøkelsens validitet og reliabilitet skal vurderes.

Validitet skal sikre en riktig beskrivelse av funn. Å validere er å kontrollere, det innebærer å undersøke feilkilder (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 279). Validitet kan deles inn i ekstern og intern. Den eksterne validiteten viser i hvor stor grad undersøkelsen kan generaliseres, med andre ord om et forsøk på et utvalg vil gi samme resultat på et annet utvalg. Dersom resultatet er generaliserbart vil undersøkelsen ha høy ekstern validitet, og motsatt ved lav grad av generalisering. Ved intern validitet sjekkes det i hvor stor grad det som måles kan forklares gjennom hypotesen man har, og ikke på grunn av andre ukontrollerbare faktorer (Dahlum, 2015).

Utfordringen blir å samle inn data som er relevante for den problemstillingen vi arbeider med. Hvor god den definisjonsmessige validiteten er, kan vi ikke måle empirisk (Halvorsen, 2008). Vi må bruke vårt skjønn og argumentere for vårt standpunkt, siden vi må være forberedt på at vår operasjonalisering av det teoretiske begrepet vil møte diskusjon og kritikk (Halvorsen, 2008). Målet med intervjuene er å avdekke de forskjellige perspektivers inntrykk og meninger relatert til endringen i den finansielle rapporteringen.

Metodevalget er dermed basert på et ønske om å utforske, og har ført til et begrenset utvalg. Utvalget på to oppdrettsforetak, to analytikere og en revisor er for lite til å kunne generalisere funnene til en større gruppe. Undersøkelsens eksterne validitet er derfor begrenset og det er ikke mulig å uttale seg om flere enn intervjuobjektene. Bruk av individuelle intervjuer, hvor intervjuobjektene ikke har kommunisert med hverandre underveis, fjerner noe av sannsynligheten for påvirkning av ukontrollerte faktorer.

Med reliabilitet siktes det til hvor pålitelige målingene er. Høy reliabilitet betyr at uavhengige målinger skal gi tilnærmet identiske resultater, det vil si at målene har små målefeil. For å oppnå dette må de ulike leddene i måleprosessen være fri for unøyaktigheter (Halvorsen, 2008). Høy reliabilitet skal sikre data en pålitelighet som gjør dem egnet til å belyse en vitenskapelig problemstilling. En tilfredsstillende reliabilitet er en nødvendig forutsetning for at data skal kunne brukes til å teste en hypotese som er stilt opp. Med det er ikke en tilstrekkelig forutsetning. I tillegg må dataene være valide, som er forklart ovenfor. Dette kan være problematisk dersom vi bruker data innsamlet av andre, kanskje for andre formål enn vårt. En høy reliabilitet er en forutsetning for høy validitet (Halvorsen, 2008).

I vår studie blir alle involverte informanter kort introdusert i kapittel 5.2, der det først forklares hvem som intervjues, hvorfor de intervjues og til slutt kort oppsummering av intervjuene. I kapittel 4 drøftes alle metodiske valgene vi har tatt, da også bakgrunn for utvalgte informanter. Gjennom disse drøftelsene vil påliteligheten i vår oppgave økes. Påliteligheten til vår studie økes også gjennom at vi har et godt utvalg av informanter, med forskjellig bakgrunn, kunnskap og forståelse som kommer med ulike synsvinkler rundt temaene.

Informantene som inkluderes i kapittel 5 skal alle være reliable kilder. Fra oppdrettsforetakene intervjues både Mowi og Norway Royal Salmon. Mowi er det største oppdrettsforetaket i verden¹⁰ og leder i bransjegruppen. Norway Royal Salmon er også inkludert i bransjegruppen, og mer sannsynlig enn ikke er informantene sine synspunkter representativt for hele bransjegruppen. For finansanalytikerne har begge lang erfaring og et godt rykte som lakseanalytikere. I vår undersøkelse er det kun to ganske generelle spørsmål som ønskes besvart fra brukerperspektivet. Svarene skal samsvares med revisor sine svar.

I vår oppgave brukes årsregnskapene til foretakene for 2013 og 2018 som grunnlag i vårt dokumentstudie. Årsaken til at årsregnskapene er benyttet i dokumentstudiet er fordi dette er den sikreste kilden for finansiell informasjon om foretakene. Rapporten har krav om å være i tråd med opplysningskravene til IFRS, ettersom foretakene er på Oslo Børs. I tillegg er årsregnskapene godkjent og kontrollert av ekstern revisor, samt signert og godkjent av styret i foretakene.

¹⁰ Mowi ASA årsrapport 2018: <http://hugin.info/209/R/2239765/882920.pdf>

4.5 Problematikk med valgt metode

En gjenskapelse av undersøkelsen kan indikere i hvilken grad resultatene våre er korrekte og reliable. For at en replikasjon av undersøkelsen skal være mest mulig lik originalen er en utdypende beskrivelse av undersøkelsens gjennomføring svært viktig. Dette vil innebære at sannsynligheten for samme resultat kan øke. Til tross for en utdypende beskrivelse vil det fortsatt være risiko for at ny undersøkelse gir andre resultater. En av årsakene til dette er at intervjuobjektene påvirkes av forskeren, som innebærer at subjektivitet vil være en viktig faktor. Dette gjelder både for original forsker, og forsker som skal gjenskape undersøkelsen.

To sterke personligheter kan trekke resultatene i to motsatte retninger. Det er også en risiko for at intervjuobjektene endrer mening og oppfatning i etterkant av original undersøkelse. For å styrke reliabiliteten bør en intervjuguide formes, slik at man kan sikre at de samme spørsmålene er inkludert i en eventuell ny undersøkelse.

Som nevnt i bakgrunnsinformasjon for intervjuobjektene, er det begrenset med respons fra utvalgte potensielle informanter. Totalt har det blitt sendt ut forespørsel til 19 parter, der seks har respondert og bidratt i vår undersøkelse. Til tross for at det har vært lav respons er alle perspektivene dekket. De seks informantene består av: to oppdrettsforetak, to analytikere, en revisor og en fra finansilsynet. Dette innebærer at vi har intervjuet et mindre oppdrettsforetak enn vi hadde ønsket, en mindre revisor og tre færre analytikere.

Til tross for at det er få analytikere som har respondert, har svarene på undersøkelsene vært såpass enstemmig og konkrete fra de forskjellige partene at det er et inntrykk av at det er felles enighet. Bransjegruppen i oppdrettsbransjen har ytret at de er enig om felles retningslinjer og at alle foretakene inkludert i gruppen er enstemmig i praksis som skal benyttes. Det skal da teoretisk sett være tilstrekkelig med to oppdrettsforetak inkludert i undersøkelsen da det er forventet at de ytterligere fire foretakene har samme oppfatning av spørsmålene. I tillegg er 5 av foretakene i dokumentstudiet inkludert i bransjegruppen, slik at man får klare indikasjoner på om det er enighet eller ikke herfra.

For revisorene sin side er det kun seks norske oppdrettsforetak på Oslo Børs som revideres i Norge. Dette innebærer få potensielle kandidater da vi ønsket en informant som var oppdragsansvarlig partner, i tillegg gjennomføres masteroppgaven i en veldig travel periode for revisorbransjen. Revisor er oppdragsansvarlig partner og må i henhold til god revisjonsskikk ha en ekstraordinær kunnskap om det finansielle aspektet av oppdrettsbransjen, dermed ser vi på informanten som en pålitelig kilde.

4.6 Avslutning

I dette kapitlet har alle metodiske valgene vi har tatt blitt presentert og drøftet. Valgene vi har tatt er for å sikre at undersøkelsen vår vil belyse problemstillingen vår best mulig. I neste kapittel vil vi presentere litt bakgrunnsinformasjon for intervjuobjektene samt presentere selve intervjuene. I kapittel 6 blir analyse og funn i vårt dokumentstudie gjennomgått.

5 Presentasjon og drøfting av intervju

I dette kapittelet vil de empiriske funnene knyttet til del én av vår undersøkelse presenteres. Datainnsamling i denne delen baserer seg på intervjuer med utvalgte informanter. Et av hovedmålene i undersøkelsen var å identifisere hvilken grad den finansielle rapporteringen og sammenlignbarheten har endret seg i etterkant av tematilsynet. Som nevnt i kapittel 4 ønsker vi å intervju informanter fra flere perspektiver for å sikre troverdighet i innsamlet data.

Vi har i våre intervju valgt å konsentrere oss om få men åpne spørsmål. Utvalgte spørsmål er ansett som de mest relevante for å få innhentet mest mulig data som relaterer seg til vår problemstilling. Data innsamlet skal kunne benyttes i drøftelse sett opp mot forskningsspørsmålene i oppgaven. I kapittel 5.1 presenteres først informantene, deretter presenteres et kort sammendrag av samtalene. Funn i intervjuene blir drøftet i kapittel 5.2.

5.1 Informanter og intervju

Nedenfor blir alle intervjuobjekter og intervjuer samt empiriske funn presentert hver for seg. Informanter som ikke er navngitt har ytret ønske om anonymitet og blir derfor heller omtalt som f.eks. “informant 1”.

5.1.1 Mowi ASA

Vår informant er Lars Tore Andersen. Lars Tore jobber som groupcontroller i Mowi. Han holder til på hovedkontoret i Bergen. Lars Tore sine oppgaver er å utarbeide kvartalsrapporter og årsrapporter. Han er statsautorisert revisor med arbeidserfaring fra Ernst & Young og har utdanning fra NHH. Lars Tore er også med i bransjegruppen som ble nedsatt i etterkant av tematilsynet fra 2015. Mowi er leder for bransjegruppen og det er også det største oppdrettsforetaket i verden.

Vårt første spørsmål til Lars Tore er hva som er de største forskjellene mellom tilvekstmodellen og diskontert nåverdimodell. Her fikk vi til svar at inputdata i ny modell (diskontert nåverdimodell) er mer spesifikt per anlegg, og det brukes mindre inputdata som er felles for alle anlegg. En annen forskjell er at gammel modell ble anvendt ulikt på tvers av foretakene. I sammenheng med innførelse av den nye modellen har det blitt enighet om felles praksis for

inputdata og f.eks. hvilken kilde man skal hente markedspriser fra. Videre fulgte vi opp dette med å spørre om hva som var de største svakhetene med den gamle modellen.

Den gamle modellen fremstod som mer logisk ved første øyekast enn den nye. Som nevnt var den største svakheten, som også ble påpekt av Finanstilsynet, at foretakene anvendte denne modellen noe ulikt. I 2006 ble den første «bransjemodellen» for verdsettelse utarbeidet. Dette var en tilvekstmodell hvor bakgrunnen for verdsettelse i stor grad var basert på produksjonskostnaden. Finanstilsynet rettet kritikk mot denne verdsettelsesmodellen i et rundskriv til bransjen i 2011. Det ble deretter utarbeidet en oppdatert tilvekstmodell, men ikke alle foretakene tok denne i bruk. Bakgrunnen for dette var at deler av bransjen mente at denne modellen ikke tilfredsstilte de kravene Finanstilsynet hadde satt. Ved siste gjennomgang fra Finanstilsynet i 2015 viste det seg at de foretakene som hadde tatt den nye modellen i bruk, ikke anvendte den likt. Det var store forskjeller i hvordan inputdata ble behandlet. I tillegg var det et foretak som ikke hadde endret modell siden 2006.

Som nevnt var en av svakhetene i den gamle modellen at en del av de inputfaktorene som ble brukt var felles for alle anlegg. Det vil si at en del av inputdata var separat per anlegg (kost, volum, antall), mens annen inputdata var felles for alle anlegg. Dersom man skulle vært helt teoretisk korrekt skulle man helst verdsatt hver enkelt fisk separat, noe som selvfølgelig ikke lar seg gjøre. Man har derfor valgt å verdsette lokasjonene separat, som i praksis er så langt «ned» man klarer å produsere data som er i tråd med både IAS 41 og kost-nytte prinsippet. Dersom mye av inputdata er felles for alle anlegg, vil dette føre til at man i stor grad blander «epler og pærer» i verdsettelsen av fisken. Det siste har man da prøvd å få kontroll på ved at mer av inputen som brukes i modellen regnes spesifikt per anlegg (smoltkost, forventet kost ved slaktevekt, forwardpris ved tidspunkt for forventet slaktevekt).

Etter å ha avdekket hovedforskjellene mellom modellene, og svakheten med gammel verdsettelsesmodell spurte vi om hvorfor den nye modellen er ansett som bedre enn den gamle. Her er det noe overlapp med tidligere spørsmål, men vi ønsket ytterligere informasjon rundt temaet. Dette svarte Lars Tore på med å forklare at inputdata i den nye modellen i større grad er beregnet separat for hvert anlegg, og det er færre felles inputdata for anleggene. Felles inputdata benyttes kun dersom dette anses som den beste proxy for anlegget. I tillegg har man, som er det viktigste, en modell alle selskapene bruker. Et av de viktigste poengene med den nye modellen er at alle bruker de samme prinsippene for utregning av virkelig verdi.

Bransjegruppen har også blitt enige om hva som skal være 100 % oppnådd slaktevekt (4 kg HOG), og at man i Norge skal bruke forwardpriser (måned for måned).

Etter å ha gjennomgått forskjeller mellom modellene og hva som har endret seg, ønsket vi å avklare om dette er en påtvunget eller ønsket endring, og hva de faktisk mener om den nye modellen. I tillegg spurte vi om han så noen utfordringer eller svakheter med den nye modellen. Her har Lars Tore sendt over en illustrasjon av hvordan modellen beregner verdijustering. Denne illustrasjonen er lagt til grunn for vårt talleksempel i figur 7 i kapittel 3.5. I tillegg svarer han at en utfordring med den nye modellen kan være mer kompleks og vanskeligere å forstå.

I modellen til Mowi benyttes en logaritmefunksjon for å komme frem til den riktige månedlige justeringen (diskonteringssatsen). I praksis fungerer det slik at man beregner verdien på fisken mellom to kjente punkter (smoltutsett og salg), med andre ord en interpolering. Den månedlige «diskontering» er veldig høy. I virkeligheten er den ikke så høy som i de tenkte tallene i modellen dere har fått (her referer Lars Tore til figur 7 i kapittel 3.5), men fortsatt langt høyere enn det man vil forbinde med en normal diskonteringssats. Dette gjør at det er vanskelig å gi en enkel forklaring til markedet for hvordan modellen fungerer, og hvilken «diskonteringssats» som brukes.

Markedet ville nok reagert på en så høy diskonteringssats, uten en god forklaring på modellen og hvilke elementer som ligger innbakt. Bakgrunnen for at Mowi har valgt denne fremgangsmåten for utregning av diskonteringssats (fastsettelse endogent i modellen), er at dette er en «objektiv» utregning av diskonteringssats. Andre foretak har valgt en løsning hvor denne fastsettes eksogent (inputfaktor i modellen), likt for alle anlegg. Sånn sett var den gamle modellen enklere å forklare. Der ble det antatt en lineær verdiøkning basert på hvor stor fisken er mellom 1 og 4 kg. Samtidig som all fisk under 1 kg ble verdsett til historisk kost.

Vi fulgte opp med å spørre om inntrykket hans er om den nye modellen faktisk får frem verdien av de biologiske eiendelene på en bedre måte enn tilvekstmodellen. Her forklarer Lars Tore at Mowi opplevde lav verdiendring ved endring av verdimodell. Han forklarer at det heller var måten de regnet seg frem til verdien som endret seg. Videre poengterte han at det sånn sett er vanskelig å si at man får frem verdien bedre. Som forklart er det vanskeligere å forklare den underliggende verdsettelsen sammenlignet med tidligere. Samtidig poengterte Lars Tore at bransjen nå verdsetter fisken med samme type verdsettelsesmodell. Når det er ensartet praksis

i verdsettelsen vil det være enklere for leserne av regnskapet å sammenligne og vurdere verdjusteringen i regnskapet.

Finanstilsynet hadde stort fokus på notepresentasjon i sitt tematisyn. Et av de sentrale punktene var måten dødelighet ble presentert på. Det ble presisert at det var stor viktighet i å skille mellom normal og unormal dødelighet. Vi spurte i den sammenheng om hva som er de faktiske kriteriene for at dødelighet anses som unormal. Lars Tore forteller at dette var et av de temaene som ble diskutert i bransjegruppen. Noen selskaper regnskapsførte ekstraordinær dødelighet, mens andre gjorde det ikke. Det ble derfor en enighet i bransjen om å fastsette et rammeverk for hva som kan defineres som for «unormal dødelighet» uten at det er grunnet ekstraordinære hendelser. Punktene nevner han som følgende:

- Dødeligheten må kunne knytte seg til en spesifikk hendelse (sykdom, behandling, vær, etc.). Dette er også bakgrunnen for at man endret begrep fra «extraordinary» til «incident based».
- Dødeligheten i løpet av en måned må overstige 3 %, og/eller
- Dødeligheten over flere måneder må overstige 5 %

Avslutningsvis ønsket vi å få avdekket om Mowi skiller mellom normal og unormal dødelighet i notepresentasjon. Her refererer Lars Tore til note 33 i årsrapporten for 2018, kalt “exceptional items”. Her vises kostnadene knyttet til incident based mortality. Normal dødelighet anses som en del av driften, og inngår således i kostnaden på den fisken som slaktes. Det vil si at når en fisk dør før den er slakteklar og det anses som normal dødelighet, vil kostnadene til denne fisken fordeles på den gjenlevende fisken i merden.

5.1.2 Norway Royal Salmon ASA

Vår informant jobber som controller i Norway Royal Salmon. Informanten holder til på hovedkontoret i Trondheim. NRS er også involvert i bransjegruppen.

Vårt første spørsmål var hva som har endret seg i overgangen til den nye verdsettelsesmodellen. Her svarte informanten at den gamle modellen baserte seg på å innregne en forholdsmessig andel av forventet fortjeneste basert på forventet pris på antatt slaktetidspunkt. Den nye modellen er en nåverdimodell. Nåverdi beregnes for biomassen på hver lokalitet/prosjekt ved å

estimere fremtidig salgsverdi med fradrag for gjenværende produksjonskostnader som neddiskonteres til nåverdien på balansedagen. Vi fulgte opp spørsmålet ved å spørre om deres mening om den nye modellen, og om dette var en ønsket eller påtvunget endring. Informanten forteller oss at dette var en ønsket endring for å fremstille virkelig verdi av biomassen på en måte som er mer riktig iht. IAS 41

Etter å ha avdekket endringene og hvordan ny verdsettelsesmodell fungerer i praksis, fulgte vi opp med å spørre om informanten mener at den nye modellen får frem verdien av de biologiske eiendeler på en bedre måte enn den tidligere modellen. Informanten bekrefter at inntrykket er at den nye modellen får frem en verdi på biologiske eiendeler som er mer i henhold til IAS 41 og kravene som følger denne standard. Forventet kontantstrøm neddiskonteres ut ifra antatt slaktetidspunkt. En utfordring med den nye verdsettelsesmodellen er om en gruppe fisk slaktes over en lengre periode, kan det være vanskelig å få riktig neddiskontert kontantstrøm.

Finanstilsynet fokuserte på notepresentasjon i sitt tematisyn. Et av punktene av stor viktighet var måten dødelighet ble presentert på. Det ble presisert at det var stor viktighet av å skille mellom normal og unormal dødelighet. Vi spurte i den sammenheng om hva som er de faktiske kriteriene for at dødelighet anses som unormal. Her forklarer informanten at kost ved normal dødelighet legges til beholdning av fisk som overlever. Kost ved unormal dødelighet kostnadsføres i den perioden hendelsen har skjedd. Informanten forklarer at de ikke har faste regler/tall for å definere hva som er unormal dødelighet. Det gjøres en vurdering i hvert tilfelle der kriterier som vurderes blant annet er størrelsen på kostnaden ved dødeligheten. Vurderingen gjøres ut ifra antall fisk som har dødd, men størst vekt legges på kostnaden det medfører. Høy dødelighet på små fisk koster lite i forhold til kostnaden ved høy dødelighet på stor fisk.

Vi følger opp forrige spørsmål med å spørre om Norway Royal Salmon skiller mellom normal og unormal dødelighet i noteopplysningene i årsrapporten, eller blir alt presentert under en regnskapslinje. Her opplyser informanten om at de skiller mellom normal og unormal dødelighet i notene ved at de skiller ut det som har blitt definert som unormal dødelighet i «ekstraordinære hendelser» (EO). I EO ligger hendelser vi har kostnadsført i løpet av året av ulike årsaker, spesifisert pr hendelse i notene.

5.1.3 Analytikere

Spørsmålet om økt nytteverdi av regnskapet, kan best besvares av regnskapsbrukerne selv. Våre to informanter er anerkjente lakseanalytikere som jobber i store meglerhus. Dialogen har, i begge tilfeller, gått igjennom epostutveksling der vi først har presentert oppgaven, og deretter sendt over spørsmål til besvarelse.

Intervju med informant 1

Vårt første spørsmål til informant 1 omhandler IFRS justering av biologiske eiendeler, og om det har noen påvirkning på verdsettelsen som gjøres. Her svarer informant 1 kort og konkret, nei. IFRS justeringer er betydelige i begge retninger fra kvartal til kvartal, der endring i pris er en funksjon av hvordan markedet på cut-off tidspunktet forventes utvikle seg nærmeste tiden fremover (forwardpriser). Dette kan endre seg betydelig fra kvartal til kvartal og dermed også størrelse og fortegn på IFRS justering. Spørsmål to er hvilket benchmark som benyttes for å se på sammenlignbarheten av regnskapet på tvers av foretakene. I vår sammenheng er det naturlig å se på EBIT før justeringer for å få et sammenlignbart bilde på den underliggende driften, sier informant 1.

Vi har i etterkant sendt flere oppfølgingsspørsmål på epost samt forespørsel om ytterligere dialog gjennom telefon, men her har vi ikke fått svar fra informant 1.

Intervju med informant 2

Vårt første spørsmål til informant 2 omhandler IFRS justering av biologiske eiendeler og om det har noen påvirkning på verdsettelsen som gjøres. Her svarer informant 2 at aksjeanalytikere bruker rapporteringen av biologiske eiendeler utelukkende for å se hvor mye biomasse selskapet har i sjøen og hva kostnaden på denne er. Det brukes ingen tid på å analysere fair value estimatene, og omleggingen av fair value beregning er derfor av lav betydning for oss. Grunnen til dette er at vi har våre egne lakseprisestimer frem i tid. Vi fulgte opp spørsmål 1 med å spørre hvilket benchmark som benyttes for å se på sammenlignbarheten av regnskapet på tvers av foretakene. Spørsmål 2 ble ikke besvart i tilbakemelding fra informant 2.

Vi har i etterkant sendt flere oppfølgingsspørsmål på epost samt forespørsel om ytterligere dialog gjennom telefon, men her har vi ikke fått svar fra informant 2.

5.1.4 Revisor

Endringer i verdsettelsesmodeller vil påvirke revisors arbeid når de reviderer regnskapet. Som revisor er man den eksterne part som står ansvarlig for å bekrefte at regnskapet er uten vesentlige feil. Dette medfører risiko, og krever at ansvarlig revisor har høy kompetanse innenfor feltet. Vår informant er partner og oppdragsansvarlig revisor som signerer revisjonsberetningene for oppdrettsforetak inkludert i vår oppgave.

Etter en kort introduksjon på telefon der vi helt overordnet diskuterte oppgavens hensikt og problemstilling, begynte vi på vårt første spørsmål. Vi spurte om informanten sine tanker rundt sammenlignbarhet av regnskapet til de ulike foretakene i bransjen.

Informanten svarer at dersom du spør brukerne av regnskapet, er det reelle problemet i forhold til sammenlignbarhet, hvordan de verdsetter biologiske eiendeler til virkelig verdi. utfordringer for brukeren av regnskapet som skal gjøre beslutninger, er å vite hva man legger på kost og kost pr kg, altså hvilke kostnader er det man tar med og ikke. Selskapene er ulikt integrert i verdikjeden ved at noen gjør veldig mye selv. For eksempel har Mowi egen produksjon av fôr innad i konsernet. Hvordan dette prises inn til oppdrettsegmentet, er av avgjørende betydning for hvilken kost de rapporterer. Fôrkostnaden er den desidert største kostnaden i produksjonskostnad pr kg.

Når man spør brukerne av regnskapet så er EBIT/kg og EBITDA¹¹/kg av størst interesse. Brukerne er også interessert i opplysninger fordelt pr. region. Brukerne vil ha informasjon om hva som ligger i kostnadene. Brukerne er også interessert i noteopplysninger, mer spesifikt oversikt over størrelsen på biologiske eiendeler (antall fisk) som ligger i sjøen og hva som ligger i kosten for denne biomassen.

Det som faktisk rapporteres er hva man har hatt av salgskontrakter, fastpriskontrakter og fishpoolkontrakter. Det som er interessant for en bruker er hvilken pris skal man selge til framover. De fleste brukere fokuserer ikke på hvordan foretakene verdsetter biomassen og de periodevise verdjusteringene. Slik det fungerer i praksis nå har Finanstilsynet sitt fokusområde, brukerne fokuserer på et annet område og produsentene har også sitt eget fokusområde.

¹¹ Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization

Vi fulgte opp forrige spørsmål med å forhøre oss om hva som avgjør om selskapers årsrapporter er sammenlignbare. Her forklarer informanten at dersom man isolert sett ser på verdsettelsesmodellen så vil det avgjørende være ensartet forutsetninger til prising, diskonteringssats og realisme i forventet gjenværende kost. Dette er momenter som er kritisk i verdsettelsen, og dermed viktig for sammenlignbarheten. Diskonteringssats som benyttes beregnes gjennom det som i finansmatematisk tankegang heter CAC (contributory asset charge).

Vårt neste spørsmål er om informasjonsverdien i regnskapene har blitt bedre som følge av virkelig verdi estimatene på levende biomasse. Vi spør om informanten er av oppfatning av at kvaliteten av regnskapet har endret seg som følge av virkelig verdiberegninger. Informanten begynner med å forklare endringen som kom med IAS 41 når IFRS ble introdusert for oppdrettsselskapene tilbake i 2005.

Det ble oppstandelse i bransjen, foretakene var kritisk til å verdsette fisken til virkelig verdi da inntrykket var at det var helt tåpelig. Bakgrunnen for at de mente dette var fordi fisken ikke er salgsklar når den er i utviklingsfasen, det er dermed ikke noe marked for ikke-slakeklar fisk i denne størrelsen. Det er stor usikkerhet i forhold til hvilke priser man skal benytte. Prisene svinger ganske mye, slik at det er stor usikkerhet til prisbilde. I tillegg er det usikkerhet relatert til biologi (lus, sykdom etc.) som påvirker kost pr kg. Med alle disse usikre momentene samt økning av volatiliteten i regnskapet, var oppdrettsbransjen imot innførsel av virkelig verdi.

Som kjent ble bransjen likevel tvunget til å gå over til verdsettelse til virkelig verdi, ettersom man må overholde reglene. Man ønsker ikke å operere med årlige forbehold i revisjonsberetningene (heller ikke fra revisor sin side ville dette fungert). Bransjen innførte verdjustering i form av tilvekstmodellen, en type løpende avregning. Tilvekstmodellen baserte seg på å ta en del av estimert fortjeneste etter hvert som fisken vokser.

IAS 41 er ikke skrevet for oppdrettsbransjen, så dette ble akseptert som en god tilnærming av standarden helt fram til Finanstilsynet satt foten ned i sammenheng tematilsynet. I etterkant av tematilsynet ble det dannet en bransjegruppe, som gikk sammen for å tenke ut hvordan man skulle løse dette på best mulig måte.

Ettersom informanten forklarer at oppdrettsbransjen i utgangspunktet er kritisk til bruk av virkelig verdi, samt informanten selv retter kritikk mot praksisen, stiller vi et oppfølgingsspørsmål. Vi spør om informanten sitt inntrykk er at virkelig verdi justeringen faktisk ikke gir noe ekstra informasjonsverdi. Informanten bekrefter at dette er korrekt. I tillegg forklarer informanten det med et par praktiske eksempler.

Prisen på laks ved utgangen av andre kvartal er 80 kr/kg. Ved rapportering til børsen på tredje kvartal har prisene sunket ned til 50 kr/kg. Dette skjer naturlig fordi det kommer utrolig mye fisk ut i markedet i typisk august/september. Ettersom at prisene i markedet faller med 30 kr/kg fra Q2 til Q3 må noen av disse oppdrettsforetakene da registrere en negativ endring (tap) i virkelig verdi justeringene i resultatregnskapet. I dette eksempelet kan tapet være over 1 milliard. Et spørsmål er, hva om biomassen har høstingstidspunkt i mai neste år, og prisene og tilbudet i markedet egentlig er helt annerledes på faktisk realisasjonstidspunkt enn verdijustering tidspunktet, hva er da hensikten med å nedskrive basert på dagens pris?

Når man ser på dette tapet må man huske at det er mange som investerer i oppdrettsbransjen som ikke følger oppdrettsnæringen tett eller som kjenner til industrien. Det kan være investorer i form av pensjonsfond som sitter i Sveits eller Canada, og mange andre typiske finansielle investorer. Som konsekvens av at det er rapporteres 1 milliard i tap blir finansdirektør og kommunikasjonsdirektør nedringt av disse investorene som er fortvilet og forbannet på hvorfor foretaket tapte penger dette kvartalet. Faktum er at de i realiteten ikke har tapt penger, men de har regnskapsført en negativ verdijustering. Brukerne spør da om denne posten kan gjenta seg og om man kan forvente at denne nedskrivningen kommer en gang til. Eksempelet forklarer at mange av brukerne av regnskapet ikke forstår posten og hva som i realiteten faktisk skjer. Som konsekvens er det en del av brukerne som ikke klarer å analysere regnskapet.

Et annet eksempel er finansjournalister. De fokuserer ikke alltid på de riktige tallene når det skrives om oppdrettsbransjen. Det kan f.eks. rapporteres om at et oppdrettsforetak sin fortjeneste er i milliardklassen, uten å trekke frem at godt over halvparten av resultatet utelukkende skyldes virkelig verdi justering. Som konsekvens av en slik artikkel vil f. eks. politikere få inntrykket av at oppdretterne tjener utrolig mye penger og at bransjen må beskattes mer. Dersom de hadde gått ned i detalj for å se de underliggende faktorene hadde man sett at gevinsten da i hovedsak var virkelig verdi justering, som fort kan være tilsvarende stor med negativt fortegn neste kvartal.

Poenget med eksemplene er å illustrere at verdijusteringen skaper enormt med støy. Enkelte brukere forstår ikke hva som har skjedd, de leser bare hovedlinjene eller bunnlinjen og gjør opp en mening basert på det. Artikkene som blir publisert blir lest av politikere som igjen kommer med forslag til ny skatt osv., alt dette basert på manglende forståelse av regnskapet. Det er mange investorer som også reagerer i forhold til dette, noen investorer benytter blant annet automatiske modeller som henter inn diverse nøkkeltall fra regnskapene, uten å gå inn på det underliggende. Poenget til informanten er at verdijusteringen skaper enormt med støy, ikke bare for oppdrettere og de som jobber med det, men overalt.

Informanten forklarer videre sitt forslag for ny verdsettelsesmodell. Modellen er en kostmodell, der hele beholdningen blir verdsatt i henhold til laveste verdis prinsipp, der det heller stilles strengere krav knyttet til noteopplysninger, altså en modell mer i tråd med IAS 2. På den måten ville informasjonen presentert blitt mye bedre. Kort oppsummert er det ingen oppdrettsforetak som har fokus på verdijusteringsposten i resultatregnskapet.

Etter å ha gått i gjennom bruk av virkelig verdi ønsket vi å høre hva inntrykket til informanten var om overgangen til diskontert nåverdimodell og om denne modellen fremstår som mer i tråd med IAS 41 enn tilvekstmodellen.

Informanten svarer kort og presist, ja den er mer teoretisk korrekt. Vi som revisorer var klar over at tilvekstmodellen ikke var helt teoretisk riktig i forhold til standarden. Den var dog akseptert som en god tilnærming til oppdrettsbransjen. Som nevnt tidligere i intervjuet er ikke IAS 41 laget for oppdrettsbransjen. Modellen var ment som en midlertidig akseptert modell da det ikke ble identifisert en bedre løsning på kort sikt.

Ut ifra det informanten har erfart, er det nå i praksis tilnærmet to identiske modeller ute som benyttes nå, ene modellen blir kalt Lerøy modellen fordi det var Lerøy som tok initiativet til å innføre denne. Denne modellen blir brukt av Lerøy Seafood Group, Norway Royal Salmon og Bakkafrost. I tillegg bruker SalMar en tilnærmet lik modell.

Mowi bruker en litt annen modell, som muligens kan anses som mer innviklet. Modellen er bygget på kompleks finansmatematikk og følgelig er den vanskeligere å forstå for vanlige mennesker, men den er sannsynligvis mer teoretisk korrekt enn de andre modellene.

Etter å ha gjennomgått verdsettelsesmetoder som baserer seg på bruk av virkelig verdi, samt diskutert endringene og eventuelle forbedringer som konsekvens av innførelse av ny modell, ønsket vi å høre om informanten ser mangler eller svakheter med den nye modellen. Informanten åpner med å forklare at det er veldig store forskjeller regionalt for produksjonskostnad pr kg. Man vil se klare forskjeller dersom man f.eks. sammenligner produksjonskostnad på kg for lokasjoner i Hordaland opp mot tilsvarende for lokasjoner i Nordland. Med tanke på de store forskjellene og at diskonteringsrenten skal representere hva det koster å leie en konsesjon, samt gi inntjening på konsesjonsleien, så burde diskonteringsrenten være forskjellig for region til region. Informanten forklarer at det ville vært mer ideelt å produsere fisken til kost på 30 kr pr kg. i Nordland eller Troms enn 40 kr pr kg. i Hordaland.

Det er helt andre dødelighetsrater og annen luseproblematikk på tvers av regionene. Det er sannsynligvis også større forskjeller fra lokasjon til lokasjon innen samme region, så for at modellen skulle vært helt teoretisk korrekt burde diskonteringsraten vært fastsatt helt ned på lokasjonsnivå. Dette er imidlertid en kost-nytte problemstilling, det hadde vært helt håpløst å administrere. Man måtte hatt flere personer ansatt på fulltid for å regne på dette.

En annen faktor i kost-nyttevurderingen er at det i stor grad kun er Finanstilsynet som er opptatt av verdijustering og balanseverdi av biologisk eiendel. Opplysninger som virkelig er av interesse for brukerne, som bidrar til at man kan ta de rette beslutningene, er den underliggende informasjonen på biomassen og biomassens sammensetning, kostnadssammensetning, produksjonskost pr region og pris fisken omsettes for. Dette er informasjon som ikke påvirkes av diskonteringsrente problematikken.

Her legger informanten igjen vekt på at det ikke er god nok beslutningsrelevant informasjon. Foretakene oppfyller kravene til regnskapsstandard ved å gi nødvendig informasjon, men her kunne de presentert enda bedre informasjon om de faktisk ville. Informanten viser til IAS 2. Dersom biologiske eiendeler skulle fulgt vanlig varelagerstandard, IAS 2, så verdsetter man biomassen til kost og så er man tvunget til å gi omfattende noteopplysninger pr. region både nasjonalt og internasjonalt. Her må man også presentere informasjon i forhold til de ulike vektklassene, kost pr kg, opplysninger om fastpriskontrakter og volum. Informanten hevder at en kostmodell ville gitt 10 ganger bedre informasjon enn det man ser i dag, det hadde virkelig vært interessant for en bruker.

Vi følger opp svaret til informanten på forrige spørsmål, der det avklares at noteopplysningene kunne vært bedre. Vi ønsker å avdekke om opplysningene som gis pr 2018 regnskapet dog er bedre enn det som ble presentert tidligere. Informanten forklarer at noteopplysninger generelt har blitt bedre, men at det som nevnt kan bli enda bedre. Hvis man ser på hva de opplyser om og hvordan de verdsetter, så kan regnskapet bli presentert enda mer konkret og detaljert.

Informanten gjentar at det er store regionale forskjeller. Dersom jeg var bruker og virkelig skulle brukt noteopplysningene, ville jeg sett på biomassen fordelt på regioner, samt informasjon fordelt pr. vektklasse og den underliggende kosten, forklarer informanten. I tillegg må det påpekes at dette her er sensitivt basert på endringer i forutsetninger. Dermed er det klart at mer opplysninger om sensitivitet hadde vært relevant. Endrer man salgsprisene, endrer man også forventet gjenværende kost. Opplysninger om sensitivitet vil dermed være nyttig siden det påvirker verdsettelsen. Antall fisk er en viktig faktor i den nye modellen. Der man tidligere har fokusert på total biomasse i tilvekstmodell, så er det nå antallet som er mer viktig for hvilken verdi som beregnes i den nye modellen.

Vanlig praksis i oppdrettsbransjen er at unormal dødelighet kostnadsføres i perioden det oppstår, men normal dødelighet balanseføres som en del av kost av den overlevende fisk. Finanstilsynet rettet kritikk mot at det er for store forskjeller i praksis her, som fører til at en hendelse ett foretak utgiftsfører, vil ett annet foretak balanseføre. Dette vil medføre lavere sammenlignbarhet i nøkkeltall som f.eks. produksjonskost, driftsresultat og EBIT/kg. Dette kan også innebære feil bilde av relativ kostnadseffektivitet i den enkelte periode. Vi spør dermed informanten om det er teoretisk korrekt at normal dødelighet skal aktiveres, eller om all dødelighet burde kostnadsføres fortløpende. Ville dette forbedret sammenlignbarheten?

Informanten forklarer at i nåverdimodellen som benyttes i dag er antall individer ekstremt viktig inputdata da dette i stor grad påvirker verdiberegningen. Antall individer er et estimat, og her bør foretakene estimere basert på det antallet man forventer å ha igjen når man slakter ut fisken fram i tid. Informanten presenterer også her et eksempel. Vi setter ut 200 000 smolt i en merd, som man typisk gjør. Når man nettopp har satt ut smolten vil man ha en stor gjenværende kost. Hvis man estimerer at man har 200 000 individer man har når man skal slakte fisken etter f.eks. 15 måneder, vil man bomme. Man vet at man ikke har 200 000 individer igjen etter 15 måneder. Hvis man har en normal dødelighet på 10%, så vet man at estimatene viser til 180 000 individer gjenværende når fisken er slakteklar. Her ville informanten tatt utgangspunktet i verdsettelsen

av 180 000 individer for gjenværende kost og lagt inn normal dødelighet som en del av gjenværende kost.

Hva som er normal dødelighet kan være vanskelig å identifisere. For eksempel er det spesielt mye avlusning på Vestlandet nå for tiden. Dette medfører at dødeligheten og svinnet er noe høyere. Hva som er normalt og unormalt, vil variere fra region til region og selskap til selskap. Skillet mellom normal og unormal dødelighet fører til en del subjektive elementer, for å få riktig verdsettelse. Det innebærer at regnskapene ikke nødvendigvis blir sammenlignbare.

Videre spør vi informanten om “dødelighet” er et nøkkelområde i revisjonen for å påse at biologiske eiendeler er verdsatt korrekt. Her refererer informanten til revisjonsberetningen for et av oppdrettsforetakene inkludert i vår studie. Dersom man ser på revisjonsberetningen forklares det hva revisor bruker mye tid på i revisjonen av biologiske eiendeler. Biologiske eiendeler er “Key Audit Matter” hos oss. Beretningen gir dermed et godt svar på hva revisor fokuserer på og hva man bruker tid på. Her kommer det frem at dødelighet og svinn er områder det brukes tid på, men det er også en rekke andre elementer som må vurderes.

Avslutningsvis forhører vi oss med informanten om det er noe mer som burde vært nevnt eller som kan være relevant for vår oppgave. Informanten begynner med å forklare at selskapene har et regelverk som de må overholde og det prøver de å gjøre etter beste evne, til tross for at de ikke nødvendigvis er fornøyd med dette. Som nevnt tidligere i intervjuet er det en del støy relatert til virkelig verdi. Det medfører at politikerne tar feil beslutninger. Det medfører at investorer tar feil beslutninger. Brukerne som ikke går i dybden for å forstå regnskapet spesifikt for oppdrettsbransjen, vil ofte ta feil beslutninger.

Oppdrettsforetakene benytter i stor grad alternative nøkkeltall. Spesielt trekkes operasjonell EBIT inn som et populært forholdstall, dette er operasjonelt driftsresultat før avskrivninger og verdijustering. Beslutninger blir mer og mer datadrevet, for eksempel kan beslutninger vedrørende investeringer tas automatisk basert på nøkkeltall. Et eksempel på dette kan være et dataprogram som tar beslutninger om kjøp og salg av aksjer basert på forholdstall. Med mindre programmet har kjennskap til bransjen utover regnskapstallene, kan man risikere at forholdstall som beregnes inkluderer verdijusteringer. Programmet får i så fall ikke med seg en rekke viktige detaljer og dette fører til støy i beslutningsgrunnlaget. Oppdrettsbransjen er volatil, men blir enda mer volatil når man må hensynta endringene i virkelig verdi.

Finanstilsynet sitt fokus er basert på korrekt anvendelse av IAS 41, og forslaget med å gå over til en løsning mer i tråd med IAS 2 er ikke noe de har myndighet til å gjøre. Finanstilsynet gjør dermed kun jobben sin, men spørsmålet er hvor firkantet de skal være i utøvelsen. Kunne man akseptert en tilvekstmodell kombinert med bedre noteopplysninger, ville nok foretakene vært enda mer samarbeidsvillig. Finanstilsynet har sitt mandat, de gjør jobben sin, men det er standardsetter som må gjøre noe med situasjonen. IAS 41 passer ikke for oppdrettsbransjen, det er ikke alltid en standard passer til en industri. En annen potensiell løsning er mer noteopplysninger som både vil være i tråd med IAS 2 og IAS 41, slik at man kan rapportere iht. relevant lovgivning samtidig som man dekker brukernes ønsker.

5.1.5 Finanstilsynet

Et intervju med Finanstilsynet vil være naturlig da man ønsker innspill fra norske statlige etaten som fører tilsyn med foretak og markeder. Hensikten med et intervju av Finanstilsynet er å få innsyn i hvilken grad de er fornøyd med endringene oppdrettsforetakene har implementert i etterkant av tematilsynet. Gjennom Finanstilsynet sine egne nettsider har vi pekt ut potensiell informant med arbeidsstilling tilsynsrådgiver i seksjon for prospekt og finansiell rapportering.

Vår dialog med Finanstilsynet har vært gjennom epost. Vi tok først kontakt der vi presenterte vår oppgave og hva vi ønsket å undersøke, og spurte deretter om dette var noe Finanstilsynet var interessert i å bistå med. Vi fikk deretter svar fra Finanstilsynet om at oppgaven og problemstillingen er av interesse, men at de ikke har gjort noen oppfølging av tematilsynet fra 2015. Vi har da sendt forhåndsdefinerte spørsmål som vi ønsket svar på. I respons av denne eposten kommer det frem at de er klar over at det har skjedd endringer men at de ikke har vurdert den nye modellen enda, og de derfor ikke kan ta stilling til våre spørsmål. Til tross for at de ikke har hatt oppfølging av tematilsynet, uttrykker de interesse for våre funn da vår oppgave i praksis vil kunne fungere som oppfølgingen av tematilsynet.

5.2 Drøfting

I vår studie har vi tatt for oss regnskapsmessig behandling av IAS 41. Mer spesifikt har vi tatt for oss endringene i finansiell rapportering for oppdrettsforetakene fra årsregnskapet 2013, som tematilsynet til Finanstilsynet er bygget på, sett opp mot det nyeste avlagte årsregnskapet, 2018. Gjennom intervjuene avdekkes synspunktene fra forskjellige perspektiver og brukergrupper. Vi ønsket å identifisere de generelle inntrykkene og meningene relatert til endringene som har skjedd.

I intervjuet med Lars Tore fra Mowi hevder han at endring av verdsettelsesmodell ikke førte til en stor verdiendring i regnskapet. Endringen i praksis var kun måten man regnet seg frem til verdien. Fordelen mente han riktignok lå i at sammenlignbarheten i bransjen hadde økt ettersom alle nå verdsetter biomassen etter samme type modell. Videre nevner Lars Tore at de største endringene, som har økt sammenlignbarheten, er at inputdata i ny modell er mer korrekt da det fordeles per anlegg. Dette er mer korrekt ettersom kostnadsnivået fra anlegg til anlegg kan variere stort. Det kommer også frem at bransjegruppen har innført felles faste kriterier for hva som defineres som unormal dødelighet, dersom det ikke skyldes spesifikke ekstraordinære hendelser. Det har også vært et stort fokus på å gi mer opplysninger om faktorer som ikke kommer klart frem i resultatregnskapet eller balansen.

I intervjuet med Norway Royal Salmon forklares det at skillet mellom normal og unormal dødelighet er basert på til dels subjektive vurderinger sett opp mot et fast sett med kriterier. Dette er i tråd med Lars Tore fra Mowi sin påstand om et implementert rammeverk for å definere normal og unormal dødelighet. Det nevnes videre at det er høyt fokus på å presentere unormal dødelighet som ekstraordinær hendelse i notene, som også er i tråd med Lars Tore fra Mowi sine innspill.

I dialog med analytikerne kom det frem at analytikerne ikke vektlegger verdjusteringene i regnskapet i sine analyser. De forklarer dette med at justeringen er for volatil, justeringen kan være betydelig i positiv retning i en periode og tilsvarende negativ den neste perioden. Analytikerne fokuserer heller på informasjon fra notene, som for eksempel opplysninger om hvor stor biomasse foretakene har i sjøen og kostnadene knyttet til biomassen. Responsen til analytikerne samsvarer med punkter vi har drøftet i kapittel 3.2 om historisk kost og hva brukerne uttrykker at er av interesse i regnskapet. Dette bygger oppunder spekulasjonene om at

en kostmodell i tråd med IAS 2 som verdsetter oppdrettslaksen til laveste verdis prinsipp ville vært en interessant løsning.

Brandsberg gjennomførte i 2008 en studie på finansanalytikerne sitt inntrykk av virkelig verdi på biologiske eiendeler i oppdrettsbransjen og informasjonsverdien av dette. Funnene i denne forskningen er i tråd med funn i vår oppgave. Hun konkluderte blant annet med at finansanalytikerne ikke ser noen informasjonsverdi i verdsettelse til virkelig verdi av levende biomasse. Funn i vår oppgave indikerer at synspunktet til analytikerne er det samme pr. 2019 som i 2008, til tross for at det har skjedd endringer i finansiell rapportering i perioden. Dette bygger oppunder at virkelig verdi ikke er godt egnet for å verdsette oppdrettslaks.

I intervju med revisor fikk vi utfyllende forklaringer på alle spørsmålene, i tillegg trakk revisor inn viktige elementer som gikk utover våre spørsmål men som var relevant for temaet i vår oppgave. Revisor sine innspill er i tråd med innspill fra analytikerne. Fra begge perspektiv er det indikasjoner på at analytikerne ikke vektlegger verdjusteringene eller bokført verdi av biologiske eiendeler i balansen. Det analytikerne anser som viktig er opplysninger om størrelse på biomassen og hva som inngår i produksjonskostnader. Gjennom intervju med revisor kom det frem at Mowi har egenproduksjon av fôr der de andre fem foretakene kjøper fôr eksternt. Tilstrekkelig informasjon om kostnadsallokering internt i Mowi vil være en viktig opplysning for analytikerne. Revisor trekker inn informasjon om biomasse og informasjon om kostnader fordelt per region og lokasjon, som viktig for brukerne. Dette er i tråd med informasjon fra analytikerne. God informasjon om produksjonskostnader er viktig, ettersom kostnadsnivået kan variere stort fra region til region.

Et av de mest interessante innspillene fra revisor er forslag om en ny verdsettelsesmodell, en modell som ikke er basert på virkelig verdi. Revisor trekker inn en løsning i henhold til IAS 2 (varelager) som revisor hevder at ville vært mer praktisk og gitt mer nyttig informasjon enn nåværende løsning. Forslaget til revisor er en kostmodell som reguleres som ordinært varelager, der noteopplysningskravet er omfattende. Revisor hevder at dette ville gitt vesentlig bedre informasjon til brukerne. Foretakene ville vært pålagt å opplyse om blant annet kostnad pr kg, biomassevolum og fordeling per vektklasse. Revisor hevder at en slik løsning også ville vært nyttig for regnskapsprodusentene (oppdrettsforetakene). Dette er i tråd med forskningen til Bernhoft og Fardal (2007), som hevder at verdjusteringer av biologiske eiendeler ekskluderes fra beslutninger både internt og eksternt. Dette temaet vil vi drøfte ytterligere i vår konklusjon

i kapittel 7 ettersom det er mange artikler som drøfter og indikerer det samme, at virkelig verdi i stor grad skaper støy i regnskapet.

Til slutt har vi i vår dialog med Finanstilsynet avdekket at det ikke har blitt gjennomført oppfølging av tematilsynet fra deres side siden 2015 og at de dermed ikke kan besvare spørsmålene våre som er knyttet opp mot ny verdsettelsesmodell og mot endringene i finansiell rapportering.

5.3 Avslutning

Etter å ha gjennomført, bearbeidet og drøftet intervjuene i dette kapittelet, har vi vært innom flere av forskningsspørsmålene i vår problemstilling. Konsensus virker å være at virkelig verdi fører til mer støy enn nytte. Til tross for dette har oppdrettsforetakene tatt kritikken fra Finanstilsynet på alvor. I neste kapittel vil vi gjennomgå årsregnskapene til oppdrettsforetakene for 2013 og 2018 for å kunne ytterligere drøfte forskningsspørsmålene i oppgavens problemstilling.

6 Presentasjon og drøfting av funn og analyser i dokumentstudiet.

I dette kapittelet vil vi presentere vårt dokumentstudie. Her vil alle funn bli fremlagt i form av tabeller. Deretter vil alle funn fra dokumentstudiet bli forklart og drøftet i kapittel 6.3.

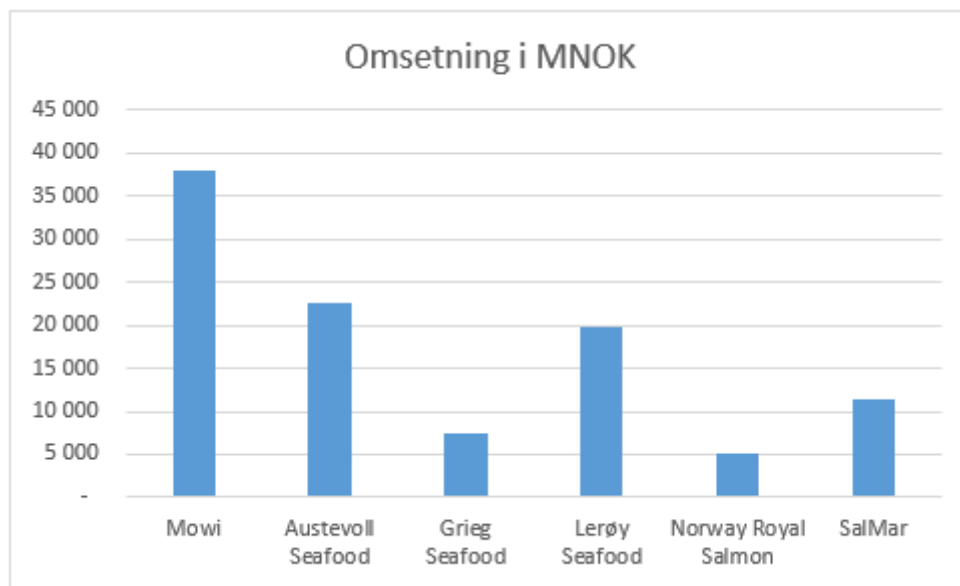
I vårt dokumentstudie benytter vi årsrapportene for regnskapsåret 2013 og regnskapsåret 2018 for de seks utvalgte oppdrettsforetakene. Årsaken til at dokumentstudiet spesifikt benytter regnskapene fra 2013 og 2018, begrunnes i at Finanstilsynet sitt tematisyn er bygget på årsregnskapet fra 2013. Vi ønsker å avdekke endringene som har skjedd i etterkant, og velger derfor å benytte oss av det nyeste offentlige årsregnskapet. På oppgavens gjennomføringstidspunkt er dette regnskapet for 2018. Årsregnskapene er hentet direkte fra oppdrettsforetakenes egne nettsider.

I dokumentstudiet fokuseres det kun på informasjon som relaterer seg til IAS 41. Eksempel på relevant informasjon til IAS 41 er prinsippnote, note for biologiske eiendeler, balanseverdi av biologiske eiendeler og verdijusteringsposten i resultatregnskapet. Det er disse postene som er relevant for problemstillingen og forskningsspørsmålene i denne oppgaven. Det skal kartlegges endringene i opplysninger presentert i årsrapporten for 2013 sett opp mot årsrapporten for 2018, fordelt pr oppdrettsforetak. I tillegg blir det gjort drøftelser på tvers av foretakene, eksempelvis spørsmål relatert til ensartet praksis.

Videre undersøkes det i hvilken grad informasjon relatert til verdsettelse av biologiske eiendeler er endret. Det vil være fokus på hvordan foretakene spesifiserer forskjeller i behandling og skille av normal og unormal dødelighet av oppdrettslaks. Det vil bli undersøkt om det er tilstrekkelig informasjon vedrørende ny verdsettelsesmodell. Det kontrolleres også om alle inputdata brukt i verdsettelsesmodell blir opplyst om i notene, dette gjelder blant annet pris benyttet. I tillegg skal det kontrolleres hvor detaljert informasjon om biomassen er pr. foretak. Dette innebærer blant annet å kontrollere om foretakene rapporterer om biomassevolum og verdi fordelt pr vektklasse for oppdrettsfisk, samt antall fisk.

6.1 Informasjon om foretak anvendt i dokumentstudiet

I dette delkapittelet vil informasjon om utvalgte foretak i dokumentstudiet presenteres. For å forstå dokumentstudiet er det viktig å forstå bransjen. Figur 11 viser at er Mowi det største foretaket i omsetning. Årsregnskapene viser at Austevoll Seafood eier 53% av Lerøy Seafood Group og har dermed kontroll over begge foretakene. Dersom man kombinerer de to foretakene ville de vært markedsleder. Ettersom dette er de tre største foretakene, vil funn i disse tre årsrapportene være av størst interesse.

Figur 11 Omsetning oppdrettsbransjen¹²

Mowi ASA

Mowi ASA (tidligere kjent som Marine Harvest) er et oppdrettsforetak med hovedkontor i Bergen. Selskapet er verdens største innen fiskeoppdrett. Selskapet er et resultat av en fusjon mellom Pan Fish, Fjord Seafood og Marine Harvest. Mowi har oppdrett i Norge, Skottland, Canada, Irland, Færøyene og Chile (Mowi ASA årsrapport, 2018).

Austevoll Seafood ASA

Austevoll Seafood ASA ligger på Austevoll i Hordaland fylke. Selskapet er et globalt fiskeriselskap som opererer i Chile, Norge og Peru. Austevoll Seafood ASA eier ca. 53% av Lerøy Seafood ASA (Austevoll Seafood, 2018).

¹² Illustrasjon er laget basert på rapportert omsetning i offentlig årsregnskap 2018 for alle foretak.

Grieg Seafood ASA

Grieg Seafood ble etablert i Norge i 1992. Grieg Seafood har oppdrettsanlegg i Norge, Canada og Shetland. Hovedkontoret deres ligger i Bergen (Grieg Seafood årsrapport, 2018).

Lerøy Seafood Group ASA

Lerøy Seafood Group er en internasjonal produsent og distributør av sjømat, med hovedkvarter i Bergen. Selskapet opererer i Norge, Sverige, Frankrike og Portugal og driver både med foredling og oppdrett (Lerøy Seafood årsrapport, 2018).

Norway Royal Salmon ASA

Norway Royal Salmon startet i 1992 og ble børsnotert i 2011. Selskapet opererer i all hovedsak i Norge, og har hovedkontor i Trondheim (Norway Royal Salmon årsrapport, 2018). I størrelsessammenheng er NRS det minste av oppdrettforetakene som inngår i vår oppgave.

SalMar ASA

SalMar ble grunnlagt i 1991 på Trøndelagskysten. Selskapet driver oppdrett og videreforedling av atlantisk laks. SalMar gikk på børsen i 2007 og har oppdrettsanlegg i Norge og Storbritannia (SalMar årsrapport, 2018).

6.2 Funn fra årsrapport for 2013 vs. årsrapport for 2018

I dette delkapittel vil vi presentere tabeller som viser forskjellene i opplysninger som identifiseres i årsrapportene fra 2013 mot 2018. Hensikten er å vise endringer i informasjon etter tematilsynet ved bruk av nyeste godkjente årsregnskap. Vi begynner med å presentere informasjon om benyttet verdsettelsesmodell og informasjon rundt denne. Deretter presenteres endring av informasjon om biologiske eiendeler og dødelighet. Etter alt av informasjon er hentet inn og kort gjennomgått, vil vi i kapittel 6.3 drøfte våre funn fra dokumentstudiet.

Tabell 4 Dokumentstudie: Verdsettelsesmodell

2018	Tilvekstmodell	Kontantstrømbasert nåverdimodell	2013	Tilvekstmodell	Kontantstrømbasert nåverdimodell
Lerøy	Nei	Ja	Lerøy	Ja	Nei
Austevoll	Nei	Ja	Austevoll	Ja	Nei
Grieg	Nei	Ja	Grieg	Ja	Nei
NRS	Nei	Ja	NRS	Ja	Nei
Salmar	Nei	Ja	Salmar	Ja	Nei
Mowi	Nei	Ja	Mowi	Ja	Nei

Som tabell 4 viser, har alle foretakene pr. 2018 gått over til diskontert nåverdimodell. Ettersom alle foretakene bruker samme verdsettelsesmodell er første delmål for å oppnå sammenlignbarhet nådd; ensartet praksis. I tillegg til første delmål er det viktig at det er ensartet praksis i inputdata og forutsetninger som benyttes i modellen. Når man benytter diskontert nåverdimodell er man pliktig i å rapportere i note om inputdata som er benyttet (IFRS 13.93).

Diskontert nåverdimodell gjelder imidlertid ikke for biologiske eiendeler i tidlig fase. Biologiske eiendeler i tidlig fase er verdsatt til kostpris. Iht. IAS 41.24 er kostpris ansett som en rimelig tilnærming til virkelig verdi grunnet liten biologisk omdanning. Dette gjelder biologiske eiendeler som smolt, rogn og yngel. I denne vekstfasen målte alle oppdrettsforetakene de biologiske eiendelene til historisk anskaffelseskost. Alle seks foretak begrunnet dette med at historisk anskaffelseskost var en god tilnærming til virkelig verdi (jf. IAS 41.24).

Tabell 5 Dokumentstudie: Diskonteringsrate

2018	Diskonteringsrate opplyst om i noter?	Hvilken Note?	Rate benyttet	2013	Diskonteringsrate opplyst om i noter?	Hvilken Note?	Rate benyttet
Lerøy	Ja	Note 2	6 %	Lerøy	Nei	I/A	I/A
Austevoll	Ja	Note 2	6 %	Austevoll	Nei	I/A	I/A
Grieg	Ja	Note 4	6 %	Grieg	Nei	I/A	I/A
NRS	Ja	Note 5	6 %	NRS	Nei	I/A	I/A
SalMar	Ja	Note 13	7 %	SalMar	Nei	I/A	I/A
Mowi	Nei	I/A	I/A	Mowi	Nei	I/A	I/A

Tabell 5 viser informasjon vedrørende diskonteringsrate. Ettersom det benyttes en nåverdimodell, vil diskonteringsrate være en kritisk inputdata. Valgte inputdata i modell skal opplyses om iht. IAS 13.93. Det er ikke overraskende at det ikke var opplyst om diskonteringsrate i 2013, da ingen av oppdrettsforetakene på dette tidspunktet benyttet seg av en nåverdimodell.

Oppdrettsforetakene driver oppdrett innenfor mange av de samme regionene, og samme forutsetning vil være viktig for sammenlignbarhet. Som nevnt tidligere er det høyt fokus på å innføre en ensartet praksis, og som tabell 5 viser opplyser 5 av 6 foretak om en benyttet diskonteringsrate på 6-7%. Det er kun Mowi som ikke opplyser om hvilken diskonteringsrate som benyttes. Mowi gir omfattende informasjon om hvordan diskonteringsraten er fastsatt og hvilke elementer som påvirker valgene, men det opplyses ikke diskonteringsraten i prosent. IFRS 13.91 forklarer at opplysningene skal hjelpe brukeren. Det står med andre ord ikke at det kreves spesifikt prosentsatsene som benyttes. Opplysningene til Mowi hjelper brukeren å forstå hvordan diskonteringsraten er fastsatt, men informasjonen er vanskeligere å tyde og etterberegne uten opplysninger om diskonteringsraten i prosent. Opplysninger gitt av Mowi samt de andre fem foretakene fremstår å være i tråd med IFRS 13.

Tabell 6 Dokumentstudie: Markedspriser

2018	Pris fra Fishpool Index	Øvrige markedspriser	Hvilken note?	2013	Pris fra Fishpool Index	Øvrige markedspriser	Hvilken Note?
Lerøy	Ja	Nei	Note 2	Lerøy	Uklart	Uklart	Note 1
Austevoll	Ja	Nei	Note 2	Austevoll	Nei	Ja	Note 3
Grieg	Ja	Nei	Note 2	Grieg	Uklart	Uklart	Note 2
NRS	Ja	Nei	Note 5	NRS	Uklart	Uklart	Note 1
Salmar	Ja	Nei	Note 13	Salmar	Uklart	Uklart	Note 1
Mowi	Ja	Nei	Note 3	Mowi	Nei	Ja	Note 3

Pris er en viktig input i verdsettelsen. Som tabell 6 viser er det i 2018 ensartet praksis i hvor markedsprisene hentes fra. Forskjellig praksis i 2013 er noe Finanstilsynet rettet kritikk mot i tematilsynet. Alle foretakene opplyser om at de bruker forwardpriser fra Fish Pool Index, dette sikrer ensartet praksis og vil øke sammenlignbarheten. Fish Pool Index anses som en troverdig og nøytral kilde for markedspriser, dette forklarer vi i kapittel 3.5 under avsnitt for markedspriser.

Tematilsynet rettet kritikk mot sensitivitetsanalysene i 2013 regnskapet, og hevdet at analysene var for lite omfattende. Foretakene presenterte endringer som følger av +/- 1 kr eller 1%. Finanstilsynet la til grunn at minste forutsetning burde være endring på +/- 5 kr/kg og effektene av dette. Tabell 7 er Austevoll Seafood sin sensitivitetsanalyse i årsregnskapet 2018 s. 25.

Tabell 7 Dokumentstudie: Sensitivitetsanalyse 1

Sensitivitetsanalyse i forhold til vektet snittpris og benyttet diskonteringsrent				Månedlig diskonteringsrente (%)				
				4,0 %	5,0 %	6,0 %	7,0 %	8,0 %
				Endring i månedlig diskonteringsrente (%)				
				-2,0 %	-1,0 %	0,0 %	1,0 %	2,0 %
Snittpris per kg (kr)	51,1	Endring i pris per kg	-5,00	5 598	5 235	4 904	4 603	4 328
	54,1		-2,00	6 083	5 683	5 321	4 991	4 690
	55,1		-1,00	6 244	5 833	5 460	5 120	4 811
	56,1		-	6 405	5 983	5 599	5 250	4 931
	57,1		1,00	6 567	6 132	5 738	5 379	5 052
	58,1		2,00	6 728	6 282	5 877	5 508	5 172
	61,1		5,00	7 213	6 731	6 294	5 896	5 534

Tabellen viser endring i estimert virkelig verdi (nåverdi) for avsetning for tapskontrakter for parametrene pris per kg og månedlig diskonteringsrente. For den månedlige diskonteringsrenten er det simulert med en absolutt endring på hhv. +/- 1% og +/- 2% (100 og 200 punkter).

I tabell 7 kommer det frem at Austevoll Seafood i 2018 presenterer +/- 5 kr/kg i prisendring og konsekvensene av dette samt effekt av endring i diskonteringsrate. Denne modellen er også observert i regnskapet til Lerøy Seafood Group. En tilsvarende modell som inkluderer endring på +/- 5 kr/kg er observert i Norway Royal Salmon sitt regnskap, i note for biologiske eiendeler. Grieg Seafood og Mowi har også sensitivitetsanalyser, men her er intervallet likt som i 2013, der det benyttes +/- 1 kr eller 1%. I tabell 8 på neste side er sensitivitetsanalyse hentet fra Grieg Seafood for 2018, s. 219.

Tabell 8 Dokumentstudie: Sensitivitetsanalyse 2

AMOUNTS IN NOK 1 000

SENSITIVITY ANALYSIS OF BIOMASS - EFFECT ON PRE-TAX PROFIT		2018	2017
Change in discount rate +1%		155 255	N/A
Change in discount rate -1%		-139 099	N/A
Changes in sales price +1 NOK/kg		57 516	34 808
Changes in sales price -1 NOK/kg		-57 516	-34 808
Changes in biomass volume +1% kg		33 009	13 953
Changes in biomass volume -1% kg		-33 009	-9 389

Informasjon i 4 av 6 sensitivitetsanalyser fremstår i 2018 å være i tråd med Finanstilsynet sine ønsker fra tematilsynet. Spørsmålet er om Grieg Seafood og Mowi sine opplysninger strider med IFRS 13. Finanstilsynet sitt krav om +/- 5kr kan ikke identifiseres noe sted i IFRS 13. Verdsettelse av ikke slakteklar oppdrettslaks baseres på estimater, ettersom det ikke foreligger observerbare priser for levende laks, dermed kategoriseres verdsettelsen innenfor nivå 3 i IFRS 13 hierarkiet. Det står i IFRS 13.93h at det skal presenteres sensitivitetsanalyse der det virkelig verdi måles på nivå 3. Slik ordlyden i IFRS13.93h er, virker alle foretakene å være i tråd med IFRS 13 sine notekrav for sensitivitetsanalyse, til tross for at Grieg og Mowi kun opplyser om +/- 1 kr og 1 %. Kravet om +/- 5 kr minimum er en subjektiv vurdering Finanstilsynet har tatt selv i sitt tematilsyn.

Tabell 9 Dokumentstudie: Biologiske eiendeler

2018	Opplysning om verdjustering av biologiske eiendeler i resultatregnskap?	Blir det opplyst om biomasse verdi i sjø?	Blir det opplyst om kiloklasser for biomasser i sjø?	Blir det opplyst om antall fisk i sjø?	Blir verdi justering splittet pr vektklasse i note?
Lerøy	Ja	Ja	Ja	Ja	Nei
Austevoll	Ja	Ja	Ja	Ja	Nei
Grieg	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
NRS	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Salmar	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mowi	Ja	Ja	Nei	Nei	Nei

2013	Opplysning om verdjustering av biologiske eiendeler i resultatregnskap?	Blir det opplyst om biomasse verdi i sjø?	Blir det opplyst om kiloklasser for biomasser i sjø?	Blir det opplyst om antall fisk i sjø?	Blir verdi justering splittet pr vektklasse i note?
Lerøy	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Austevoll	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Grieg	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
NRS	Ja	Ja	Ja	Nei	Nei
Salmar	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja
Mowi	Ja	Ja	Nei	Nei	Nei

Som tabell 9 viser, opplyser alle foretakene om verdjustering av biologiske eiendeler i resultatregnskapet. Alle foretakene opplyser om biomasse i sjø. 5 av 6 foretak har opplyst om biomasse i sjø inndelt i vektklasser, det er kun Mowi som ikke opplyser om dette. Mowi har utelatt opplysninger om antall fisk i sjø. Men de oppgir hvor mange tonn fisk det er i sjø. Det er kun 3 av 6 foretak som spesifiserte verdjustering splittet pr vektklasse i note.

Funn i tabell 9 må vurderes opp mot IAS 41.41-45, som krever at foretakene skal gi en beskrivelse av hver gruppe av biologiske eiendeler. Eiendelen som er gjenstand for måling må være i samsvar med dens vurderingsenhet jf. IFRS 13.11-14. Som forklart av revisor i kapittel 5.1.4, har betydningen av opplysninger om antall fisk økt betydelig ved bruk av ny verdsettelsesmodell. Her har 5 av 6 foretak rapportert antall fisk, sett opp imot 3 av 6 i 2013. Det er dette spørsmålet, i tabell 9, som viser størst endring. Dette er i henhold til forventning, ettersom de andre spørsmålene i tabellen i stor grad var dekket i 2013. Slik det kommer frem, er alle foretakene i tråd med noteopplysningskrav i henhold til IAS 41, men noen av foretakene opplyser om mer enn minimumskravet. Dette fører til at f.eks. Mowi sin verdsettelsesmodell vil være vanskeligere å etterberegne, ettersom antall fisk mangler i noteopplysninger.

Tabell 10 Dokumentstudie: Unormale hendelser

2018	Note for biologiske eiender	Blir unormale hendelser presentert i eget segment i noter?	Blir årets kostnad av de unormale hendelsene spesifisert?	Kommer det frem et klart skille mellom behandling av normal og unormal dødlighet?
Lerøy	Note 9	Ja	Ja	Ja
Austevoll	Note 7	Ja	Ja	Ja
Grieg	Note 2, 7	Ja	Ja	Ja
NRS	Note 5	Ja	Ja	Ja
Salmar	Note 1, 13	Ja	Ja	Ja
Mowi	Note 6, 33	Ja	Ja	Ja

2013	Note for biologiske eiender	Blir unormale hendelser presentert i eget segment i noter?	Blir årets kostnad av de unormale hendelsene spesifisert?	Kommer det frem et klart skille mellom behandling av normal og unormal dødlighet?
Lerøy	Note 7	Nei	Nei	Nei
Austevoll	Note 21	Nei	Nei	Nei
Grieg	Note 2,19	Nei	Nei	Ja
NRS	Note 17	Nei	Nei	Nei
SalMar	Note 14	Nei	Nei	Nei
Mowi	Note 6, 33	Ja	Ja	Ja

Finanstilsynet hadde i sitt tematisyn stort fokus på dødelighet. Skillet og presentasjonen mellom normal og unormal dødelighet har stor betydning for verdsettelsen av biologiske eiendeler. Normal dødelighet inkluderes som kostnad for gjenværende fisk. Unormal dødelighet kostnadsføres i perioden det oppstår. Dersom det ikke er ensartet praksis i hvordan foretakene skiller mellom normal og unormal dødelighet, vil det være problematisk å sammenligne foretakene da et foretak kan vurdere en hendelse som normal der et annet foretak vurderer det som unormalt.

Finanstilsynet hevdet at informasjon rundt skillet, og selve kostnadseffekten av unormal dødelighet var for dårlig presisert i notene i 2013. Tabell 10 viser at det var få opplysninger om hva som var inkludert av kostnader, eller hva kostnadsbeløpet akkumulerte seg til. I hovedsak var det kun Mowi som presiserte dette i 2013. I 2018 viser alle foretakene effekt av unormal dødelighet. Det presenteres både talleffekten og årsaken for dødeligheten. Dette stemmer overens med informasjon fra intervju med Lars Tore fra Mowi i kapittel 5.1.1. Finanstilsynet refererte til at iht. IAS 41.50 a-g skal det opplyses om endringer i den balanseførte verdien av biologiske eiendeler. Periodens realiserte dødelighet er en slik endring, og IAS 41 krever derfor at effekten på endring i virkelig verdi skal spesifiseres i note. Alle foretakene oppfyller i 2018 dette kravet. I tillegg krever IAS 41.53 at det skal gis separate noteopplysninger for vesentlige inntekts- eller kostnadsposter med opphav i en hendelse, sykdom eller annet knyttet til de biologiske eiendelene. Dette kravet er også oppfylt av alle foretakene i 2018.

6.3 Drøfting

Resultatene fra tabell 4 i dokumentstudiet viser at alle foretakene pr. 2018 har gått vekk ifra tilvekstmodellen som verdsettelsesmodell. Ettersom alle foretakene bruker samme verdsettelsesmodell er første delmål for å oppnå sammenlignbarhet nådd; ensartet praksis. I tillegg til første delmål er det viktig at det er ensartet praksis i inputdata og forutsetninger som benyttes i modellen. Dette vil kunne øke sammenlignbarheten av verdjusteringene i årsrapportene, gitt at foretakene faktisk benytter modellen likt. Som avdekket gjennom intervjuer i kapittel 5 og drøftet i kapittel 5.2, anser både revisor og oppdrettsbransjen den nye modellen som mer teoretisk korrekt iht. IAS 41 enn tilvekstmodellen

Tabell 6 i dokumentstudiet viser at alle foretakene benytter forwardpriser fra Fish Pool Index som prisinput i modellen. I tillegg viser tabell 5 at foretakene har benyttet relativt lik diskonteringsfaktor i verdsettelsen. Etersom flere av foretakene driver oppdrett i like regioner, er det rimelig at diskonteringsraten som benyttes er relativt lik. Det kommer frem at 5 av 6 foretak opplyser en rate på 6-7%. Det er kun Mowi som ikke opplyser om spesifikt benyttet diskonteringsrate i prosent. Mowi kompenserer manglende proSENTSATS med en omfattende forklaring i note som presenterer valgene som er tatt og faktorene som har påvirket valg av diskonteringsrate. Denne type opplysninger er innenfor IFRS 13 sine krav om noteopplysninger, men gjør det vanskeligere for brukere av regnskapet å etterberegne verdien.

En annen viktig inputfaktor i verdsettelsesmodellen er kostnadsopplysninger. Som tabell 10 viser, opplyser alle foretakene pr. 2018 om hva som defineres som normal dødelighet og hva som gjør at dødelighet kan bli definert som unormal. Dette er viktig, ettersom skillet mellom normal og unormal dødelighet har direkte effekt på verdsettelsen. Tabellen viser at foretakene har gjort forbedringer i informasjonen vedrørende dødelighet i notene. Som avdekket i intervju med Lars Tore fra Mowi, i kapittel 5.1.1, er det også innført et fast rammeverk for prosentintervaller av dødelighet i gitte perioder. Dette skal hjelpe bransjen i å ha en ensartet praksis i hvordan dødelighet defineres og kategoriseres, dersom det er uklart.

Det er strenge krav til noteopplysninger iht. IAS 41.40 og IFRS 13.94. Når det gjelder virkelig verdi relatert til nivå 3 i IFRS 13 hierarkiet er det ytterligere strenge krav, som følge av IFRS 13.93, ettersom dette baserer seg på estimater. Det skal opplyses om inputdata og metode for verdsettelse. Noteopplysningene presentert i 2018 regnskapet fremstår som tilstrekkelige for å dekke kravene iht. IFRS 13.93. Opplysninger om verdsettelsesmetode bekreftes i tabell 4. Opplysninger om inputdata i verdsettelsen er blant annet pris og diskonteringsrate, dette bekreftes at er opplyst om i tabell 5 og 6. Sensitivitetsanalyse er en pålagt analyse iht. IFRS 13.93h, tabell 7 og tabell 8 er eksempler på hvordan foretakene sine sensitivitetsanalyser ser ut. Det er bekreftet at alle foretakene presenterer sensitivitetsanalyser iht. IFRS 13.93h.

Det er IAS 41 som regulerer hvordan foretakene skal presentere verdijusteringene i årsrapporten, standarden gir lite veiledning i akkurat hvor i resultatregnskapet verdijusteringene skal presenteres. Alle foretakene velger å presentere verdijusteringen på egen resultatlinje i driftsresultatet, men etter at operasjonelt driftsresultat er presentert på en sumlinje. Dette

innebærer at brukerne av regnskapet kan se driftsresultat før verdijustering, og deretter driftsresultat med verdijustering, slik at man har begge forholdstall lett tilgjengelig.

Som tabell 9 viser, opplyser alle foretakene utenom Mowi om biomasse i sjø fordelt på kiloklasser. Det vil være enklere for en regnskapsbruker å gjøre en verdsettelse eller sammenligning av foretakene, dersom regnskapet presenterer biomasse fordelt per vektklasse på balansedagen.

Ved gjennomgangen av årsregnskapet for 2013 og 2018 i kapittel 6.2 er det avdekket endringer i praksis og presentasjon av noteopplysninger, dette illustreres i tabell 4 – tabell 10. Disse endringene kan identifiseres både i prinsippnote og de øvrige notene relatert til biologiske eiendeler. IFRS har en relativt fri struktur og tilbyr lite opplysninger om hvordan selskapene skal presentere informasjon i notene. En slik fri struktur gjør at noen foretakene presenterer informasjon over flere noter, der andre foretak i all hovedsak gir alle opplysninger i en note.

Dersom et foretak har presentert informasjonen over flere noter, kan det ta lengre tid for brukeren å samle inn informasjon. Det kan også være vanskeligere å finne informasjonen man er ute etter. Dette kan føre til at brukerne gjør feil når informasjon skal sammenlignes. Et av foretakene som skilte seg ut her var Mowi. Mowi er det største av de seks foretakene inkludert i undersøkelsen. De er også det eneste foretaket som er børsnotert flere steder enn på Oslo Børs¹³, dermed kan implementering av nye rutiner ta lengre tid og være preget av flere faktorer enn reglene til IFRS.

Der de fem øvrige foretakene presenterer verdijustering, biomasse, effekter av normal og unormal dødelighet i en note (note for biologiske eiendeler), presenterer Mowi deler av informasjon i note 6 (biologiske eiendeler) og det resterende i note 33 (ekstraordinære hendelser). Som forklart i kapittel 3.3 og 3.4 om noteopplysninger, er det en rekke opplysninger som iht. IAS 41 og IFRS 13 må presenteres i note. Det står ikke noe sted i standarden at alle opplysningene skal presenteres i samme note, dermed er Mowi sin praksis også i tråd med IFRS. Til tross for at Mowi rapporterer iht. reglene, øker risiko for at brukerne kan gjøre feil når informasjonen er vanskeligere å finne.

¹³ <https://mowi.com/investors/>

I henhold til IAS 41.50 a-g skal det opplyses om endringer i den balanseførte verdien av biologiske eiendeler. Periodens realiserte dødelighet er en slik endring, og IAS 41 krever dermed at effekten på endring i virkelig verdi skal spesifiseres i note. Som tabell 10 viser oppfyller alle foretakene dette kravet i 2018.

Funn fra tabellene i dokumentstudiet indikerer at det i 2018 er en tilnærmet lik praksis for hvordan foretakene verdsetter og presenterer opplysninger om biologiske eiendeler. Mowi skiller seg ut ved å ha litt mindre detaljerte opplysninger om blant annet diskonteringsrate i tall, og et mindre intervall på sensitivitetsanalysen. Mindre opplysninger vil gjøre det vanskeligere å etterprøve verdsettelsesmodellen ved å gjøre egne beregninger basert på noteopplysningene. Til tross for forskjellene er Mowi innenfor rammene til IAS 41 og IFRS 13 da det ikke er oppgitt spesifikke krav til verken minimum intervall på sensitivitetsanalyse (IFRS 13 93h), eller presentasjon av diskonteringsrate i prosent. Kravet er at diskonteringsraten må forklares på en måte som gjør at brukerne forstår valgene som er tatt, dette har Mowi gjort.

Funn i dokumentstudiet indikerer at alle seks foretakene rapporterer på en måte som oppfyller noteopplysningskravene i IAS 41 og IFRS 13. Forskjell i opplysninger innebærer kun at noen av foretakene opplyser om mer enn det som er lovpålagt.

7 Konklusjon

Problemstillingen til oppgaven er: Har den finansielle rapporteringen og sammenlignbarheten endret seg i etterkant av Finanstilsynet sin rapport av oppdrettsbransjen. Temaet i oppgaven har vært konsentrert rundt sammenlignbarhet og brukernytte. Fokuset i oppgaven har vært å få fram de ulike perspektivene til oppdrettsforetakene, analytikere, revisor og Finanstilsynet. For å svare på problemstillingen er det gjennomført intervju pr mail og telefon, med totalt to oppdrettsforetak, to analytikere, en revisor og en kontaktperson fra Finanstilsynet. For å kunne besvare problemstillingen, er det i kapittel 2 og 3 presentert relevant teori som omhandler rammeverket til de internasjonale regnskapsstandardene (IFRS 13 og IAS 41), rammeverket rundt verdsettelsesmodellene og øvrig relevant forskning innenfor feltet.

Til tross for at oppgaven fokuserer på norske oppdrettsforetak på norsk børs, er problemstillingen og funnene i undersøkelsen aktuell internasjonalt. IFRS og lignende regnskapsstandarder regulerer børsnoterte oppdrettsforetak over hele verden. Oslo Børs Seafood Index er verdens største sjømatindeks, og Mowi er verdens største oppdrettsforetak.

For å besvare problemstillingen må vi undersøke om det har skjedd endringer i den finansielle rapporteringen, og om endringene har økt sammenlignbarheten. Funn fra undersøkelsene i kapittel 5 og kapittel 6 viser at det har skjedd vesentlige endringer. For å kunne konkludere om endringene har økt sammenlignbarheten må vi først besvare de fire forskningsspørsmålene.

Innføring av diskontert nåverdimodell for verdsettelse av biologiske eiendeler, har dannet grunnlaget for det første forskningsspørsmålet; om endring av verdsettelsesmodell har økt bruksnyttan av regnskapet for primærbrukerne. Dette spørsmålet har vi belyst gjennom å innhente svar fra analytikere og revisor. Finanstilsynet la stor vekt på brukerperspektivet i tematilsynet og mente at det var betydelige behov for harmonisering i bransjens praksis for fastsettelse av biologiske eiendelers virkelige verdi. Dette måtte forbedres for å øke sammenlignbarheten på tvers av foretakene. I tillegg ville virkelig verdi estimatene være mer i overensstemmelse med IFRS.

Informasjon fra intervju med analytikere og revisor i kapittel 5.1.3 og 5.1.4 indikerer at brukerne av regnskapet ekskluderer poster relatert til virkelig verdi i sine analyser. Denne verdjusteringen blir i stor grad kun sett på som støy i regnskapet og er for volatil til at den kan brukes i noen type analyser. Informasjon fra intervjuene trekker i retning av at brukerne er mest interessert i noteopplysningene. Ved spørsmål om brukernytten og om denne har endret seg ved innførelse av ny verdsettelsesmodell, ser man at direkte nytte ikke har endret seg ettersom brukerne ikke fokuserer på dette området av regnskapet i utgangspunktet. Til tross for dette vil virkelig verdi og verdjusteringsposten være mer sammenlignbar på tvers av foretakene nå ettersom som det er innført ensartet praksis i hvordan verdsettelsesmodellen benyttes i praksis.

Brandsberg gjennomførte i 2008 en studie på finansanalytikerne sitt inntrykk av virkelig verdi på biologiske eiendeler i oppdrettsbransjen og informasjonsverdien av dette. Funnene i denne forskningen er i tråd med funn i vår oppgave. Hun konkluderte blant annet med at finansanalytikerne ikke ser noen informasjonsverdi i verdsettelse til virkelig verdi av levende biomasse. Funn i vår oppgave indikerer at synspunktet til analytikerne er det samme pr. 2019 som i 2008, til tross for at det har skjedd endringer i finansiell rapportering i perioden. Dette bygger oppunder at virkelig verdi ikke er godt egnet for å verdsette oppdrettslaks.

Forskningsspørsmål to; om det har skjedd endringer i noteopplysningene og om dette har økt brukernytten, og forskningsspørsmål tre; om det har oppstått en ensartet praksis på tvers av oppdrettsforetakene, overlapper og drøftes derfor samlet basert på funn fra dokumentstudiet. Undersøkelsen bekrefter at opplysningene relatert til biologiske eiendeler i årsrapportene for 2018 er tilnærmet like på tvers av foretakene.

Resultatene fra tabell 4 i dokumentstudiet viser at alle foretakene pr. 2018 har gått vekk ifra tilvekstmodellen som verdsettelsesmodell. Ettersom alle foretakene bruker samme verdsettelsesmodell er første delmål for å oppnå sammenlignbarhet nådd; ensartet praksis. I tillegg til første delmål er det viktig at det er ensartet praksis i inputdata og forutsetninger som benyttes i modellen. Dette vil kunne øke sammenlignbarheten av verdjusteringene i årsrapportene, gitt at foretakene faktisk benytter modellen likt. Som avdekket gjennom intervjuer i kapittel 5 og drøftet i kapittel 5.2, anser både revisor og oppdrettsbransjen den nye modellen som mer teoretisk korrekt iht. IAS 41, enn tilvekstmodellen. Dette innebærer at den nye modellen gjenspeiler realitetene på en bedre måte enn tidligere modell.

Ettersom innførsel av ny verdsettelsesmodell førte til mer omfattende noteopplysningskrav enn tidligere, vil informasjon være mer tilgjengelig i notene for brukerne av regnskapet. En god illustrasjon på hvor omfattende noteopplysningene har blitt, er utdraget fra Austevoll Seafood sine noter i kapittel 3.5, der informasjon vedrørende diskontert nåverdimodell presenteres. Når man benytter diskontert nåverdimodell er man pliktig i å rapportere i note om input som er benyttet i modellen (IFRS 13.93).

Pris er en viktig input i verdsettelsen. Som tabell 6 viser er det i 2018 ensartet praksis i hvor markedsprisene hentes fra. Forskjellig praksis i 2013 er noe Finanstilsynet rettet kritikk mot i tematilsynet. Alle foretakene opplyser om at de bruker forwardpriser fra Fish Pool Index, dette sikrer ensartet praksis og vil øke sammenlignbarheten. Fish Pool Index anses som en troverdig og nøytral kilde for markedspriser, dette forklarer vi i kapittel 3.5 under avsnitt for markedspriser.

Videre kommer det frem i tabell 5 at 5 av 6 foretak benyttet diskonteringsrate på 6-7%. Det er kun Mowi som ikke opplyser om spesifikt benyttet diskonteringsrate i prosent. Mowi kompensere manglende prosentsats med en omfattende forklaring i note som presenterer valgene som er tatt og faktorene som har påvirket valg av diskonteringsrate. Forklaring av diskonteringsrate i tekst, er innenfor IFRS 13.91 sine krav om noteopplysninger, men gjør det vanskeligere for brukere av regnskapet å etterberegne verdien.

Som bekreftet i tabellene 4-6, benytter foretakene samme kilder og forutsetninger for inputdata i den nye verdsettelsesmodellen. Det fremstår å være en ensartet praksis for verdsettelse i 2018, og flere av de største svakhetene som Finanstilsynet avdekket i tematilsynet er ikke lenger aktuelle. Dokumentstudiet har avdekket indikasjoner på at sammenlignbarheten i oppdrettsbransjen har forbedret seg. Et annet punkt som bygger oppunder dette er informasjon som vi innhentet i intervju med Lars Tore fra Mowi i kapittel 5.1.1. Her kommer det frem at bransjen har innført felles praksis for overordnet skille mellom normal og unormal dødelighet. Skillet baserer seg på prosentsatser i gitte tidsintervaller. Som drøftet i kapittel 6.3 i dokumentstudiet, fremstår alle foretakenes noteopplysninger å være i tråd med krav i IAS 41 jf. IFRS 13.

Dokumentstudiet i kapittel 6.2 viser at det har skjedd endringer i noteopplysningene. Opplysningene i notene på tvers av foretakene er i 2018 relativt lik. Alle de viktige elementene som for eksempel sensitivitetsanalyse, dødelighet, pris, diskonteringsrate, detaljer om biomasse beholdning og øvrige inputdata kan identifiseres i prinsippnote eller note for biologiske eiendeler for alle foretakene. Opplysningene som presenteres i note fremstår i 2018 som vesentlig mer detaljert enn i 2013. Til tross for dette ble det i intervju med revisor avdekket at det fortsatt er rom for forbedringer. Foretakene kunne presentert informasjonen enda mer detaljert. Dette innebærer for eksempel mer informasjon om områder som produksjonskostnad pr. lokasjon og kostnad fordelt pr. vektklasse. Med hensyn på forskningsspørsmål to, kommer det tydelig frem at det har skjedd endringer i notene og det er indikasjoner på at endringene har økt brukernytten.

Bransjegruppen som ble dannet av oppdrettsforetakene, i etterkant av tematilsynet, hadde som overordnet mål å innføre en felles praksis for verdsettelse og presentasjon av biologiske eiendeler. I tillegg hadde bransjegruppen fokus på å innføre felles kriterier for å vurdere hva som faller innenfor unormal dødelighet. I dokumentstudiet fremstår bransjegruppens arbeid som fullført. Alle foretakene har pr. 2018 implementert nye felles rutiner for å forbedre opplysninger og praksis vedrørende verdsettelse av biologiske eiendeler. Forskningsspørsmål tre, anses som besvart. Funn i undersøkelsen indikerer at det er innført en ensartet praksis for verdsettelse og presentasjon av biologiske eiendeler.

Hittil har hovedproblemstillingen og forskningsspørsmål 1 – 3 blitt drøftet. Det er identifisert endringer i finansiell rapportering for biologiske eiendeler og sammenlignbarheten fremstår som forbedret. Forskningsspørsmål fire går ut på om sammenlignbarheten av oppdrettsforetakenes regnskap har forbedret seg sett i lys av endringene. Et av de viktigste momentene når man skal se på sammenlignbarhet er å avdekke om det foreligger ensartet praksis.

Med hensyn på elementer trukket frem og diskutert hittil i konklusjonen, er det tydelige indikasjoner på at foretakene sine regnskap fremstår som mer sammenlignbare pr 2018 enn 2013. Spørsmålet er; kunne det vært bedre? Verdsettelse av biomasse i oppdrettsbransjen skal verdsettes til virkelig verdi i henhold til retningslinjene i IAS 41 jf. IFRS 13, denne verdsettelsen er preget av estimater og faller inn under nivå 3 i IFRS 13 hierarkiet. Inputdata i verdsettelsen som er basert på estimater er blant annet biomasse i sjø, forventet totalkostnad for

biomassen på slaktetidspunkt, markedspris, biologisk risiko, markedsrisiko og diskonteringsrate. Se eksempel på utregning av virkelig verdi ved bruk av diskontert nåverdimodell i figur 7 i kapittel 3.5. Omfattende bruk av estimer og skjønsmessige vurderinger kan svekke påliteligheten til informasjonen.

Virkelig verdi på nivå 1 og til dels nivå 2 anses som relativt trygt ettersom dette baserer seg på priser som kan observeres. Det er en del skepsis knyttet opp mot bruk av virkelig verdi på nivå 3 og om dette skaper mer støy enn nytte. Ettersom nivå 3 baserer seg på estimer, vil påliteligheten av inputdataene svekkes. Det er en rekke tidligere forskning som argumenterer mot virkelig verdi basert på estimer, blant annet argumenterer Sættem i artikkel publisert i 2014 for at mer bruk av usikre estimer, fører til høyere skepsis og risiko for manipulasjon.

Det bør stilles spørsmål til hvorfor brukerne ikke vektlegger verdjustering, og virkelig verdi av biologiske eiendeler. Dette kan delvis besvares med punkter revisor trekker inn i sitt intervju. Revisor påpeker at IAS 41 opprinnelig ikke er laget for oppdrettslaks og at standarden inneholder elementer som gjør det problematisk å verdsette fisken. Standarden er basert på AASB 141, som er den australske regnskapsstandard for biologiske eiendeler. Den australske standarden ble opprinnelig laget med hensyn på å verdsette trær, som har en biologisk omdanning som tar vesentlig lengre tid enn for oppdrettslaks

I kapittel 5.1.4 hevder revisor at oppdrettsbransjen kunne ønsket et bedre samarbeid med Finanstilsynet for å komme frem til en praksis som både er i tråd med hva brukerne ønsker og som oppfyller kravene etter IAS 41. Det er forskjellig fokus på tvers av perspektivene. Finanstilsynet fokuserer i stor grad på korrekt anvendelse av IAS 41 og IFRS 13, slik at det blir beregnet korrekt verdi av biologiske eiendeler i balansen og korrekt periodevis verdjustering. Brukerne fokuserer i større grad på biomasse i sjø, kostnaden rundt denne, opplysninger om antall fisk og informasjon fordelt per region eller lokasjon.

I intervju med revisor indikeres det at en bedre verdsettelsesmetode og praksis rundt biologiske eiendeler ville vært en tilnærming mer i tråd med IAS 2, varelager. Ved en slik tilnærming ville verdsettelse av biomassen gjøres til laveste av kostpris og netto realisasjonspris. Dersom man hadde fulgt en slik tilnærming ville krav til noteopplysninger vært mer omfattende enn nåværende verdsettelsesmetode.

Eksempler på opplysninger som hadde vært pålagt iht. en IAS 2 tilnærming ville vært opplysninger om biomasse i sjø, fordeling av biomasse pr vektklasse, fordeling pr region, kost pr kilo fordelt på vektclasser og region, samt opplysninger om fastpriskontrakter. Dette er opplysninger som brukerne anser som nyttig. Dette er funn som er i tråd med kapittel 3.2 om historisk kost, der vi drøfter kort problematikken som tidligere er avdekket med bruk av virkelig verdi for oppdrettslaks og hvorfor bransjen var motstander av dette allerede i 2005. Historisk kost er veletablert og utbredt i bruk. Kost gir en mer objektiv og konsistent måling. Dette ville fjernet støy relatert til virkelig verdi, og regnskapene ville dermed vært mindre volatile.

Bernhoft & Fardal (2007) argumenterte for at historisk kost anses som å ha stor pålitelighet siden måling er basert på en faktisk gjennomført transaksjon, dette var et av hovedargumentene til motstandere av virkelig verdi for biologiske eiendeler. Bernhoft & Fardal (2007) konkluderte med at brukerne av regnskapet opplevde at den reduserte påliteligheten ikke kunne veies opp i tilstrekkelig grad av at informasjon til virkelig verdi er mer relevant enn historisk kostverdi. Dette er i tråd med funn fra intervjuene i denne oppgaven. Revisor og analytikerne påpeker at virkelig verdi og justeringene er for volatile til at beløpet kan inkluderes i analyser og beslutninger. Det er indikasjoner på at virkelig verdi på biologiske eiendeler ikke er av viktighet for brukerne av regnskapet, verken internt eller eksternt.

En annen forskning som bygger oppunder Bernhoft & Fardal (2007) sine argumenter er Elad & Herbohn (2011) sin analyse av implementering av IAS 41 i Frankrike, Storbritannia og Australia. Et av hovedfunnene i deres forskning er at implementeringen av IAS 41 strider med "kost-nytte" prinsippet, da kostnaden ved å implementere måling av virkelig verdi på biologiske eiendeler overgikk selve nytten av det. Et annet hovedfunn var at innførsel av standarden kunne medføre en økning i resultatets volatilitet. Et tredje hovedfunn var at som konsekvens av innførsel av IAS 41 ville sammenlignbarheten på tvers av selskapene svekkes i tilfeller der det beregnes virkelig verdi basert på ikke-observerbare priser.

Annen forskning som er i tråd med denne oppgavens funn er Jiang & Penman (2013), der det argumenteres for at investorer setter større pris på pålitelige regnskapstall enn subjektive verdierestimater. I denne artikkelen argumenterer de for at virkelig verdi basert på subjektive vurderinger verken er gunstig for kontroll- eller beslutningsformålet. Jiang og Penman sin forskning handler ikke spesifikt om virkelig relatert til biologiske eiendeler, men argumenterer mot virkelig verdi generelt.

Finanstilsynet har ikke myndighet til å endre IAS 41, og kan dermed ikke tilrettelegge for en løsning mer i tråd med IAS 2. Finanstilsynet sitt mandat er å styre og overvåke, og gjør derfor kun jobben sin. Spørsmålet er hvor firkantet de skal være. Kunne man akseptert en tilvekstmodell kombinert med bedre noteopplysninger, ville sannsynligvis oppdrettsbransjen vært mer samarbeidsvillig. Finanstilsynet har sitt mandat, men det er standardsetter som må ta initiativet for endring. IAS 41 passer ikke for oppdrettsbransjen.

Oppdrettsforetakene må følge regnskapsstandardene iht. IFRS, ettersom de er børsnoterte. Dermed er det foreløpig ikke noe man kan gjøre med rapportering til virkelig verdi av oppdrettslaks. En annen potensiell løsning ville vært å presentere noteopplysninger som både er i tråd med IAS 2 og IAS 41. En slik løsning ville både oppfylt kravene til IFRS, og dekket brukerperspektivets ønsker om mer detaljerte opplysninger. Dette er imidlertid ikke noe vi har undersøkt, og man må se nytten av dette opp mot kostnad for implementering.

7.1 Begrensninger ved studien

I vår studie har det blitt intervjuet få informanter, som konsekvens av dette kan vi ha mistet andre perspektiver på problemstillingen vår som kunne vært nyttig å få inkludert. Et annet punkt som vi fikk erfare når vi prøvde å intervju oppdrettsselskapene er at vi opplevde det som vanskelig å få kontakt med de ulike foretakene. Om bransjen er tilbakeholden med informasjon eller ikke vanskelig å si, men Mowi skiller seg klart ut når det kommer til villighet med å svare utfyllende på våre spørsmål. Finanstilsynet har ikke gjort oppfølging av tematilsynet fra 2015, noe som innebærer at de ikke kan uttale seg om den nye verdsettelsesmodellen. Dermed har ikke Finanstilsynet vurdert om denne nye modellen faktisk er mer i tråd med IAS 41, dette ville vært nyttig informasjon for å besvare forskningsspørsmål 1 i vår oppgave.

7.2 Forslag til videre forskning

Finansiell rapportering i oppdrettsbransjen er et dagsaktuelt tema som vil være viktig for norsk næring fremover og er derfor et tema som burde blitt forsket videre på. Som bekreftet i vår oppgave har alle oppdrettsforetakene implementert ny verdsettelsesmodell og gjort omfattende endringer i noteopplysninger. Det bekreftes også i oppgaven gjennom undersøkelser at både regnskapsprodusentene og revisor mener at den nye nåverdimodellen er mer teoretisk riktig enn tilvekstmodellen. Det hadde derfor vært interessant om Finanstilsynet gjennomførte et nytt tematilsyn for å undersøke om ny modell faktisk er teoretisk korrekt, og om noteopplysningene faktisk er gode nok.

Et annet tema som kunne være interessant er å gjøre en etterprøving av modellen på grunnlag av opplysningene som blir oppgitt i årsrapportene. Slik at man får avdekket om det er mulig å regne seg til den samme verdijusteringen som blitt oppgitt av selskapene og om noteopplysningene rundt verdsettelsesmodellen er tilstrekkelig. Det kan også være interessant å forske på nytteverdi og forbedring relatert til ny verdsettelsesmodell, ettersom det indikeres gjennom intervjuer at verdien som blir beregnet er på samme nivå som beregnet ved tidligere modell. Til slutt hadde enda et spennende tema vært å forske på kost-nytte av å innføre en praksis av noteopplysninger iht. IAS 2 i tillegg til dagens noteopplysninger.

Litteraturliste

Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2015a). Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder. Hentet fra:

https://www.idunn.no/pof/2015/01/prinsippbaserte_versusregelbaserte_regnskapsstandarder

Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2015b). Regnskapsteori. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Beisland, L. A., & Knivsflå, K. H. (2008). Has IFRS Changed How Investors Respond to Earnings and Book Values? Essays on the Value Relevance of Accounting Information.

Beisland, L. A., & Knivsflå, K. H. (2015). Have IFRS changed how stock prices are associated with earnings and book values?

Beaver, W. H. (2002). Perspectives on Recent Capital Market Research. The Accounting Review, 77 (2), 453-474

Bernhoft, A & Fardal, A. (6/2007) IFRS og fiskeoppdrett. Hentet fra:

<https://www.magma.no/ifrs-og-fiskeoppdrett>

Brandsberg, N. R., (2008) "IAS 41 Agriculture - implementert i norsk oppdrettsnæring - brukerrelevans og "earnings management", Norges Fiskerihøgskole.

Bryman, A., & Bell, E. (2015). Business research methods (4th ed. utg.). Oxford: Oxford University Press

Cooper, S. (2015). Taking a measured approach. The IASB Investor Perspectives.

Dahlum, S. (2015). Validitet. Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/validitet>

Elad, C. & Herbohn (2011) Implementing Fair Value Accounting in the Agricultural Sector: The UK, Australia and France Hentet fra:

https://www.researchgate.net/publication/43527448_Implementing_Fair_Value_Accounting_in_the_Agricultural_Sector_The_UK_Australia_and_France

EY. (2012a). International GAAP 2012: Generally Accepted Accounting Practice Under International Financial Reporting Standards. West Sussex, Wiley.

Finanstilsynet (2011) Rundskriv, Enkelte regnskapsmessige forhold basert på regnskapskontrollen 2011. Hentet fra;
http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Rundskriv_vedlegg/2011/4_kvartal/Rundskriv_31_2011.pdf

Finanstilsynet (2015) Rapport fra tematisyn- oppdrettsforetak. Hentet fra;
<https://www.finanstilsynet.no/contentassets/2c0a3597734849b5a5ff98b07f891739/tematisyn-oppdrettsforetak-11-2015.pdf>

Fishpool (2019) About Fish Pool ASA Hentet fra; <http://fishpool.eu/about/>

Gjesdal, F., Kvaal, E. & Kvifte S.S. (red. 2006): "Internasjonale regnskapsstandarder ", J.W.Cappelens Forlag as, Oslo

Gripsrud, G., Olsson, U. H., & Silkoset, R. (2015). Metode og Dataanalyse. Oslo: Høyskoleforlaget

Halvorsen, K.(2008). Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Hasse-Biber, S. N., & Leavy, S. (2011). Designing qualitative approaches to research (2. utg.). California: SAGE Publications, Inc.

Havforskningsinstituttet (14.08.2009) Biologi hos laks i oppdrett. Hentet fra;
https://www.imr.no/temasider/fisk/laks/laks_i_oppdrett/nn-no

IASB Framework (1989): The Conceptual Framework for Financial Reporting. London: International Accounting Standards Board.

IASB Framework (2010). The Conceptual Framework for Financial Reporting. London: International Accounting Standards Board.

IASB. (2015a). Exposure Draft ED/2015/3 Conceptual Framework for Financial Reporting. London: International Accounting Standards Board.

Internasjonal Regnskapsstandard 2 Varelager

Internasjonal Regnskapsstandard 13 Måling av virkelig verdi

Internasjonal Regnskapsstandard 41 Landbruk

Jacobsen, D. (2015). Hvordan gjennomføre undersøkelser? (3. Utg.) Cappelen Damm Akademisk

Jiang, G. og S.H. Penman. (2013). A Fundamentalist Perspective on Accounting and the Implications for Accounting Research. Columbia Business School. Hentet fra <https://www0.gsb.columbia.edu/mygsb/faculty/research/pubfiles/6205/Fundamentalist%20Perspective%20on%20Accounting%20Jiang-Penman.pdf>

Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P.A.(2011). Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag (3. Utg.) Oslo: Abstrakt forlag

Kinserdal, F. (2015). Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhodet relevant i regnskapet? Hentet fra; <https://www.magma.no/nar-virkelig-verdi-er-sa-vanskelig-a-beregne-er-det-da-overhodet-relevant-i-regnskapet>

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). Det kvalitative forskningsintervju. (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kvifte, S. S. (2003). The Usefulness of Asset-Liability View – An Analysis of Conceptual Frameworks and the Implications for Norwegian Accounting Regulation. (Doktorgradsavhandling, Norges Handelshøyskole).

Kvifte, S. S., & Johnsen, A. (2008). Konseptuelle rammeverk for regnskap (2. utg.). Oslo: Den norske revisorforening.

Kvifte, S. S. (2014a). IFRS i 2014. I S. S. Kvifte (Red.), IFRS i Norge: bransje- og temaartikler (7. utg. utg.). Oslo: Ernst & Young.

Kvifte, S. S. (2014b). Kritisk blick på IFRS – misforståelser og utfordringer. 1/2014, 44-49. Hentet fra <https://www.magma.no/kritisk-blick-pa-ifrs-misforstaelser-og-utfordringer>

Kvifte, S. S., & Hansen, P. M. (2014). Del 7 - Presentasjon og noteopplysninger. I S. S. Kvifte (Red.), IFRS i Norge: bransje- og temaartikler (7. utg. utg.). Oslo: Ernst & Young.

Kvifte, S. S., Oppi, N. S., & Hansen, P. M. (2014). Undervurderer regnskapsprodusentene betydningen av årsregnskapsrapporteringen? Magma, 1/2014, 26-32. Hentet fra <https://www.magma.no/undervurderer-regnskapsprodusentene-betydningen-av-arsregnskapsrapporteringen>

NOU 1995:30 (1995). Ny regnskapslov. Oslo: Finans- og tolldepartementet.

Langli, J. C. (2005). Regnskapskvalitet – om hvordan regnskapsmessig støy svekker kvaliteten på regnskapsinformasjon. Praktisk økonomi & finans, 22(01), 49-62.

Madsen, R. (2014). Del 2 Verdsettelse. I S. S. Kvifte (Red.), IFRS i Norge: bransje- og temaartikler (7. utg. utg., s. 237-303). Oslo: Ernst & Young.

Oslo Børs Sea Food Index

<https://www.oslobors.no/markedsaktivitet/#/details/OBSFX.OSE/overview>

Penman, S. (2011). Accounting for Value (Columbia Business School Publishing). New York: Columbia University Press.

Saunders, M. N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2012). Research methods for business students (6th ed. utg.). Harlow: Pearson.

Schmid, M., & Helseth, P. (2014). IFRS i sjømatbransjen. I K. S. Sars (Red.), IFRS i Norge: bransje- og temaartikler (7. utgave utg., s. 213-236). Oslo: Ernst & Young.

Schwencke, H. R., Haugen, D. O., Baksaas, K. M., Stenheim, T., & Avlesen-Østli, E. (2017). Årsregnskapet i teori og praksis 2016 (18. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Stenheim, T. (2008). Virkelig verdi i regnskapet - relevans og pålitelighet. Revisjon og Regnskap, 2.

Stenheim, T. (2010). Konservativ regnskapsrapportering – et forlatt prinsipp?. Praktisk økonomi og finans, 1, 17-25.

Stenheim, T. Sundkvist, C. & Opsahl A (1/2017) Hva menes med Regnskapskvalitet? (s 64-68) Hentet fra: <https://www.magma.no/hva-menes-med-regnskapskvalitet1>

Strandberg, B.E., Sellæg, F.E., (2014) Verdimåling av fisk etter IFRS, Praktisk økonomi & finans vol.30, 2/2014 s, 117- 129

Sættem, O. (2014). Finansregnskap og verdsetting: måling, rapportering og analyse. Molde: Los Forl.

Årsrapporter:

Årsrapport Austevoll Seafood ASA for 2013 og 2018.

Hentet fra <https://www.auss.no/>

Årsrapport Mowi ASA for 2013 og 2018.

Hentet fra <https://mowi.com>

Årsrapport Norway Royal Salmon ASA for 2013 og 2018.

Hentet fra <https://norwayroyalsalmon.com/no>

Årsrapport Lerøy ASA for 2013 og 2018.

Hentet fra <https://www.leroyseafood.com/en/>

Årsrapport Grieg Seafood ASA for 2013 og 2018.

Hentet fra <https://www.griegseafood.no/nb/>

Årsrapport SalMar ASA for 2013 og 2018.

Hentet fra <https://www.salmar.no/en/>

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervju revisor

1. Hva er dine tanker rundt sammenlignbarhet i regnskapet til de ulike foretakene i bransjen?
 - a. Hva er det som avgjør om selskapers årsrapporter er sammenlignbare? Hvilke poster ser du etter som revisor?
2. Er informasjonsverdien i regnskapene blitt bedre som følge av virkelig verdi estimatene på levende biomasse?
 - a. Er kvaliteten i regnskapet endret som følge av virkelig verdiberegninger?
3. Er inntrykket ditt at diskontert nåverdimodell er mer i tråd (teoretisk korrekt) med krav iht. IAS 41 jmf. IFRS 13 enn tilvekstmodellen?
4. Har du identifisert mangler eller svakheter med diskontert nåverdimodell?
5. Fra en revisors ståsted; har risiko for feil verdsettelse av biologiske eiendeler endret seg ved innførsel av diskontert nåverdimodell?
6. Finanstilsynet har rettet kritikk mot noteopplysningene til oppdrettsforetakene (tematilsyn, 2015) og det har skjedd større endringer i opplysninger presentert fra 2013 til årsrapport 2018.
 - a. Er ny verdsettelsesmodell og parameterne spesifisert godt nok i note, eller er det rom for forbedringer her?
7. Praksis i oppdrettsbransjen er at unormal dødelighet kostnadsføres i perioden det oppstår, men normal dødelighet balanseføres som en del av kost av den overlevende fisk. Finanstilsynet har rettet kritikk mot større forskjeller i praksis hvor foretakene skiller mellom hva som er normal og unormal dødelighet. Forskjellene i praksis betyr at en hendelse et foretak utgiftsfører, vil et annet foretak balanseføre. Dette vil innebære mindre sammenlignbarhet i nøkkeltall som f.eks. produksjonskost,

driftsresultat og EBIT/KG. Dette kan også innebære feil bilde av relativ kostnadseffektivitet i den enkelte periode.

- a. Er det teoretisk korrekt at normal dødelighet aktiveres eller burde all dødelighet kostnadsføres fortløpende? Ville det forbedret sammenlignbarhet?
- b. Kompenserer noteopplysninger for avvikende praksis, eller er det rom for forbedringer?
- c. Er “dødelighet” et nøkkelområde i revisjonen for å påse at biologiske eiendeler er verdsatt korrekt?

8. Har du noe mer informasjon som kan være nyttig for vår oppgave?

Vedlegg 2: intervju oppdrettsforetakene

1. Hva er de største forskjellene mellom tilvekstmodellen og diskontert nåverdimodell?
 - a. Hva var de største svakhetene med den gamle modellen?
 - b. Hvorfor er den nye modellen ansett som bedre?
 - c. Er det mulig å få en illustrasjon av den nye modellen i praksis, typ et talleksempel som viser utregning? (Det trenger ikke være reelle tall)
2. Hva er deres sin mening om den nye modellen, er dette en ønsket eller påtvunget endring?
 - a. Ser du noen utfordringer eller svakheter med den nye modellen?
3. Mener dere at nåverdimodellen får frem verdien av de biologiske eiendelene på en bedre måte enn tilvekstmodellen?
4. Et av punktene relatert til notepresentasjon Finanstilsynet hadde høyt fokus på i sin rapport, var måten dødelighet blir presentert på. De la stor vekt på viktigheten av å skille mellom normal og unormal dødelighet.
 - a. Hva er kriteriene for at dødelighet anses som unormal?
 - b. Skiller dere mellom normal og unormal dødelighet i notene deres?
5. Er det noe dere ønsker å legge til som dere mener kan være nyttig informasjon for vår oppgave?

Vedlegg 3: Intervju analytikere

1. Påvirker endringen av verdsettelsesmodell for biologiske eiendeler deres vurderinger, og hvordan hensyntas virkelig verdi i deres analyser?
2. Hvilke deler av regnskapet fokuserer dere på i analysene deres?

Vedlegg 4: Intervju Finanstilsynet

1. Dere ønsket forbedring i verdsettelsesmodell samt mer omfattende noteinformasjon knyttet opp mot endringer i biologiske eiendeler. Er det blitt gitt noen form for retningslinjer for hvordan foretakene skal forbedre dette?
 - a. Har det blitt gjort noe oppfølgingsarbeid fra deres side i etterkant av tematilsynet?
2. I etterkant av tilsynet har det skjedd en overgang i verdsettelsesmodell der det er gått over fra tilvekstmodell over til diskontert nåverdi modell.
 - a. Er deres inntrykk at denne modellen fremstiller de økonomiske realitetene for de biologiske eiendelene på en bedre måte enn tidligere modeller?
3. Fremstår diskontert nåverdimodell som teoretisk riktig modell å benytte, sett opp mot det konseptuelle rammeverk samt IFRS 13 og IAS 41?
 - a. Er den nye modellen en faktisk forbedring fra hvordan det var før?
 - b. Er dere fornøyd med responsen dere har fått fra oppdrettsforetakene, eller mener dere at det fortsatt trengs forbedringer?
4. Mener dere at den nye modellen bidrar til økt kvalitet av hvordan biologiske eiendeler presenteres i regnskapet?
 - a. Er dere av inntrykket at regnskapene på tvers av oppdrettsforetakene er mer sammenlignbare nå i etterkant av tematilsynet?
5. Er det noe du ønsker å legge til som du mener kan være nyttig informasjon for vår oppgave?